

**ŠUMARSKI PROGRAM
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE**

OPĆI DIO

SADRŽAJ

PREDGOVOR	5
PROCES IZRADE I STRUKTURA ŠUMARSKOG PROGRAMA FEDERACIJE BIH	6
TEMATSKA CJELINA 1. NADLEŽNOST, ZAKONODAVSTVO I ORGANIZACIJA SEKTORA ŠUMARSTVA	11
1.1. INSTITUCIONALNI OKVIR SEKTORA ŠUMARSTVA FEDERACIJE BIH	11
STRATEŠKI CILJEVI	19
1.2. INTEGRALNI INFORMACIJSKI SUSTAV U ŠUMARSTVU - IIS	23
STRATEŠKI CILJEVI	25
TEMATSKA CJELINA 2. ODRŽIVO GOSPODARENJE ŠUMSKIM EKOSUSTAVIMA	26
2.1. OČUVANJE STABILNOSTI I UNAPREĐENJE ŠUMSKIH EKOSUSTAVA	27
STRATEŠKI CILJEVI	30
2.2. MINIRANA ŠUMSKA PODRUČJA	32
STRATEŠKI CILJEVI	33
2.3. PROGRAM INTEGRALNE ZAŠTITE ŠUMA	33
STRATEŠKI CILJEVI	35
2.4. GOSPODARENJE KRŠEM	36
STRATEŠKI CILJEVI	37
TEMATSKA CJELINA 3. SOCIO-EKONOMSKI ASPEKTI GOSPODARENJA ŠUMSKIM RESURSIMA	39
3.1. VRIJEDNOST ŠUMA I ŠUMSKOG ZEMLJIŠTA	40
STRATEŠKI CILJEVI	44
3.2. PLANIRANJE, EKONOMIKA I MARKETING ŠUMARSKOG POSLOVANJA	44
STRATEŠKI CILJEVI	48
3.3. FINANCIRANJE MULTIFUNKCIONALNOG ŠUMARSTVA	49
STRATEŠKI CILJEVI	50
3.4. SOCIJALNI ASPEKT GOSPODARENJA ŠUMSKIM RESURSIMA	51
STRATEŠKI CILJEVI	54
3.5. ŠUMSKA PROMETNA INFRASTRUKTURA	55
STRATEŠKI CILJEVI	57
TEMATSKA CJELINA 4. ODNOSI ŠUMARSTVA I DRVNO-PRERAĐIVAČKE INDUSTRIJE	59
4.1. TEHNOLOGIJA U ŠUMARSTVU, STANDARDI ŠUMSKIH DRVNIH SORTIMENATA I ŠUMSKA BIOMASA	59
STRATEŠKI CILJEVI	61
4.2. ŠUMARSTVO I DRVNO-PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	61
STRATEŠKI CILJEVI	63
TEMATSKA CJELINA 5. NEDRVNI ŠUMSKI PROIZVODI I USLUGE	65
5.1. ULOGA ŠUMSKIH RESURSA U TURIZMU I REKREACIJI	65
STRATEŠKI CILJEVI	67
5.2. RAZVOJ LOVSTVA	68
STRATEŠKI CILJEVI	70
5.3. OSTALI PROIZVODI ŠUMA I ŠUMSKOG ZEMLJIŠTA	71
STRATEŠKI CILJEVI	72
6.1. DIVERZITET ŠUMSKIH EKOSUSTAVA I ZAŠTIĆENA PODRUČJA	74
STRATEŠKI CILJEVI	75
6.2. USKLAĐIVANJE GOSPODARENJA ŠUMAMA I VODAMA	76
STRATEŠKI CILJEVI	79
6.3. PROSTORNO PLANIRANJE	80
STRATEŠKI CILJEVI	82
TEMATSKA CJELINA 7. ŠUMA I KLIMATSKE PROMJENE	83
7.1. ŠUMA I KLIMATSKE PROMJENE	83
STRATEŠKI CILJEVI	84
TEMATSKA CJELINA 8. OBRAZOVANJE, ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ U ŠUMARSTVU	86
8.1. OBRAZOVANJE, ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ U ŠUMARSTVU	86
STRATEŠKI CILJEVI	88
TEMATSKA CJELINA 9. INFORMIRANJE, KOMUNIKACIJA I ODNOSI S JAVNOŠĆU	91
9.1. INFORMIRANJE, KOMUNIKACIJA I ODNOSI S JAVNOŠĆU	91
STRATEŠKI CILJEVI	92

PREDGOVOR

Šumsko bogatstvo prema zvaničnim podacima Bosnu i Hercegovinu svrstava u šumovite europske zemlje čije pejzaže karakteriziraju prirodni šumski ekosustavi i daju vrlo snažan pečat gospodarskom razvoju države i standardu njezinih građana, promatrano s ekonomskog, ekološkog i sociološkog stajališta. Prije svega, to se odnosi na osiguranje radnih mjesta i sudioništvo u energetskej bilanci zemlje. Nesaglediva je uloga šuma uopće u podizanju standarda ljudi boravkom u prirodi, osiguranjem i redovitom opskrbom pitkom vodom i ublažavanjem klimatskih ekstrema, te sprječavanje pojave visokih voda i zaštite ljudskih života od bilo koje druge nepogode.

Da bi se mogle sanirati posljedice i štete u pojedinim destruiranim šumskim ekosustavima kao rezultat različitih uzročnika, te pomiriti šarolika zanimanja u korištenju šuma i odgovoriti mnogobrojnim zadacima pred kojima se nalazi šumarstvo, bilo je potrebno sve to izanalizirati i pretvoriti u dokument, jednu svrsishodno definiranu strategiju rješenja, odnosno na stvarnim činjenicama projicirati program razvoja šumarstva FBiH. S tim u vezi, Federalno je ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva dalo sebi zadaću iznalaženja rješenja po, već u Zakonu o šumama, postavljenoj obvezi izrade jednoga takvog dokumenta. Kroz obradu velikog broja studija, detaljno je sagledana situacija u ovom kompleksnom životnom segmentu i definirani su strateški i specifični ciljevi, te principi koncipirani radi njihovog očuvanja i održivog upravljanja.

Studijama u kojima su obrađeni zadatci relevantni za potrajno gospodarenje, definirani su precizni ciljevi iz kojih proizilaze nužne aktivnosti u obliku određenih norma oko uravnoteženja zanimanja različitih društvenih skupina za sve tri gore navedene komponente (ekonomske, ekološke i sociološke važnosti). Znanstvenim i stručnim stavovima, smjernicama, uputstvima, principima i ciljevima, utvrđen je karakter demokratičnosti, pružanjem mogućnosti aktivnog sudjelovanja i svestranog doprinosa konačnom izgledu i sadržaju dokumenta koji se zove Šumarski program Federacije BiH.

Potrebno je posebno istaknuti da su svi zadatci elaborirani dotičnim programom razvoja šumarstva FBiH od izuzetnog značenja u strateškom gospodarskom planiranju razvoja naše zemlje, kao doprinos cjelovitijem realiziranju zadataka definiranih mapom pristupnog puta k integriranoj Europi.

Ovom prilikom želim uputiti iskrenu zahvalnost i odati priznanje mnogobrojnim akterima koji su na bilo koji način doprinijeli izradi šumarskog programa FBiH i podstaknuti sve zainteresirane strane da predano sudjeluju svojim umijećem, znanjem, iskustvom i raspoloživim sredstvima u njenoj implementaciji na najbolji mogući način. Dobri su samo onaj program i strategija koji su provodivi i učinkoviti u praksi.

Ministar

PROCES IZRADE I STRUKTURA ŠUMARSKOG PROGRAMA FEDERACIJE BIH

Na temelju zvaničnih podataka iz dokumenta *Informacija o gospodarenju šumama u Federaciji Bosne i Hercegovine u 2014. godini i planovi gospodarenja šumama za 2015. godinu*, šume i šumska zemljišta se prostiru na površini od 1.523.700 ha (58% površine Federacije BiH). U državnom vlasništvu je 1.246.700 ha (81,8%), a u privatnom vlasništvu 277.000 ha (18,2%). Usprkos dešavanjima u prethodnom razdoblju, koja su u nekim slučajevima imala negativan utjecaj na šumske ekosustave Federacije BiH, šume su ipak zadržale prirodnu strukturu. Brižnim upravljanjem i stručnim gospodarenjem takvim šumama bi se mogla i morala osigurati potrajnost gospodarenja, očuvati bioraznolikost, te osigurati kontinuitet općekorisnih funkcija šume. To je moguće postići jedino planskim pristupom, u dugom vremenskom razdoblju, uz velika financijska ulaganja koja se ne mogu osigurati isključivo od prihoda od drveta i uz potporu kompletne društveno-političke zajednice.

Dugoročno se planiranje u sektoru šumarstva postiže izradom strateških dokumenata koji se najčešće nazivaju strategije razvoja šumarstva. Procesi su međunarodne šumarske politike, u prethodnih nekoliko decenija, utemeljili koncept „državnoga programa šumarstva“. Sam termin ima generički karakter i podrazumijeva širok spektar različitih pristupa održivom gospodarenju šumama u različitim državama, koji će se primjenjivati na nacionalnim i nižim razinama, u cilju poštivanja međunarodno usvojenih principa gospodarenja šumskim resursima. Državni programi šumarstva trebaju počivati na međusektorskom dijalogu i biti prilagođeni realnom socio-ekonomskom, kulturološkom, političkom i okolišnom kontekstu svake države. Pri tome se podrazumijeva da se radi o dinamičnom procesu, koji zahtijeva sveobuhvatni pristup i sinergijsko djelovanje s drugim sektorskim strategijama. U paneuropskom kontekstu, državni programi šumarstva europskih zemalja predstavljaju bitne elemente zajedničke EU Strategije šumarstva. Na taj način se potcrtava važnost izrade državnih programa šumarstva kao sredstva za promociju multifunkcionalne uloge šuma i održivoga gospodarenja šumama na paneuropskoj razini.

Imperativ usklađivanja šumarske politike Federacije BiH s drugim nacionalnim sektorskim politikama i međunarodnim obvezama, kao i harmonizacije nacionalne legislative s pravnom stečevinom Europske Unije predstavljaju temeljne razloge za izradu Šumarskog programa Federacije BiH. Usklađivanje s globalnim trendovima u šumarstvu i političko opredjeljenje Bosne i Hercegovine ka EU integracijama su predstavljali osnovu za pokretanje procesa izrade Šumarskog programa Federacije BiH. Usprkos važnosti šumskih resursa, u Federaciji BiH dosada nije postojala jasna šumarska politika i strategija, a samim tim ni odgovorajuće strateško planiranje razvoja sektora šumarstva. Posljedice su toga, između ostalog, i nepostojanje jedinstvenog institucionalno-zakonskog okvira za organizaciju sektora šumarstva. Izradom Šumarskog programa Federacije BiH bi se stvorile pretpostavke za održivo gospodarenje šumama, a samim tim doprinijelo i održivom razvoju na nacionalnoj razini. To bi omogućilo precizno definiranje nadležnosti pojedinih razina vlasti u vezi s vlasništvom, upravljanjem i gospodarenjem šumama, te olakšalo pristup različitim izvorima financiranja, uključujući i EU fondove. Nastojanja da se ovaj proces pokrene na razini države Bosne i Hercegovine, kao normalan slijed provedene Druge državne inventure šuma na velikim površinama, nažalost nisu urodila plodom.

Zakonska osnova za pristupanje izradi Šumarskog programa Federacije Bosne i Hercegovine proizašla je iz Zakona o šumama („Službene novine Federacije BiH“, broj: 20/02, 29/03 i 37/04). Odredbama ovoga Zakona predviđeno da se Programom (uz poštivanje međunarodnih dogovora i obveza), definira opća politika šumarstva i politika gospodarenja divljači na području Federacije, orijentirana u pravcu očuvanja i trajnosti gospodarenja šumama. Predviđeno je da se Šumarski program Federacije BiH sastoji iz općeg i izvedbenog dijela. U općem bi dijelu trebali biti određeni glavni ciljevi, principi i generalne smjernice za trajno gospodarenje šumama u Federaciji na osnovi aktualnoga statusa šuma, uvažavajući međunarodno dogovorene smjernice trajnoga gospodarenja šumama. U izvedbenom su dijelu postavljeni i razrađeni ciljevi i određeni načini realizacije, uključujući financiranje, za njihovo ostvarivanje u određenom roku.

Rješenjem federalnog ministra poljoprivrede vodoprivrede i šumarstva, formirano je Vijeće za izradu Šumarskog programa Federacije Bosne i Hercegovine. Zadatak je Vijeća bio da priprema i provodi sve aktivnosti vezane za izradu Šumarskog programa Federacije BiH, prezentira koncept i tematske cjeline, izabere eksperte ili timove, pregleda i daje suglasnost na ekspertize, objedinjuje i prezentira materijale, organizira javne rasprave, vodi i koordinira cjelokupan rad na izradi nacrtu Programa do njegovog usvajanja, koji između ostalog uključuje:

- Koordinaciju sa svim zainteresiranim stranama tijekom svih faza izrade programa,
- Pripremu detaljnog plana rada,
- Organizaciju javnih sastanaka, informativnih sesija, okruglih stolova i radionica,
- Integriranje svih prikupljenih informacija, nalaza ekspertnih studija i dostignutih rezultata u nacrt Šumarskog programa Federacije BiH,
- Redovito informiranje svih partnera i zainteresiranih strana,
- Monitoring svih procesa, prikupljenih inputa, rezultata i njihovih očekivanih utjecaja.

U procesu izrade Šumarskog programa Federacije BiH korišten je holistički pristup kao alternativa tradicijskom pristupu u izradi sektorskih strateških dokumenata, za koji je karakteristična dominacija šumarskih stručnih znanja. Za razliku od toga, holistički pristup podrazumijeva puno sudjelovanje svih zainteresiranih strana, poštivanje principa participatornog procesa, provođenje monitoringa i evaluacije, te međusektorski dijalog.

Aktivnosti na izradi Šumarskog programa Federacije BiH su definirane dokumentom pod nazivom „Plan, program rada i proračun Šumarskog programa Federacije BiH“, koji je pripremilo Vijeće i nakon provedene javne rasprave odobrio resorni federalni ministar. Tim su dokumentom definirani: osnovni principi izrade, pojedine tematske cjeline i njima pripadajuće ekspertne studije, elementi projektnog zadatka za svaku ekspertnu studiju, dinamički plan i program izrade, te okvirni proračun Šumarskog programa Federacije BiH.

Kako bi se osiguralo sudjelovanje svih domaćih zainteresiranih strana, osigurao potreban legitimitet i razvio osjećaj „nacionalnog vlasništva“ nad ovim strateškim dokumentom,

preovladalo je opredjeljenje da Šumarski program Federacije BiH bude realiziran u najvećoj mjeri od strane domaćih eksperata. U cilju korištenja iskustava najboljih međunarodnih praksi pri izradi državnih programa šumarstva, angažirani su eksperti iz nekoliko europskih i zemalja regije.

Šumarski program Federacije je koncipiran na način da obuhvaća 9 tematskih cjelina u okviru kojih su obrađene 22 njima pripadajuće ekspertne studije:

Tematska cjelina 1. Nadležnost, zakonodavstvo i organizacija sektora šumarstva

1.1. Institucionalni okvir sektora šumarstva Federacije BiH

1.2. Integralni informacijski sustav u šumarstvu

Tematska cjelina 2. Održivo gospodarenje šumskim ekosustavima

2.1. Očuvanje stabilnosti i unapređenje šumskih ekosustava

2.2. Minirana šumska područja

2.3. Program integralne zaštite šuma

2.4. Gospodarenje kršem

Tematska cjelina 3. Socio-ekonomski aspekti gospodarenja šumskim resursima

3.1. Vrijednost šuma i šumskog zemljišta

3.2. Planiranje, ekonomika i marketing šumarskog poslovanja

3.3. Financiranje multifunkcionalnog šumarstva

3.4. Socijalni aspekt gospodarenja šumskim resursima

3.5. Šumska prometna infrastruktura

Tematska cjelina 4. Odnosi šumarstva i drvno-prerađivačke industrije

4.1. Tehnologija u šumarstvu, standardi šumskih drvnih sortimenata i šumska biomasa

4.2. Šumarstvo i drvno-prerađivačka industrija

Tematska cjelina 5. Nedrvni šumski proizvodi i usluge

5.1. Uloga šumskih resursa u turizmu i rekreaciji

5.2. Razvoj lovstva

5.3. Ostali proizvodi šuma i šumskog zemljišta

Tematska cjelina 6. Zaštita okoline i prostorno planiranje

6.1. Diverzitet šumskih ekosustava i zaštićena područja

6.2. Usklađivanje gospodarenja šumama i vodama

6.3. Prostorno planiranje

Tematska cjelina 7. Šuma i klimatske promjene

7.1. Šuma i klimatske promjene

Tematska cjelina 8. Obrazovanje, istraživanje i razvoj u šumarstvu

8.1. Obrazovanje, istraživanje i razvoj u šumarstvu

Tematska cjelina 9. Informiranje, komunikacija i odnosi s javnošću

9.1. Informiranje, komunikacija i odnosi s javnošću

Za svaku od ekspertnih studija pripremljen je unificiran projektni zadatak, koji je ujedno predstavljao i sadržaj javnog poziva za izradu pojedinačnih ekspertnih studija. Svaki projektni zadatak je sadržavao dovoljno činjeničnih informacija o Šumarskom programu Federacije BiH i o djelokrugu rada ekspertne studije, te definirao: ciljeve, djelokrug rada, zadatke koje treba

izvršiti, metodološki pristup koji je potrebno primjeniti, odgovornosti klijenta i konzultanta, očekivane rezultate i dinamiku dostavljanja izvješća.

U cilju olakšavanja izrade ekspertne studije, Vijeće je potencijalnim konzultantima predložilo listu postojećih relevantnih studija, dokumenata i drugih izvora koji se tiču konkretne studije. Od konzultanata se zahtjevalo da, na osnovi prikupljenih podataka, provedu analizu i procjenu trenutnog stanja iz okvira djelokruga rada ekspertne studije, uključujući analize relevantnih politika, strategija i legislative. Na osnovi provedene analize i izvršene procjene, od konzultanta se tražilo projiciranje željenoga stanja u vezi s problematikom koju obrađuje konkretna ekspertna studija, te prijedlog strateškoga pristupa u cilju njegovog dostizanja.

Poseban naglasak je bio na osiguranju sudjelovanja svih strana zainteresiranih za problematiku koju tretira konkretna ekspertna studija. Od konzultanta je projektnim zadatkom zahtijevan prijedlog indikatora za uspostavu sustava monitoringa i evaluacije definiranih ciljeva te realizacije akcijskih planova. Konzultant je projektnim zadatkom bio obavezan razmotriti i analizirati nacionalni zakonski okvir u vezi s pitanjem ravnopravnosti spolova, te utjecaj istog na problematiku konkretne ekspertne studije. U cilju potpune realizacije svih projektnih aktivnosti, konzultantima su na raspolaganju bili predstavnici resornog ministarstva uz organizacijsku potporu članova Vijeća.

Konzultanti su za svaku studiju bili obavezni dostaviti u pisanoj i elektronskoj formi: početno izvješće, izvješće o napretku, organizirati javnu raspravu, izraditi izvješće s javne rasprave, konačno izvješće, izvršni sažetak, kao i sve prateće materijale nastale tijekom izrade studije. Sva su izvješća dostavljena na jednom od službenih jezika BiH, a Završno izvješće i Izvršni sažetak i na engleskom jeziku. Svi dostavljeni materijali su dostupni u elektronskoj formi.

Vijeće je pratilo tijek realizacije ekspertnih studija u svim fazama do njihovog konačnog prihvaćanja, zahtijevajući neophodne korekcije, kako bi studije bile usklađene s projektnim zadatkom. Po prihvaćanju konačnih izvješća, Vijeće je izvršilo organiziranje svih prikupljenih podataka u okviru definiranih tematskih cjelina i pripadajućih ekspertnih studija i strukturalno ih integriralo u dokumente Šumarskog programa Federacije BiH: Opći i Izvedbeni dio. Opći dio, pored informacija o procesu izrade Šumarskog programa Federacije BiH, sadrži principe, glavne ciljeve i generalne smjernice za trajno gospodarenje šumama u Federaciji BiH na osnovi aktualnog statusa šuma. Izvedbeni dio sadrži razrađene glavne (strateške) i operativne ciljeve, te akcijske planove za njihovu realizaciju koji uključuju prijedlog konkretnih aktivnosti, indikatore monitoringa i evaluacije, potrebna financijska sredstva, institucijsku odgovornost, prioritete i rokove za njihovu realizaciju.

Jedan od temeljnih principa na kojima je počivala izrada Šumarskog programa Federacije BiH je aktivno sudjelovanje javnosti u izradi ovog dokumenta. U tu svrhu su angažirani konzultanti koji su pripremili Elaborat za zadovoljavanje participatornog procesa, partnerstva i holističkog pristupa u izradi Programa te proveli obuku izabranih konzultantnih timova i članova Vijeća. Elaborat je definirao način identificiranja ključnih interesnih grupa, utvrđivanje dinamike i intenziteta provođenja participacije u svim fazama izrade Programa, izbor najpovoljnijih alata za participaciju i utvrđivanje najpovoljnijih instrumenata odnosa s javnošću. Slijedeći

preporuke iz Elaborata, provedena je serija javnih rasprava na različitim razinama, u vezi s prijedlogom koncepta izrade Šumarskog programa Federacije BiH, kao i za svaku pojedinačnu ekspertnu studiju. Sudjelovanje javnosti u svim fazama izrade Programa dodatno je osigurano kontinuiranim ažuriranjem web stranice resornog ministarstva u smislu dostupnosti svih dokumenata.

Evidentno je da su, kroz proces izrade Šumarskog programa Federacije BiH, u znatnoj mjeri unaprijeđeni institucijski i individualni kapaciteti svih aktivno uključenih sudionika. Uvažavajući činjenicu da Federacija BiH po prvi put dobiva dokument koji na strateški način sagledava perspektive razvoja sektora šumarstva, ovako unaprijeđeni ekspertni kapaciteti predstavljaju solidnu osnovu za iterativnost kompletnog procesa. U tom smislu, Šumarski program Federacije BiH treba posmatrati i kao specifičan edukacijski instrument šumarske politike. U narednim ciklusima izrade strateških dokumenata u sektoru šumarstva neophodno je u procesu formiranja i izbora tijela zaduženih za njihovu izradu i implementaciju, u cjelosti uvažavati princip transparentnosti i stručnosti. Imajući u vidu da je Šumarski program Federacije BiH bitno doprinio razvoju stručnih resursa, zahtjev je za većom kompetentnošću i stručnošću potpuno opravdan. Vremenski je okvir neophodan za izradu Šumarskog programa Federacije BiH bio potcijenjen, što je potrebno imati u vidu u narednim ciklusima izrade strateških dokumenata, posebice sa stajališta kompleksnosti institucijskoga okruženja sektora šumarstva u Federaciji BiH. U pojedinim fazama procesa izrade Šumarskog programa Federacije BiH uočeno je da je komunikacija između svih aktera šumarske politike i zainteresiranih strana mogla biti na višoj razini, što je posljedica nedovoljnog razumijevanja i posvećenosti svih aktera ovom procesu. Ovo se odnosi, kako na institucije javne šumarske administracije na svim razinama, tako i na sudionike u javnim raspravama.

Imajući u vidu promjenjivost zahtjeva društva u odnosu na šumske resurse, u izradi Šumarskog programa Federacije BiH se vodilo računa o sagledavanju sveobuhvatnih društvenih vrijednosti šumskih resursa i očekivanjima javnosti. Neophodno je razumjeti da je program razvoja šumarstva proces, a ne aktivnost, te da on ne završava pripremom, izradom ili postizanjem određenog rezultata, nego da se radi o dugoročnom i iterativnom procesu. Šumarski program Federacije BiH mora biti prepoznat kao holistički, sudionički i transparentan proces i, jedino kao takav, on može polučiti očekivane rezultate u smislu održivog upravljanja i gospodarenja šumskim resursima.

TEMATSKA CJELINA 1. NADLEŽNOST, ZAKONODAVSTVO I ORGANIZACIJA SEKTORA ŠUMARSTVA

PRINCIPI:

Vlasništvo, upravljanje i gospodarenje šumskim resursima se provode uz puno poštivanje, ustavom i pozitivnim zakonskim propisima, definiranih prava, obveza i nadležnosti svih razina vlasti u FBiH

Zakon o šumama FBiH, razvijen uz poštivanje principa šumarske znanosti i struke, participacije, transparentnosti i koncenzusa, te uz nadilaženje političkih i administrativnih ograničenja i poštivanje međunarodno prihvaćenih obveza (posebno EU regulative), se dosljedno provodi

Funkcionalna organizacija javne šumarske administracije, te efektivna i efikasna organizacija sektora šumarstva, su preduvjet održivog gospodarenja šumskim resursima i očuvanja i unapređenja stabilnosti šumskih ekosustava

Šumarska politika i zakonodavstvo se zasnivaju na konzistentnoj i koordiniranoj međusektorskoj, međuentitetskoj i međunarodnoj suradnji

Za kontinuirani razvoj i unapređenje upravljanja i gospodarenja svim šumama u FBiH, bez obzira na tip vlasništva, razvijen je jedinstven političko-zakonodavni i administrativni okvir

Površina pod šumama u FBiH ne može se smanjivati. Promjena namjene izvorne funkcije šuma moguća je samo uz prethodnu znanstveno utemeljenu analizu koja će garantirati nepostojanje negativnog okolišno-sociološkog utjecaja, uz adekvatnu nadoknadu vlasniku (upravljaču) i kompenzaciju podizanjem novih šuma

Javne šume i šumska zemljišta ne mogu biti predmetom privatizacije, osim u slučaju restitucije, denacionalizacije, arondacije i komasacije, ali mogu biti izdane pod koncesiju sukladno pozitivnim zakonskim propisima

U svim segmentima i aktivnostima u sektoru šumarstva, kao i pri korištenju gramatičke terminologije, potrebno je uvažavati principe ravnopravnosti spolova

Centralna baza podataka predstavlja osnovu za dalji razvoj Integralnog Informacijskog Sustava (IIS) u sektoru šumarstva

Integralni Informacijski Sustav (IIS) u šumarstvu će biti kreiran, razvijan i korišten uz poštivanje principa: samostalnosti i suverenosti subjekata, ograničavanja dostupnosti informacija, skalabilnosti opsega podataka, modularnosti postupka, standardizacije i koordinacije

1.1. INSTITUCIONALNI OKVIR SEKTORA ŠUMARSTVA FEDERACIJE BIH

Paralelno s promjenama političkih, ekonomskih i socioloških realiteta u BiH u proteklom razdoblju, organizacija i institucionalni okvir za provođenje održivog gospodarenja šumskim

resursima, u Federaciji BiH su pretrpjeli značajne promjene. Usprkos činjenici da šume najširoj društveno-političkoj zajednici osiguravaju nezamjenjive ekološke, ekonomske i socijalne koristi, važnost sektora šumarstva nije u dovoljnoj mjeri prepoznata od strane aktera šumarske politike i BiH javnosti. To se ogleda u učestalim raspravama u vezi nadležnosti između različitih administrativno-političkih razina (općina-županija-Federacija), kad je u pitanju vlasništvo, upravljanje i gospodarenje šumskim resursima. Ovakvo je stanje svoju kulminaciju doživjelo proglašavanjem neustavnim Zakona o šumama iz 2002. godine i višegodišnjom nemogućnošću kreiranja novog zakonskog okvira na razini FBiH, kojim bi se stvorile ključne pretpostavke za unapređenje stanja u sektoru šumarstva. Posljedice su mnogobrojne i negativne, od nekontrolirane promjene namjene šumskih zemljišta i ilegalnih aktivnosti, preko nedovoljne međusektorske, međuentitetske i međunarodne suradnje, pa sve do zapostavljanja privatnog šumoposjeda. U takvim okolnostima, te uz nepostojanje jasnih političko-zakonskih smjernica za razvoj šumarstva, upitna je i funkcionalnost organizacijskih modela, koji bi trebali osigurati efikasno i efektivno gospodarenje šumskim resursima, adekvatan nadzor i čuvanje šuma kao i postojanje institucija neophodnih za osiguranje održivog gospodarenja šumskim resursima u FBiH. Na temelju analize postojeće šumarske politike, legislative i organizacije sektora šumarstva u FBiH, predložene su znanstveno i stručno utemeljene smjernice za unapređenje zakonodavno-političkog i organizacijskog okvira, uz poštivanje intersektorskog pristupa u specifičnom socio-ekonomskom, političkom i ekološkom okruženju, i uz uvažavanje procesa međunarodne i EU šumarske politike i regulative. S obzirom na diskusije u okviru javne rasprave i sadržaj dostavljenih pisanih primjedbi koje se odnose na neke od predloženih aspekata vlasništva, upravljanja i organizacije sektora šumarstva u FBiH, evidentno je da je postizanje koncenzusa u vezi s ovim pitanjima, moguće samo na posebnoj ekspertnoj ili drugoj razini. Na osnovi provedenih analiza iz djelokruga rada, uočene su sljedeće specifičnosti koje se odnose na predmetnu problematiku:

- Na osnovi analize makroekonomskih pokazatelja (sudjelovanje u BDP, izvozu, uvozu, broju zaposlenih i dr.) može se zaključiti da sektor šumarstva nije u dovoljnoj mjeri prepoznat u agendama javne politike, te da društvo nema realnu predstavu o ulozi, doprinosu i važnosti šumarstva i njegovog multifunkcionalnog karaktera. Nasuprot tome, aktualna dešavanja vezana za šumarsku legislativu u FBiH, ukazuju na izraženo zanimanje političkih stranaka za sektor šumarstva. Neophodno je poduzeti aktivnosti na podizanju svijesti javnosti o važnosti šuma, edukaciji predstavnika političkih stranaka, sveukupnom vrednovanju šumskih resursa i jačanju uloge nevladinog sektora, medija i civilnog društva kao “kontrolnih institucija” u procesima kreiranja šumarske politike.
- Važeća ustavna i zakonska rješenja definiraju nadležnosti, prava i obveze svih razina vlasti u vezi s vlasništvom, upravljanjem i gospodarenjem šumskim resursima. Prema Ustavu FBiH, Federacija je nadležna za politiku korištenja zemljišta na federalnoj razini, dok su Federacija i kantoni nadležni za politiku zaštite čovjekova okoliša i korištenje prirodnih bogatstava. Ustav FBiH ne dodjeljuje nadležnosti lokalnoj zajednici u vezi s vlasništvom, upravljanjem i gospodarenjem šumama, dok Europska povelja o lokalnoj samoupravi propisuje da će lokalne vlasti biti konzultirane pravovremeno i na odgovarajući način u procesu planiranja i donošenja odluka o svim stvarima koje ih se izravno tiču. Po Zakonu o šumama FBiH iz 2002. godine, državne šume na području FBiH su bile u vlasništvu Federacije, koja je, putem resornog federalnog ministarstva i federalne Uprave za šume, upravljala ovim resursom. Prenošanjem upravljačkih nadležnosti na županijsku razinu, županije su upravljale šumama putem resornih županijskih ministarstava i županijskih Uprava za šume. Na taj je način funkcija

upravljanja bila odvojena od funkcije vlasništva. Takvi odnosi između federalne i kantonalne razine vlasti nisu omogućavali postojanje vertikalne koordinacije između ove dvije razine u vezi s nadležnostima i odgovornostima, što je otežavalo efikasno provođenje konzistentne šumarske politike. S obzirom na pisane primjedbe dostavljene u procesu javne rasprave, rješenja u vezi s vlasništvom, upravljanjem i gospodarenjem šumskim resursima trebaju biti usklađena s postojećim ustavnim i zakonskim okvirom, uz osiguranje potpore ključnih aktera šumarske politike. U tom kontekstu, predlaže se da se usuglašavanje stavova i donošenje prijedloga u vezi s ovim pitanjima nastoji osigurati na posebnoj ekspertnoj ili drugoj razini.

- Postojeća zakonska rješenja predviđaju da su koncesije na šume i šumsko zemljište u nadležnosti FBiH, dok su županije nadležne za dodjelu koncesija u oblasti lovstva. Šume i šumska zemljišta u FBiH nisu u prethodnom razdoblju bila predmetom koncesija u punom smislu te riječi. Trenutačna situacija je takva da korisnici šuma (šumsko-gospodarska društva) plaćaju određenu naknadu za korištenje, sukladno odredbama važećih zakonskih propisa na županijskoj razini. U regiji su određeni modeli koncesija na šume prisutni u Sloveniji i Crnoj Gori, a mišljenja su o uvođenju koncesija na šumu i šumsko zemljište u FBiH podijeljena. Predstavnici javne šumarske administracije uglavnom podržavaju uvođenje koncesija, uz kvalitetnu izradu planske dokumentacije, definiranje kriterija za dodjelu koncesija, te uspostavu mehanizama kontrole provođenja koncesijskih ugovora. U vrijeme provođenja analize, predstavnici su anketiranih šumsko-gospodarskih društava većinom bili protiv dodjele šuma na koncesiju, smatrajući da bi to vodilo degradaciji resursa. Usvajanjem kantonalnih Zakona o šumama, za šumsko-gospodarska društva je uvedena obveza plaćanja naknade za korištenje državnih šuma. U procesu donošenja novog Zakona o šumama FBiH, potrebno je jasno razgraničiti i regulirati pitanje plaćanja naknade za korištenje od pitanja koncesija na šume i šumska zemljišta.
- Nijedna institucija u FBiH ne posjeduje jedinstvenu i pouzdanu bazu podataka o promjeni namjene izvorne funkcije šuma. Neophodno je istu uspostaviti i definirati njenu strukturu i sadržaj, način prikupljanja informacija i uvjete korištenja, institucijske nadležnosti i ostale elemente te baze.
- U zemaljama regije (Hrvatska, Srbija) se šume i šumska zemljišta u državnoj svojini ne mogu otuđivati, osim ako za to ne postoji interes države ili u slučaju komasacije. Prethodna zakonska rješenja u FBiH su također zabranjivala promet državnih šuma i šumskog zemljišta, osim u postupku arondacije i komasacije, zamjene uz prethodno pribavljenu suglasnost FMPVŠ ili prodaje fizičkom ili pravnom licu u cilju usklađivanja s prostornim planom, uz prethodno izdano odobrenje za krčenje. Imajući u vidu važnost šuma kao javnog dobra, kao i sve negativne posljedice koje bi mogle nastupiti njihovom nekontroliranom prodajom, neophodno je u budućim zakonskim rješenjima zadržati odredbe koje ne dozvoljavaju promet državnih šuma, osim u svrhu arondacije i komasacije.
- Razina uključivanja privatnog kapitala u sektor šumarstva, odnosno privatizaciju nestratiških aktivnosti, potrebno je provesti na način da se postigne veća efikasnost rada i kapitala u konkretnim tržišnim uvjetima. Strateške aktivnosti bi trebalo obavljati isključivo u vlastitoj režiji. Postoje velike razlike između pojedinih šumsko-gospodarskih društava u FBiH u vezi s opsegom provedene privatizacije nestratiških aktivnosti. Pozitivni efekti se ogledaju u stvaranju konkurencije i smanjenju jedinične cijene rada. Negativni efekti se odnose na nezainteresiranost izvođača u težim uvjetima rada, što uzrokuje kašnjenja ili izostajanja realizacije planiranih aktivnosti, kao i na prisutno kršenje zakonske regulative u oblasti zaštite na radu od strane privatnih poduzeća. Ekspertnom analizom je

preporučeno da se nestrategijske aktivnosti povjere privatnim poduzećima do razine od oko 70% ukupnog opsega proizvodnje (uvažavajući konkretne specifičnosti), a ostalo zadrži u vlastitoj režiji. Potrebno je uspostaviti jedinstvenu i sveobuhvatnu bazu podataka izvođača radova u šumarstvu (kooperanata) po broju uposlenih, opsegu izvršenih radova i tehničko-tehnološkim kapacitetima. Uz osiguranje odgovarajućih preduvjeta (osiguranje namjenskih sredstava, subvencioniranje, poreske olakšice i dr.), postoje realne mogućnosti za pokretanja malog i srednjeg biznisa u šumarstvu, na temelju privatnog kapitala. U cilju promoviranja gospodarskog značaja ovih aktivnosti (posebno u ruralnim područjima), potrebno je izraditi studiju koja bi analizirala ove mogućnosti, a posebno zakonodavno-institucionalni okvir i realni interes vlasnika privatnog kapitala za ovu vrstu ulaganja.

- Osim što je konstatirano da Akcijski plan za suzbijanje ilegalnih aktivnosti u sektoru šumarstva i drvne industrije iz 2005. godine nije u cjelosti implementiran, uzroci njegovog neprovođenja nisu analizirani zbog nemogućnosti dobijanja dovoljno relevantnih informacija. U cilju sustavnog pristupa rješavanju problema ilegalnih aktivnosti, neophodno je izraditi metodiku za njihovu točnu procjenu (po opsegu i vrstama ilegalnih aktivnosti), te izraditi novi Akcijski plan borbe protiv ilegalnih aktivnosti u duhu ispunjenja EUTR 995/2010. Za realizaciju ovog kompleksnog zadatka neophodno je angažirati interdisciplinarni tim stručnjaka.
- Što se tiče mehanizama i institucionalnih kapaciteta za međusektorsku, međuentitetsku i međunarodnu suradnju, s težištem na šumarsku politiku i zakonodavstvo, analiza postojećih regulatornih mehanizama (zakoni i podzakonski akti) je pokazala da je međusektorska suradnja (sektor šumarstva u odnosu na vodoprivredu, poljoprivredu, okoliš, turizam, energetiku i dr.) nedovoljna. Iako strategije razvijene u okviru drugih sektora na adekvatan način tretiraju oblast šumarstva, potrebno je postići višu razinu međusektorske suradnje. Regulatorni mehanizmi na razini entiteta djelomično obvezuju na osiguranje i promoviranje međuentitetske suradnje. U strateškim dokumentima, naročito onim koji se odnose na državnu razinu, također se ukazuje na obvezu međuentitetske suradnje. Usprkos tome, institucionalni kapaciteti za međuentitetsku suradnju u okviru nadležnih institucija nisu u dovoljnoj mjeri razvijeni i opredijeljeni za promoviranje i unapređenje iste, što ukazuje na potrebu formiranja nadležnih institucija na državnoj razini (npr. Međuentitetsko povjerenstvo za šumarstvo). U okviru nadležnih državnih i entitetskih institucija predviđeni su kapaciteti za međunarodnu suradnju, ali isti nisu u dovoljnoj mjeri osposobljeni za osiguranje i promoviranje potrebne razine međunarodne suradnje kad je u pitanju šumarska politika i zakonodavstvo.
- SWOT analiza političko-zakonodavnog okvira u vezi s vlasništvom, upravljanjem i gospodarenjem privatnim šumama u FBiH, ukazuje na lošije pokazatelje stanja šuma i gospodarenja u privatnom u odnosu na državni posjed. Dosadašnja šumarska legislativa u FBiH nije tretirala privatni šumoposjed na isti način kao i državni, pri čemu je izostala adekvatna institucionalna i financijska potpora razvoju privatnog šumoposjeda. Takvo stanje je dobrim dijelom prouzrokovano i nezainteresiranošću samih vlasnika. S obzirom na ekonomsku, ekološku i sociološku važnost šuma, bez obzira na vlasništvo, nužno je stvoriti pretpostavke za nediskriminirajuće upravljanje i gospodarenje šumama i šumskim zemljištem u privatnom i javnom vlasništvu. U tom smislu je neophodno osigurati određene institucionalne pretpostavke, kao što su uspostava savjetodavne službe za vlasnike privatnih šuma, te formiranje interesnih asocijacija privatnih šumoposjednika.
- Analizom trenutnog stanja i postojećih zakonskih rješenja za razgraničavanje šumskog i poljoprivrednog zemljišta, konstatirano je da ovaj proces nije još uvijek u cijelosti

okončan i da je neizvjesno do kada će isti trajati. Također je utvrđeno da šumarska struka nije u dovoljnoj mjeri zastupljena u provođenju ovih aktivnosti. Neophodno je formirati multidisciplinarni tim stručnjaka koji bi na principima međusektorskog dijaloga ponudio prijedlog općeprihvatljivih kriterija (ekoloških, ekonomskih i socio-kulturoloških) za razgraničenje šumskog i poljoprivrednog zemljišta. Nakon toga bi uslijedilo usklađivanje sektorskih zakona, definiranje procedura u suradnji s ostalim nadležnim institucijama (Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove te katastar nekretnina, Federalno ministarstvo pravde i dr.) i provedene odgovarajuće izmjene, kako u planskoj dokumentaciji, tako i na terenu.

- Na razini države BiH trenutno ne postoji niti jedan važeći dokument o državnoj šumarskoj politici. S druge strane, ne postoje ni eksplicitne međunarodne obveze u kontekstu donošenja jedinstvene šumarske legislative na državnoj razini. Procijenjeno je da postoji potreba kompromisnog uređenja određenih pitanja u okviru sektora šumarstva među entitetima, kao i definiranja minimalnih zajedničkih principa gospodarenja šumskim resursima na razini BiH (npr. potrajnost gospodarenja, ključni pojmovi, metodika izrade inventure šuma, monitoringa, informacijskog sustava, i dr.). S obzirom na osjetljivost ovog pitanja, za utvrđivanje minimalnog seta zajedničkih principa gospodarenja šumskim resursima u BiH, neophodno je intenzivirati politički dijalog na najvišoj razini i nastojati postići kompromisno rješenje koje bi zadovoljilo oba entiteta i Distrikt Brčko. Pri tome je potrebno pratiti dinamični razvoj inicijativa za kreiranje principa (kriterija i indikatora) održivog gospodarenja šumskim resursima na pan-europskoj razini (Forest Europe), kao i eventualne promjene u kontekstu usvajanja jedinstvenog pravno obvezujućeg okvira za gospodarenje šumama na razini Europe.
- U procesu analize ključnih pitanja/problema neimplementacije i neusvajanja zakonskog okvira u sektoru šumarstva FBiH u prethodnom razdoblju, nisu prikupljeni stavovi svih interesnih grupa, pa samim tim ni dobivene informacije nisu bile dovoljne da bi se u potpunosti mogla realizirati ova aktivnost iz djelokruga rada. S obzirom da je za prijedlog rješenja bilo neophodno provesti konzultacije sa svim akterima šumarske politike, predloženo je da se kompletna aktivnost iz djelokruga rada pretoči u Akcijski plan. U realizaciji te aktivnosti bi bilo korisno uzeti u obzir identificirane probleme koji se odnose na: precizno definiranje prava vlasništva, upravljanja i gospodarenja šumama i šumskim zemljištem između različitih političko-administrativnih razina (država BiH, FBiH, županije i općine), organizaciju sektora šumarstva u smislu optimalnog broja šumsko-gospodarskih društava, definiranje nadležnosti, ovlasti i odnosa između federalne i županijskih Uprava za šume, organizaciju i ustrojstvo čuvarske službe, određivanje visine naknade za općekorisne funkcije šuma, određivanje visine naknade za korištenja državnih šuma, kao i njezine raspodjele. Kao glavni razlog neimplementacije Zakona o šumama iz 2002. godine navedeno je odsustvo dominantne uloge FBiH u upravljanju šumama u odnosu na županije. Na takav stav je u okviru javne rasprave dostavljena pisana primjedba od strane predsjednika Vlada i resornih ministara Herceg-bosanske županije, Županije Zapadnohercegovačke i Hercegovačko-neretvanske županije, s prijedlogom da se ponovo provede objektivna i argumentirana analiza i identificiraju uzroci i razlozi neimplementacije Zakona o šumama iz 2002. godine, uvažavajući ustavne i zakonske nadležnosti pojedinih razina vlasti i njihove stavove. Evidentno je da je odsustvo političke volje glavni uzrok postojećeg stanja, te je, imajući u vidu da u vezi s analizom ove aktivnosti iz djelokruga rada nije postignut konsenzus, predloženo da se donošenje usuglašenih prijedloga u vezi s ovim pitanjem odvija na posebnoj ekspertnoj ili drugoj razini.

- U studiji je dat cjelovit popis pozitivnih zakonskih propisa u FBiH iz oblasti šumarstva, lovstva, sjemenarstva i sadnog materijala. Kada se usvoji novi Zakon o šumama na razini FBiH, bit će potrebno pristupiti usklađivanju postojećih i izradi novih podzakonskih akata.
- U studiji je dana lista svih međunarodnih propisa iz oblasti šumarstva koje je BiH potpisala. Pored općih propisa, dan je i pregled potpisanih dokumenata po sljedećim oblastima: atmosfera, klimatske promjene, voda, tlo, otpad i zaštita prirode. Konstatirano je da uposlenici u ključnim institucijama (Direkcija za europske integracije BiH i FMPVŠ) nisu u dovoljnoj mjeri upoznati s europskim i međunarodnim pravno obavezujućim propisima iz sektora šumarstva. Generalno se može zaključiti da legislativa u sektoru šumarstva BiH nije u dovoljnoj mjeri usklađena s pravnom stečevinom Europske Unije. Neophodno bi bilo u sistem nacionalne legislative BiH uvrstiti sve obavezujuće međunarodne i propise EU koji se na izravan ili neizravan način odnose na oblast šumarstva. Problematika usklađivanja nacionalne legislative s obvezama koje proizlaze iz međunarodnih propisa koji se odnose na sektor šumarstva (posebno procesa pridruživanja EU) je izuzetno složen proces. Taj proces traje dugo i iziskuje bitne kadrovske i finansijske pretpostavke. Institucije na državnoj razini nemaju kadrovskih kapaciteta za realizaciju ovih aktivnosti. To se posebno odnosi na nedostatak specijaliziranih kadrova za praćenje i razumijevanje procesa međunarodne šumarske politike. Zbog složenosti ovog problema, predloženo je da se u Akcijskom planu predvidi izrada dinamičkog plana obveza koje proizlaze iz međunarodnih propisa.
- Što se tiče procjene efekata provođenja procesa restitucije i denacionalizacije na sektor šumarstva, analiza je pokazala da BiH još uvijek nema Zakon o restituciji. Prema podacima Komisije za restituciju, zbirni pregled oduzetih nekretnina iz 2006. godine, sadrži 13.593 podnesenih prijava od strane ranijih vlasnika nekretnina. Na osnovi podnesenih prijava raniji vlasnici potražuju 763.580,7 ha šume. S obzirom na nepostojanje odgovarajuće legislative, teško je procijeniti perspektive restitucije i denacionalizacije u BiH, a samim tim i posljedice koje bi ovi procesi mogli imati na strukturu šumoposjedovnih odnosa i sektor šumarstva u cijelosti.
- U cilju prijedloga modela funkcionalnog upravljanja šumskim resursima izvršena je analiza trenutnog modela upravljanja šumskim resursima u FBiH. Analizirani su i modeli upravljanja šumskim resursima u zemljama regije i entitetu Republika Srpska, koji su u većini slučajeva organizirani po principima centraliziranog upravljanja i gospodarenja (korištenja) šumskim resursima. Prikupljeni su i stavovi aktera šumarske politike u vezi s ocjenom trenutnog modela upravljanja i eventualnih prijedloga novog modela funkcionalnog upravljanja. Većina ispitanika koji su dostavili svoje stavove je nezadovoljna trenutnim modelom upravljanja šumskim resursima. Na osnovi provedene analize predloženo je formiranje samostalne federalne Uprave za šume, izvan FMPVŠ. Većina ispitanika koji su dostavili svoje stavove, predlaže da federalna Uprava ima svoja odjeljenja (ispostave, urede) po kantonima, iako postoje i mišljenja da ista mogu biti organizirana po općinama ili u skladu s realnim organizacijskim potrebama. Po ovom modelu, samostalna federalna Uprava za šume bi zastupala interese vlasnika (FBiH) i vršila funkciju upravljanja šumskim resursima, što bi omogućilo vođenje jedinstvene šumarske politike i planiranja gospodarenja šumama. Federalna uprava bi izrađivala šumsko-gospodarske osnove i putem ugovora prenosila gospodarenje šumama na šumsko-gospodarska društva, pri čemu bi društva imala obvezu dosljedne realizacije odredbi šumsko-gospodarske osnove. Sredstva za općekorisne funkcije šuma bi bila prikupljana na jedinstveni račun federalne Uprave, što bi omogućilo precizno praćenje prikupljanja sredstava i njihovog transparentnog trošenja. Na ovaj prijedlog je u okviru

javne rasprave dostavljena pisana primjedba od strane predsjednika Vlada i resornih ministara Herceg-bosanske županije, Županije Zapadnohercegovačke i Hercegovačko-neretvanske županije. U dopisu je istaknuto neslaganje s predloženim modelom funkcionalnog upravljanja šumskim resursima u FBiH, ističući da je isti u suprotnosti s odredbama Ustava FBiH, da se na taj način isključuju županije/kantoni i njihove institucije iz svih poslova upravljanja i gospodarenja šumama, te da takav model u praksi ne može funkcionirati. Predloženo je da se ponovno provede objektivna analiza ustavno-pravnog okvira FBiH, izvrši raščlanjenje administrativnih i ekonomskih funkcija u sektoru šumarstva, te da se, uz uvažavanje ustavnih nadležnosti kantona/županija, predloži održiv model funkcionalnog upravljanja šumskim resursima. Kako po ovom pitanju nije postignut koncenzus, predloženo je da se usuglašavanje stavova i donošenje prijedloga modela funkcionalnog upravljanja šumskim resursima odvija na posebnom ekspertnoj ili drugoj razini.

- U cilju utvrđivanja kriterija za gospodarenje šumskim resursima radi definiranja optimalnog broja poduzeća šumarstva na svim razinama vlasti u FBiH, analizirani su principi i kriteriji gospodarenja šumama razvijeni u okviru različitih međunarodnih institucija i procesa. Stav je da bi ovi kriteriji mogli biti korišteni i za formiranje šumsko-gospodarskih područja, kao zaokruženih prostornih cjelina u okviru kojih se osigurava racionalno i trajno gospodarenje šumama, uz izradu odgovarajućeg stručnog elaborata. Ukazano je na potrebu unapređenja postojećeg sistema organizacije šumarstva, kojem bi prethodila analiza opravdanosti postojanja trenutnih poduzeća šumarstva, uz uvažavanje gore navedenih principa i kriterija. Iako, stavovi aktera šumarske politike u FBiH upućuju na različite opcije po pitanju optimalnog broja poduzeća šumarstva na svim razinama vlasti, postoji opći koncenzus da jedno šumsko-gospodarsko područje treba predstavljati minimalnu prostornu cjelinu koja osigurava održivo gospodarenje. Dosljednom primjenom principa i kriterija gospodarenja šumama na pan-europskoj razini, uspostavila bi se znanstveno-stručna osnova za prijedlog optimalnog modela organizacije sektora šumarstva u FBiH. Pri tome je potrebno imati u vidu da je izbor tog modela opredijeljen političko-administrativnim uređenjem FBiH i kao takav može biti postignut samo kroz politički dogovor. U okviru javne rasprave su od strane direktora ŠGD „Hercegbosanske šume” d.o.o. Kupres, ŠGD „Županije Zapadnohercegovačke” d.o.o. Posušje i JP ŠGD „Šume Hercegovačko-neretvanske” d.o.o. Mostar, dostavljene pisane primjedbe, u kojima je izraženo neslaganje s dezintegracijom postojećeg modela (jedan kanton - jedno kantonalno šumsko-gospodarsko društvo). U primjedbama se također navodi da je model po kojem bi u okviru jednog kantona moglo postojati jedno ili više poduzeća ekonomski neodrživ i neopravdan s aspekta tržišnog poslovanja. Predloženo je da se ponovo provede cjelovita i objektivna analiza, te na osnovu iste predloži realan i provodiv model organizacije šumarstva, pri čemu treba voditi računa o stavovima i rangiranju pojedinih interesnih grupa prema njihovom značaju i utjecaju. Budući da na temelju rezultata analize provedene u okviru djelokruga rada, nije postignut koncenzus u vezi s definiranjem optimalnog broja poduzeća šumarstva, predloženo je da se usuglašavanje stavova i donošenje usuglašenog prijedloga organizacije gospodarenja šumskim resursima u FBiH odvija na posebnoj ekspertnoj ili drugoj razini.
- Na osnovu analize trenutnog pravnog statusa poduzeća šumarstva u FBiH, važećeg pravnog okvira koji tretira problematiku registracije privrednih subjekata i značaja šuma kao javnog dobra od općeg društvenog interesa, predlaže se da sva šumsko-gospodarska društva imaju status javnog poduzeća. Na ovaj način bi se osiguralo odgovorno korištenje šuma i šumskog zemljišta kao javnog dobra.

- Što se tiče kadrovskih i tehničkih kapaciteta i nadležnosti šumarske inspekcije, analiza aktivnosti iz djelokruga rada pokazala je da je nepostojanje šumarske legislative na federalnoj razini i nedovoljan broj angažiranih federalnih i kantonalnih inspektora za šumarstvo, doveo do niza negativnih pojava kao što su protuzakonito krčenje privatnih šuma, uzurpiranje državnih šuma i šumskog zemljišta, promjena namjene izvorne funkcije šume i dr. Ovakvo stanje dodatno je otežano neriješenim pitanjem razgraničenja šumskog i poljoprivrednog zemljišta, nepostojanjem ustrojenog katastra i zemljišno-knjižne evidencije, nepostojanjem registra i evidencije sjemenskih objekata i velikim brojem neriješenih prijava za počinitelje šteta u šumama. Opremljenost šumarske inspekcije je značajno poboljšana formiranjem Uprava za inspekcijske poslove. Obim poslova je predložen kao osnovni kriterij za utvrđivanje potrebnog broja šumarskih inspektora u FBiH. Procijenjeno je da su inspekcijska tijela trenutno popunjena s oko 2/3 potrebnih kadrova te da je potreban prijem novih šumarskih inspektora, kako na federalnoj, tako i na kantonalnoj razini. Trenutna organizacija, koja se bazira na principu Uprava za inspekcijske poslove na federalnoj i na kantonalnoj razini je u skladu s važećim odredbama Ustava FBiH, te kao takva treba i ostati.
- Što se tiče tehničko-kadrovske opremljenosti, analiza je pokazala da su postojeća tehnička opremljenost, kao i broj čuvara šuma nedovoljni za efektivno i efikasno provođenje poslova čuvarske službe. Kad je u pitanju stručni profil, neophodno je osigurati da čuvari šuma budu lica koja su završila IV stupanj srednje šumarske škole, i koja ispunjavaju uvjete za nošenje oružja i obavljanje javne službe. Također je neophodno ispoštovati propise definirane podzakonskim aktima, koji utvrđuju zadatke čuvara šuma, obveznu opremu, način njihovog izvršavanja i kriterije za utvrđivanje veličine čuvarskog rejonu. Kod definiranja kriterija za ocjenu tehničko-kadrovskih potreba treba imati u vidu da veličina čuvarskog rejonu za jednog čuvara šuma treba biti 1.500 - 2.000 ha, ovisno o stupnju otvorenosti šumskih kompleksa, blizini izgrađenih zona, postojanju šuma visoke zaštitne vrijednosti, itd. S obzirom na naprijed navedeno, a imajući u vidu trenutnu tehničko-kadrovsku situaciju, procjenjuje se da bi za efikasno i efektivno obavljanje čuvarske službe na području FBiH bilo potrebno oko 760 čuvara šuma, što je dvostruko veći broj u odnosu na trenutno stanje. Što se tiče prijedloga optimalne organizacije čuvarske službe u kontekstu predloženog modela funkcionalnog upravljanja šumskim resursima, većina ispitanika smatra da bi ova služba trebala ostati u okviru javne šumarske administracije a ne u sastavu poduzeća šumarstva. Na osnovu provedene analize i u kontekstu predloženog modela funkcionalnog upravljanja šumskim resursima, čuvarska služba bi trebala biti u sklopu federalne Uprave za šume s kantonalnim ispostavama. S obzirom na primjedbe koje su tijekom javne rasprave dostavljene na predloženi model upravljanja šumskim resursima, te imajući u vidu da je organizacija čuvarske službe sastavni dio ovog modela, predloženo je da se i ovo pitanje rješava na posebnoj ekspertnoj ili drugoj razini.
- Analiza ostalih institucija iz oblasti šumarstva u FBiH i okruženju (komore, strukovna udruženja, instituti, interesne asocijacije i sl.) je pokazala da postoji potreba za unapređenjem postojećeg stanja. Posebno bi bilo važno formirati jedinstveno strukovno udruženje šumarstva na razini FBiH. Postojeći Institut za šumarstvo i hortikulturu na Šumarskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu predstavlja jezgro za formiranje budućeg Šumarskog instituta FBiH, koji bi imao jasnu institucionalnu poziciju, nadležnosti i stabilne izvore financiranja (iz proračuna FBiH i iz vlastitih prihoda). Šumarska komora FBiH kao interesna grupacija samostalnog pravnog subjektiviteta bi također trebala imati važnu ulogu u adekvatnom zastupanju interesa sektora šumarstva, licenciranju pojedinaca i poduzeća i vršenju kontinuirane evaluacije stručnih poslova. Ključni članovi Komore bi bili

visokoobrazovani šumarski pojedinci, pri čemu je kao mogući model organizacije predloženo da Komora bude u okviru strukovnih udruženja. Također je potrebno snažnije podsticati formiranje udruženja (interesnih asocijacija) vlasnika privatnih šuma u FBiH.

- Stanje privatnih šuma u Federaciji BiH u pogledu drvne zalihe, prirasta i otvorenosti je lošije u odnosu na javne šume, a vlasnici privatnih šuma nisu organizirani u interesne asocijacije (udruženja). Postojeća šumarska legislativa stavlja privatni šumoposjed i vlasnike privatnih šuma u nejednak položaj u odnosu na javne šume. Evidentno je nezadovoljstvo vlasnika privatnih šuma u vezi zastupanja njihovih interesa i većina smatra da je potrebno formirati asocijacije vlasnika privatnih šuma. Jedan od najizraženijih problema privatnog šumoposjeda u BiH, predstavlja usitnjenost posjeda. Okrupnjivanje privatnog šumoposjeda, trebalo bi biti strateški cilj šumarske politike BiH, koji nije moguće ostvariti bez sustavnih promjena unutar sektora i suradnje svih aktera šumarske politike na različitim razinama. Javna šumarska administracija u potpunosti podržava formiranje interesnih asocijacija privatnih šumoposjednika na dobrovoljnoj osnovi. Zbog potrebe za adekvatnim zastupanjem vlasnika privatnih šuma u procesima šumarske politike, potrebno je podsticati formiranje ovih asocijacija, pružanjem mjera podrške od strane države. Značajne površine, problemi u gospodarenju kao i neiskorištenost potencijala privatnih šuma zahtijevaju organiziranu i efikasnu podršku i suradnju države i šumoposjednika. Stručne poslove u privatnim šumama trenutno obavljaju kantonalne Uprave za šume, a vlasnici su obvezni za sve radove tražiti odobrenje od Uprava. Prepuštenost šumoposjednika samima sebi i mnogobrojni problemi vezani za privatne šume su rezultirali smanjenom zainteresiranošću vlasnika za vlastiti posjed, što vodi daljoj devastaciji i degradaciji privatnih šuma. Predlaže se osnivanje Šumarske savjetodavne službe kao jednog od načina unapređenja suradnje između javne šumarske administracije i vlasnika privatnih šuma. Osnovni zadaci ove službe se odnose na: osiguranje prisustva struke u privatnim šumama, edukaciju i stručno savjetovanje privatnih šumoposjednika na terenu, pomoć vlasnicima da uspješno gospodare svojom šumom i stižu prihode od iste i dr. S obzirom na primjedbe dostavljene na javnoj raspravi, pitanje modela organizacije Savjetodavne službe za privatne šume u FBiH treba rješavati na posebnoj ekspertnoj ili drugoj razini, sukladno usuglašenom prijedlogu funkcionalnog modela upravljanja šumskim resursima.

Na osnovu prethodnih analiza identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 1., kao i strateški ciljevi koji se odnose na nadležnosti, zakonodavstvo i organizaciju sektora šumarstva, odnosno institucionalni okvir šumarskog sektora FBiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 1.1.1. Donošenje zakonske regulative iz oblasti šumarstva na razini FBiH, razvijene uz poštivanje principa šumarske znanosti i struke, participacije, transparentnosti i koncenzusa, uz nadilaženje političkih i administrativnih ograničenja i precizno definiranje nadležnosti, prava i obveza svih razina vlasti po pitanju vlasništva, upravljanja i gospodarenja šumskim resursima

Za realizaciju ovog strateškog cilja potrebno je provesti sveobuhvatnu analizu postojećih ustavnih i zakonskih rješenja po pitanju nadležnosti, prava i obveza svih razina zakonodavne i izvršne vlasti (federalne, kantonalne i općinske) u kontekstu vlasništva, upravljanja i gospodarenja šumskim resursima. Novi zakon o šumama u FBiH je potrebno donijeti na principima šumarske znanosti i struke, a proces njegove izrade, usvajanja i implementacije

bazirati na principu participacije svih zainteresiranih strana, transparentnosti samog procesa i koncenzusu sudionika. Prilikom donošenja novog Zakona o šumama potrebno je uložiti maksimalne napore za nadilaženje političkih i administrativnih prepreka, što bi za posljedicu imalo implementaciju Zakona na teritoriji cijele FBiH. Ostvarenje navedenog strateškog cilja moguće je potpunom implementacijom specifičnih ciljeva koji se odnose na (1) precizno definiranje i razgraničavanje nadležnosti, prava i obveza Federacije, kantona i općina po pitanju vlasništva, upravljanja i gospodarenja šumskim resursima i (2) suzbijanje ilegalnih aktivnosti u šumarstvu i drvnoj industriji.

Strateški cilj 1.1.2. Uspostava funkcionalnog modela javne šumarske administracije, koji podrazumjeva zakonsko definiranje i organizaciju upravnih tijela, čuvarske službe i šumarske inspekcije

Kako se dosadašnja organizacija javne šumarske administracije pokazala neefikasnom, potrebno je pristupiti njenoj reorganizaciji i uspostavljanju funkcionalnijeg modela. Realizacija ovog strateškog cilja podrazumjeva da Zakon o šumama FBiH propiše funkcionalan model organizacije javne šumarske administracije (uvažavajući specifičnosti administrativnog ustrojstva FBiH) kojim bi se funkcija vlasnika čvršće povezala s upravljačkom funkcijom, što bi dovelo do stvaranja preduvjeta za kreiranje jedinstvene šumarske politike i efikasnijeg upravljanja šumskim resursima na području FBiH. Da bi se ostvario postavljeni strateški cilj potrebno je zakonski definirati organizaciju efektivne i efikasne čuvarske službe, te uspostaviti kadrovski i tehnički opremljenu šumarsku inspekciju s jasno preciziranim nadležnostima i procedurama obavljanja aktivnosti iz djelokruga inspekcijskih poslova. S obzirom da nije postignut koncenzus po ovom pitanju, konačan prijedlog modela javne šumarske administracije je potrebno dogovoriti na posebnoj ekspertnoj ili drugoj razini.

Strateški cilj 1.1.3. Uspostava efektivne i efikasne organizacije sektora šumarstva s ciljem jačanja institucionalnih kapaciteta u sektoru šumarstva

U svrhu realizacije ovog strateškog cilja neophodno je zakonski definirati organizaciju sektora šumarstva s težištem na njenoj efektivnosti i efikasnosti. Za to je neophodno utvrditi ekonomske, ekološke, sociološke i druge kriterije za donošenje odluke o optimalnom broju šumarskih poduzeća na području jednog kantona, precizno definirati pravni status poslovnih sistema šumarstva kao javnih poduzeća i formirati sve neophodne institucije (strukovna udruženja i komore, znanstveno-istraživačke institucije i dr.) s ciljem jačanja institucionalnih kapaciteta u sektoru šumarstva FBiH.

Strateški cilj 1.1.4. Uspostava političkog dijaloga na međuentitetskoj razini i stvaranje pretpostavki za definiranje minimalnih zajedničkih principa gospodarenja šumskim resursima na području Bosne i Hercegovine

Teritorijalna organizacija Bosne i Hercegovine tj. njena podjela na dva entiteta u velikoj mjeri utječe i na gospodarenje šumskim resursima. Za ostvarenje postavljenog strateškog cilja neophodno je stvoriti političke pretpostavke za uspostavu dijaloga između nadležnih entitetskih institucija s ciljem definiranja zajedničkih, znanstveno utemeljenih principa gospodarenja šumskim resursima u BiH. Implementacija takvih principa bi doprinijela unapređenju gospodarenja šumama na teritoriji kompletne države. Prijedlog minimalnih zajedničkih principa gospodarenja šumskim resursima u BiH treba biti u skladu s postojećim principima i kriterijima održivog gospodarenja šumskim resursima na pan-europskoj razini (Forest Europe). Također je potrebno nastaviti s razvijanjem i usvajanjem BiH FSC standarda u kojima su sadržani minimalni principi za održivo gospodarenje šumskim resursima sukladno

globalnim FSC principima. BiH FSC standarde je potrebno podvrgnuti međunarodnoj verifikaciji čime bi posao na njihovom definiranju i verifikaciji bio završen.

Strateški cilj 1.1.5. Provedba procesa razgraničavanja šumskog i poljoprivrednog zemljišta, uključujući i definiranje potrebnih kriterija, procedura i nadležnosti za razgraničavanje

Kako u BiH ne postoji jedinstveno zakonsko rješenje koje tretira problematiku razgraničavanja šumskog i poljoprivrednog zemljišta potrebno je prilikom izrade novog Zakona o šumama FBiH obratiti posebnu pažnju ovom pitanju, s ciljem usuglašavanja s pravnim propisima koji tretiraju problematiku poljoprivrednog zemljišta. Usuglašavanje sektorskih zakona potrebno je postići kroz uspostavljanje zajedničkih, znanstveno utemeljenih kriterija za razgraničavanje poljoprivrednog i šumskog zemljišta. Također je potrebno precizno definirati funkcionalne procedure provedbe aktivnosti na razgraničavanju šumskog i poljoprivrednog zemljišta, kao i nadležnosti svih institucija uključenih u ovaj proces.

Strateški cilj 1.1.6. Unapređenje međusektorske suradnje

Suradnja između institucija u sektoru šumarstva i ostalim srodnim sektorima (vodoprivreda, poljoprivreda, okoliš, turizam, energetika itd.) je nužna i istu je neophodno unaprijediti. U tom smislu, potrebno je uskladiti regulatorne instrumente (sektorski zakoni i podzakonski akti) i strateške dokumente (sektorske politike i strategije), te podići razinu razvijenosti institucionalnih kapaciteta unutar različitih sektora.

Strateški cilj 1.1.7. Unapređenje međuentitetske suradnje iz oblasti šumarstva

Za održivo gospodarenje šumskim resursima na području Bosne i Hercegovine potrebno je osigurati i unaprediti međuentitetsku suradnju iz oblasti šumarstva. Kako je u oba entiteta sektor šumarstva reguliran posebnim entitetskim zakonima o šumama i odgovarajućim podzakonskim aktima, potrebno je poduzeti potrebne aktivnosti za međusobno usklađivanje regulatornih instrumenata šumarske politike. Pored toga, potrebno je izvršiti i analizu entitetskih strateških dokumenata (entitetske politike, strategije i programi razvoja šumarstva) s ciljem ispitivanja mogućnosti njihovog usklađivanja i osiguranja dugoročne međuentitetske suradnje. Postizanje postavljenog strateškog cilja je moguće uz jačanje i unapređenje institucionalnih kapaciteta u okviru nadležnih institucija u oba entiteta.

Strateški cilj 1.1.8. Unapređenje međunarodne suradnje iz oblasti šumarstva

Međunarodna suradnja iz oblasti šumarstva podrazumjeva suradnju različitih međunarodnih institucija i institucija koje predstavljaju sektor šumarstva u FBiH. Zbog nedostatka ljudskih kapaciteta, međunarodna suradnja u sektoru šumarstva je trenutno nedovoljno razvijena. Sukladno tome, neophodno je izvršiti kadrovsko popunjavanje javne šumarske administracije i omogućiti obrazovanje i usavršavanje kadrova, koji bi bili glavni nositelj međunarodne suradnje i unapređenja odnosa s institucijama i procesima međunarodne šumarske politike. Realizacija ovog strateškog cilja podrazumijeva i usklađivanje regulatornih instrumenata (entitetskih i nacionalnih zakona i podzakonskih akata) i strateških dokumenata s međunarodnom i EU pravnom stečevinom iz oblasti šumarstva, što je jedan od važnih koraka na putu BiH k Europskim integracijama.

Strateški cilj 1.1.9. Kreiranje i održavanje političko-zakonodavnog i administrativnog okvira, kao i institucionalnih pretpostavki za osiguranje kontinuiranog razvoja i unapređenja upravljanja i gospodarenja šumama i šumskim zemljištima, kako u javnom, tako i u privatnom vlasništvu.

Jedna od važnijih pretpostavki za kontinuirani razvoj i unapređenje upravljanja i gospodarenja šumama i šumskim zemljištem u privatnom i javnom vlasništvu jeste kreiranje i održavanje stabilnog političko-zakonodavnog i administrativnog okvira za upravljanje i gospodarenje šumskim resursima u FBiH. U tom smislu je neophodno donijeti novi Zakon o šumama koji bi na nediskriminirajući način definirao instrumente šumarske politike koji se odnose na upravljanje i gospodarenje šumama i šumskim zemljištem u privatnom i javnom vlasništvu. Da bi se unaprijedilo upravljanje i gospodarenje privatnim šumama, neophodno je osigurati preduvjete za formiranje interesnih asocijacija privatnih šumoposjednika, te uspostaviti Savjetodavnu službu za vlasnike privatnih šuma.

Strateški cilj 1.1.10. Osiguranje stalne pozitivne bilance izvornih funkcija šuma na razini FBiH

Šume i šumska zemljišta su prirodni resurs čije vrijednosti se manifestiraju kroz ekološke, socijalne i proizvodne vrijednosti šuma. U cilju osiguranja pozitivne bilance izvornih funkcija šuma na razini FBiH, neophodno je formirati i kontinuirano održavati cjelovitu bazu podataka o promjeni izvornih funkcija šume u FBiH. Promjena namjene izvornih funkcija šume sa sobom nosi određene posljedice koje se nerijetko ispoljavaju u negativnom okolišno-sociološkom kontekstu. Potrebno je izraditi metodiku o procjeni okolišnog i sociološkog utjecaja kada je u pitanju promjena izvorne funkcije šuma. Kao posljedica promjene izvorne namjene funkcije šuma, po pravilu se javljaju oštećene strane, kojima treba osigurati pravednu ekonomsku nadoknadu i kompenzaciju. U skladu s tim, neophodno je definirati regulatorne instrumente šumarske politike za pravednu ekonomsku nadoknadu i kompenzaciju, kada je u pitanju promjena izvornih funkcija šume.

Strateški cilj 1.1.11. Definiranje kriterija na osnovu kojih će se utvrditi koje šume i pod kojim uvjetima mogu biti predmetom koncesije.

Vlasnik šume i šumskog zemljišta ima interes ostvarivati koristi po osnovu vlasništva, uvođenjem naknade po osnovu ustupanja resursa korisniku tj. izdavanja šuma pod koncesiju na određeno vremensko razdoblje. U tom smislu, neophodno je definirati kriterije i uvjete pod kojima se šume mogu izdati pod koncesiju. Da bi se ostvarili preduvjeti za izdavanje šuma i šumskog zemljišta pod koncesiju, neophodno je izvršiti usklađivanje Zakona o šumama i Zakona o koncesijama.

Strateški cilj 1.1.12. Promoviranje poduzetništva, malog i srednjeg biznisa u šumarstvu na bazi javno-privatnog partnerstva, te mješovitog i privatnog kapitala u cilju razvoja ruralnih područja, diverzifikacije poslovno-proizvodnog portfolia poslovnih sistema šumarstva, promoviranja multifunkcionalnog šumarstva i korištenja svih proizvoda i usluga šume.

Kako je šumarstvo specifična privredna grana koja u ruralnim područjima predstavlja važan izvor primanja za značajan broj ljudi, neophodno je promovirati mali i srednji biznis u šumarstvu na bazi mješovitog i privatnog kapitala u cilju razvoja ruralnih područja, korištenja svih proizvoda i usluga šume i upošljavanja lokalnog stanovništva u što većem broju. U tom smislu potrebno je kreirati specifične instrumente šumarske politike u cilju poticanja poduzetništva i snažnijeg učešća privatnog kapitala u šumarstvu. Da bi privatni biznis bio uspješan potrebno je organizirati specifične vidove edukacije za pojedince koji namjeravaju formirati privatna poduzeća. Također je potrebno poticati formiranje klastera malih i srednjih poduzeća, kako bi se na bazi njihovog međusobnog povezivanja unaprijedilo poslovanje istih.

Strateški cilj 1.1.13. Unapređenje efikasnosti šumarske privrede povjeravanjem nestrategičkih aktivnosti u sektoru šumarstva privatnim poduzećima do određene razine i realizacijom programa privatizacije sredstava rada i mehanizacije ovisno o specifičnim okolnostima poslovnog okruženja

U cilju povećanja efikasnosti rada i kapitala u šumarstvu, te privatizacije dijela nestrategičkih aktivnosti, potrebno je formirati bazu podataka izvođača radova u šumarstvu i procjenu realizacije provedenih programa privatizacije sredstava rada i mehanizacije u preduzećima šumarstva, ovisno o specifičnosti poduzeća.

Strateški cilj 1.1.14. Prepoznavanje značaja i unapređenje uloge sektora šumarstva u agendi javne politike, programima političkih partija i civilnom društvu

U cilju unapređenja uloge i značaja sektora šumarstva u agendi javne politike, neophodno je prepoznati značaj i uključiti problematiku sektora šumarstva u političke programe. S tim u vezi potrebno je educirati predstavnike političkih partija u vezi značaja šumarstva kako bi se problematika sektora šumarstva i okoliša integrirala u programe njihovih partija. Značaj sektora šumarstva treba biti prepoznat i od strane najšire javnosti i civilnoga društva, što se može postići kroz javne kampanje kojima bi se popularizirao značaj sektora šumarstva. Neophodno je osigurati medijsku podršku takvim kampanjama kroz nastupe u elektronskim medijima, te izradu odgovarajućih promotivnih materijala i publikacija.

1.2. INTEGRALNI INFORMACIJSKI SUSTAV U ŠUMARSTVU - IIS

U sektoru šumarstva FBiH djeluje veći broj subjekata, različite razine organiziranosti i ekipiranosti, i s različitim ciljevima svoga djelovanja. Kao i u svakom organiziranom sustavu za očekivati je da će se trenutno zatečena struktura i dalje mijenjati i unaprijeđivati. Dosadašnjim aktivnostima na području informatizacije u sektoru šumarstva postignuti su određeni preduvjeti za punu integraciju IS. Iako su postignuća u pojedinim organizacijskim sastavnicama vrlo heterogena, a u nekim čak i skromna, načelno se može zaključiti da je dosadašnjim aktivnostima, od najniže do najviše hijerarhijske razine, uspostavljena platforma koja omogućava pokretanje određenih aktivnosti koje mogu voditi k minimalno potrebnoj informatičkoj integraciji šumarskih djelatnosti na svim organizacijskim razinama. Heterogenost informatiziranosti zahtjeva kreiranje takvih rješenja koja će zadovoljiti potrebe, kako onih subjekata koji su dobro informatizirani, tako i onih kod kojih je informatizacija tek u začetku. Buduća integracijska platforma će se bazirati ponajprije na dostignutoj razini praktične obučenosti znatnog broja operativnog kadra u sektoru šumarstva, kao i na spremnosti i sposobnosti rukovodećeg kadra da uoči i prepozna potrebu kreiranja i razvoja integracijskog informacijskog sustava. Sadašnji stupanj tehničke opremljenosti svih organizacijskih sastavnica sustava je zadovoljavajući, ali je potrebno uspostaviti i održavati mehanizme kontinuiranog obnavljanja dotrajale opreme i kompletiranje iste tamo gdje opremljenost nije zadovoljavajuća. Tehnološki razvoj je naročito uočljiv na polju komunikacijskih tehnologija što je itekako bitno za šumarstvo kao djelatnost koja se odvija na velikim površinama. Važan stup dostignute platforme za daljnji razvoj IS jesu i postojeća informatička rješenja unutar pojedinih organizacijskih sastavnica. Pri tome se ne misli na dostignuta nesustavna rješenja, realizirana pojedinačnim akcijama uz upotrebu uredskih računalnih alata, već na razvijena sustavna programska rješenja koja se koriste u pojedinim šumsko-gospodarskim društvima (ŠGD). Takva rješenja treba uzeti u obzir kod daljnjih integracija i ohrabrivati njihov daljnji razvoj. Pod uvjetom da su operativna i primjenjiva, rješenja postignuta na zajedničkoj razini (GIS sustav i Baza katastarskih podataka) bila bi jako korisna osnova za dalji razvoj. Podatci o šumama kao općem dobru, po više međunarodnih konvencija, rezolucija i deklaracija, ali i po dobrim

praksama i običajima, trebaju biti javni, pa ih u odgovarajućoj mjeri javnosti treba i pokazati. Slične, ako ne i zahtjevnije potrebe za tim podacima, imaju i znanstvene ustanove, lokalne zajednice i nevladin sektor. Stoga u procesu izgradnje informacijskog sustava treba voditi računa i o ovim aspektima, na način da se razvija cjelovita baza podataka o šumama u širem smislu, uz istovremeno uspostavljanje i održavanje internetskog prezentacijskog sustava, koji bi te informacije davao na uvid zainteresiranim stranama. Analizom trenutne razvijenosti informacijskog sustava u sektoru šumarstva FBiH, na temelju do sada urađenih projekata, kreiran je prijedlog unaprijeđenja i razvoja jedinstvenog IIS, te predložen akcijski plan za njegovu cjelovitu implementaciju. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Stanje programskih i aplikacijskih rješenja u šumarskim institucijama u FBiH je vrlo heterogeno. U institucijama javne šumarske administracije na federalnoj i kantonalnoj razini ne postoje značajniji programerski prodori, osim određenih napredaka u vezi razvoja i uvođenja Integralnog Informacijskog Sustava na bazi GIS-a, kojim su uspostavljene osnove sustava u infrastrukturnom i programskom smislu.
- Generalno, kantonalna šumsko-gospodarska društva su djelujući samostalno ostvarila značajniji napredak u razvoju i implementaciji, kako programskih tako i aplikacijskih rješenja. Ta rješenja su uglavnom kreirana „izvana“ (outsourcing) tj. nisu rezultat internog razvoja. S aspekta neophodnosti kreiranja jedinstvenog IIS, postojeća heterogenost je negativna jer lokalna dostignuća ponekad onemogućavaju ili obeshrabruju težnje k standardizaciji i transformaciji podataka iz postojećih IS. Očekivani otpor uvođenju budućeg IIS moguće je riješiti jedino dosljednom primjenom principa kontroliranog dinamičkog razvoja.
- U proizvodno-tehnološkom segmentu poslovanja postoje djelomično integrirana i zaokružena programska rješenja, ali je primjena tih, inače korektnih rješenja, u nekim slučajevima upitna. U financijsko-knjigovodstvenom segmentu poslovanja postoje razmjerno dobra rješenja, usklađena s relevantnim pravnim i regulatornim okvirom, ali nedostaju određeni segmenti kao što su informatičko praćenje troškova i aspekt veze proizvodnje i troškova.
- Hardverska osnova je relativno zadovoljavajuća, ali su i ti resursi često ispod optimalne razine zbog slabe pokrivenosti sustavnim poslovnim obradama. Uočen je veliki raskorak između karakteristika raspoložive hardverske opreme i aktivnih obrada, odnosno primjene raspoloživih hardverskih resursa.
- Stanje opremljenosti i obučenosti kadrova, a pogotovo komunikacijska infrastruktura su zadovoljavajući, uz stalnu tendenciju daljnjeg razvoja. U tom kontekstu posebno se ističe: (1) omasovljeno korištenje Office alata i e-mail servisa, (2) implementacija Internet portala, (3) pojedinačni razvoj softvera u sferi financijsko-knjigovodstvenog poslovanja, (4) razvoj pojedinačnih šumarskih aplikacija i (5) šaroliko korištenje GIS alata. Bitno je naglasiti da postignuti napredak u sferi korištenja personalnog softvera, u osnovi ne predstavlja napredak u razvoju IIS.

Na osnovu prethodnih analiza identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 1., kao i strateški ciljevi koji se odnose na kreiranje, razvoj i korištenje Integralnog Informacijskog Sustava (IIS) u šumarstvu.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 1.2.1. Postići suglasnost svih sudionika oko izgradnje Integralnog Informacijskog Sustava šumarstva FBiH, te osigurati potrebne pravne, financijske i organizacijske okvire.

U svrhu realizacije ovog strateškog cilja potrebno je primjenom različitih mehanizama (formiranje inter-organizacijskog koordinacijskog tijela i organiziranjem koordinacijskih sastanaka i radionica) osigurati da sve zainteresirane strane postanu svjesne potrebe i koristi uvođenja IIS za svoj segment organizacijske strukture. Sadašnjim zakonskim i podzakonskim propisima definirani su načini i metode prikupljanja podataka. Takav pristup je potrebno zadržati i nakon uspostave IIS, kako bi krajnji korisnici shvatili da je dostava informacija novim tehnologijama jednako efikasna, ali istovremeno i jednostavnija.

Strateški cilj 1.2.2. Izraditi osnove sustava i uspostaviti ponavljajući mehanizam razvoja i implementacije modula IIS u sektoru šumarstva FBiH

U svrhu realizacije ovog strateškog cilja nužno je uspostaviti standarde po kojima će se izvoditi daljnja implementacija cjelokupnog IIS. Načelno, radi se o provedbi implementacije 3 infrastrukturna modula: Terminologija, Šifarnici i Sustav. Uvođenje minimalističkog IS-a, odvijat će se kroz implementaciju baze podataka (BP) i predviđena 42 Modula, podijeljena u 9 Oblasti, pri čemu je neophodno dosljedno primjenjivati princip kontroliranog dinamičkog razvoja. Provođenjem procesa konzultacija sa svim zainteresiranim stranama, sukladno stvarnim potrebama, neophodno je odrediti prioritete, odnosno redoslijed kojim će se pojedini moduli razvijati i implementirati.

Strateški cilj 1.2.3. Razviti i implementirati adekvatna podatkovna i programska rješenja svih modula

Na temelju prethodno definiranih standarda, izrađenih šifarnika i razvijene metabaze podataka, te usuglašenih prioriteta, potrebno je razviti, testirati i implementirati sve module IIS uključujući kontrolne i sigurnosne mehanizme. Nakon ispunjenja svih prethodno definiranih kriterija potrebno je omogućiti korištenje modula za krajnje korisnike.

Strateški cilj 1.2.4. Uspostaviti mehanizme kontrole kvalitete i sigurnosti IIS, kao i procedura njegovog daljnjeg kontinuiranog razvoja

Za realizaciju ovog strateškog cilja biti će potrebno ustanoviti sigurnosno tijelo koje će pratiti integritet sustava i sigurnost samih podataka u bazi, uključujući dodjeljivanje prava pristupa sustavu i podacima. Isto tako, potrebno je formirati tijelo koje će se operativno baviti materijalnom podlogom funkcioniranja cijelog sustava. To podrazumijeva održavanje i dogradnju baze podataka, uspostavljanje i unapređivanje komunikacijskih kapaciteta, kao i nužnu hardversku osnovu cijelog IIS. Potrebno je uspostaviti sustav praćenja kontrolnih indikatora - po mogućnosti kroz sustav (kontrolni modul). Na temelju prikupljenih primjedbi, sugestija i zahtjeva biti će pokrenuta procedura dorade postojećih, odnosno izrade novih programskih modula.

TEMATSKA CJELINA 2. ODRŽIVO GOSPODARENJE ŠUMSKIM EKOSUSTAVIMA

PRINCIPI:

Osigurati trajnu stabilnosti šumskih ekosustava primjenom adekvatnog sustava gospodarenja

Osigurati pretpostavke za gospodarenje šumama na principima potrajnosti

Standardizirati gospodarenja šumama na nacionalnoj razini

Prednost prirodnoj obnovi u šumskim ekosustavima i predanost proizvodnji i upotrebi šumskog reprodukcijskog materijala od domaćih vrsta drveća i grmlja

Optimalno koristiti proizvodni potencijal šumskih staništa

Osigurati plansku i modernu proizvodnju šumskog reprodukcijskog materijala

Proces deminiranja, u koji su pored ostalih uključene i sve institucije iz sektora šumarstva, predstavlja preduvjet za sigurnost svih korisnika šuma i efikasnu mjeru zaštite šuma, kako bi se smanjenjem minski sumnjivih površina povećao proizvodni potencijal šumskih staništa

Stručnost, dosljednost i tehnička opremljenost su preduvjeti za integralni pristup u zaštitu šuma

Preventivne mjere i integralni pristup su temelji zaštite šuma

Poštivanje međunarodnih propisa iz oblasti integralne zaštite šuma i usklađenost domaćeg s međunarodnim zakonodavstvom su neophodni za provođenje integralne zaštite šuma

Osigurati pravovremenu i stručnu sanaciju opožarenih šumskih površina

Šumski ekosustavi na kršu su od posebnog značaja za Federaciju BiH

Potrebno je osigurati očuvanje bioraznolikosti na kršu

Osigurati pretpostavke za kontinuirani pozitivni utjecaj šumskih ekosustava na kršu, na okoliš

Zaštita biljnog pokrova na kršu i podizanje novih šume su pretpostavke za očuvanje i povećanja šumovitosti krša

Potrebno je osigurati kontinuirano i transparentno financiranje radova na kršu

2.1. OČUVANJE STABILNOSTI I UNAPREĐENJE ŠUMSKIH EKOSUSTAVA

Tematika zaštite životne sredine i održivog razvoja tj. upravljanja prirodnim resursima predstavlja jedan od najaktualnijih problema današnjice. Neophodno je uspostaviti balans između sveukupnog razvoja, blagostanja društva, očuvanja prirodnih, energetskih i drugih resursa i zaštite životne sredine. Upravljanje resursima svodi se na usklađivanje potreba za razvojem s ograničenim mogućnostima prirodnih resursa. Cilj upravljanja šumskim resursima je da se njihovim korištenjem zadovolje trenutne potrebe društava, da se isti kontinuirano unapređuju, te sačuvaju za potrebe budućih generacija. Očuvanje stabilnosti i unapređenje šumskih ekosustava nameće se kao preduvjet uspostavljanja ravnoteže između rastućih zahtjeva društva za proizvodima šuma i drugim koristima, uz očuvanje stabilnosti šumskih ekosustava i njihovog diverziteta, i poštivanje principa održivog gospodarenja šumskim resursima. Definicija pojma „Održivo gospodarenje šumama“ je ustanovljena rezolucijama Ministarske konferencije o zaštiti šuma u Europi (sada: „Forest Europe“), koju je kasnije usvojio FAO. Pojam podrazumijeva upravljanje šumama i šumskim zemljištem na način i u stupnju, koji održava njihov biodiverzitet, produktivnost, regenerativnu sposobnost, vitalnost i potencijal za ispunjavanje, sada i u budućnosti, relevantnih ekoloških, ekonomskih i socijalnih zahtjeva na lokalnoj, državnoj i globalnoj razini i ne uzrokuje štete po druge ekosustave. Kroz prizmu ovih pitanja, definirani su globalni principi na kojima treba bazirati održivo planiranje, upravljanje i gospodarenje šumama. Osnovni principi gospodarenja šumama (trajnost, polifunkcionalnost, ekonomičnost) su kao principi šumarske politike sadržani u zakonodavstvu država s naprednim šumarstvom i danas predstavljaju globalno pitanje koje se definira nizom međunarodno usvojenih deklaracija. U cilju očuvanja stabilnosti šumskih ekosustava bilo je potrebno analizirati dosada primjenjene sustave gospodarenja, te načine prevođenja šuma u viši uzgojni oblik, kako bi se utvrdili principi, kriteriji i smjernice za održivo gospodarenje i unapređenje šumskih ekosustava u FBiH. Pored toga, analizirani su dosadašnji principi, kriteriji i ograničenja prilikom formiranja šumsko-gospodarskih područja (ŠGP), sadržaj i elementi šumsko-gospodarskih osnova (ŠGO) i aktivnosti usmjerene na unapređenje stanja u oblasti sjemenarstva i rasadničke proizvodnje. Od razine znanstveno-stručne osposobljenosti i tehnološke razvijenosti u mnogome ovisi odgovarajući proces obnove šuma i podizanja šumskih kultura i zasada, usmjerenih na postizanje optimalnog korištenja proizvodnih mogućnosti šumskih staništa. Zbog toga je poseban naglasak dat na analizu trenutnog stanja u proizvodnji šumskog sjemena i sadnog materijala, te provedbu mjera njege podignutih šumskih kultura i zasada. Kako potrajno gospodarenje šumama podrazumijeva i postojanje sustava certificiranja gospodarenja šumskim resursima, te praćenje stanja šuma kroz uspostavu sustava bioindikacijskih točaka i trajnih eksperimentalnih ploha, provedena je cjelovita analiza dosadašnjeg stupnja uspostave redovitog monitoringa, dostignute razine certificiranja, stupnja uspostavljanja mreže bioindikacijskih točaka i povezivanja istih na razini europskoga prostora. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Postojeća prostorna podjela šuma na šumsko-gospodarska područja ne osigurava poštivanje principa kontinuiteta gospodarenja šumama u svim šumsko-gospodarskim područjima. Neophodno je izvršiti korigiranje ili rekonstrukciju postojećeg prostornog uređenja šuma.
- Obveza gospodarenja šumama na principu trajnosti, polifunkcionalnosti i ekonomičnosti, te definiranje pojma i principa ustanovljavanja šumsko-gospodarskog područja nije zakonom utvrđena kategorija.

- Gospodarenje šumama u dosadašnjem razdoblju se uglavnom odnosilo na proizvodnju drvene mase. Nove smjernice gospodarenja šumama trebaju odražavati diverzitet i dinamiku interesa i potreba društva prema šumi.
- Činjenica da su smjernice za gospodarenje tipovima šuma u BiH nadiđene, uzrokovala je da se od tehničkih ciljeva, koji su postavljeni za pojedine gospodarske klase, odstupilo u pogledu preporučenih optimalnih mjera. Istovremeno su ciljevi gospodarenja, samo deklarativno usklađeni sa suvremenim principima gospodarenja šumama, ali bez definiranih indikatora i uspostavljenog redovitog monitoringa istih za provjeru usklađenosti stvarnog gospodarenja na rečenim principima. Iz tih razloga je potrebno što prije pristupiti izradi dugoročnih smjernica za gospodarenje šumama u FBiH, i u okviru toga redefinirati tehničke ciljeve gospodarenja šumama.
- Šumsko-gospodarska osnova kao osnovni dokument za reguliranje gospodarenja šumama na principu trajnosti, polifunkcionalnosti i ekonomičnosti, u dosadašnjem razdoblju nije sadržavala klasifikaciju šuma prema namjeni, niti definirala kriterije za gospodarenje svim šumama. To se ne odnosi samo na šume proizvodnog karaktera, što je rezultiralo nepostojanjem jasne perspektive gospodarenja šumama posebne namjene, zaštitnim i zaštićenim šumama, nego i na gospodarenje izdanačkim šumama i degradiranim visokim šumama. Također nije postojala zakonska obveza gospodarenja šumama na principu kontinuiteta za izdanačke i degradirane visoke šume, niti za ostala šumska zemljišta.
- Šume u FBiH su uglavnom prirodnog porijekla i imaju dobru genetsku osnovu, što predstavlja dobre pretpostavke za razvoj sjemenarstva i rasadničarstva. Unatoč tome, provedene analize ukazuju na ozbiljne propuste u dosadašnjoj sjemenskoj i rasadničkoj proizvodnji. Ti propusti se ogledaju u tretiranju ove djelatnosti kao troška u šumarskim poduzećima, uz zapostavljanje znanstveno-istraživačkog rada, sporo uvođenje novih tehnologija i nedovoljnu racionalizaciju proizvodnje.
- Postojeća sjemensko-rasadnička proizvodnja se odvija bez dugoročnih planova proizvodnje reproduksijskog materijala, planova distribucije sjemena i sadnog materijala i bez cjelovito uređenih registara rasadnika i sjemenskih objekata.
- Postojanje pogodnih površina za pošumljavanje predstavlja osnovnu pretpostavku za podizanje šumskih kultura. Međutim, pošumljavanje se ne provodi u dovoljnoj mjeri i to zbog neplanskog pristupa podizanju novih šumskih kultura i zbog prevelike ovisnosti o raspoloživim financijskim sredstvima. Potrebno je intenzivirati radove na pošumljavanju šumskih goleti i konverziji izdanačkih šuma kako bi se u što kraćem proizvodnom razdoblju maksimalno iskoristile mogućnosti staništa.
- Problematiku podizanja šumskih kultura često prati neuspjeh koji se ogleda u sušenju sadnica, zakorovljavanju pošumljene površine i slabom kvalitetu drvene mase u odraslim šumskim kulturama zbog neprovođenja mjera njege. Pošto za šumske kulture nisu jasno definirani tehnički ciljevi i propisane mjere njege, izravna posljedica je njihov slab rast i razvoj. Pored toga, prisutne su i greške prilikom pošumljavanja neodgovarajućim vrstama drveća, izbora načina i vremena sadnje, razmaka sadnje i broja sadnica po hektaru.
- U visokim degradiranim šumama je zbog različitih razloga došlo do narušavanja strukture i kvaliteta što se odražava i na njihovu stabilnost. Pošto se ove šume uglavnom nalaze na produktivnim tlima, potrebno im je što prije povećati proizvodnost i s tim u vezi žurno poduzeti aktivnosti na njihovoj sanaciji. U slučaju negativnog utjecaja prirodnih faktora, moguće je njihovo djelovanje svesti na minimum, provođenjem mjera njege. Štetan antropogeni utjecaj se manifestira kroz nestručno gospodarenje i ima za posljedicu daljnje stvaranje tipičnih degradiranih visokih šuma koje su najčešće prorijeđene, zakorovljene,

bez prirodnog podmlatka, sa stablima oštećenim patogenima kao i zaostalim (nakon sječe) starim i tehnički bezvrijednim stablima.

- Visok udio izdanačkih šuma u ukupnom šumskom fondu FBiH ukazuje na važnost provođenja gospodarskih mjera u cilju njihovog boljeg korištenja, s aspekta povećanja proizvodnosti i unapređenja ostalih općekorisnih funkcija. Dosadašnja praksa, po kojoj su planskim dokumentima bile predviđene obveze njege samo u onim izdanačkim šumama koje je bilo moguće prevesti u visoke šume, se pokazala neadekvatnom. To je prouzrokovalo stanje da danas postoje znatne površine izdanačkih šuma u kojima se samo akumulira drvna zaliha lošeg kvaliteta. Za uspješno realiziranje ovog kompleksnog zadatka neophodno je provesti sveobuhvatne analize aspekata koji proizilaze iz činjenice da su izdanačke šume u FBiH različite starosti i kvaliteta stabala, heterogene strukture, i da se razvijaju u različitim pedoklimatskim uvjetima.
- Značajne površine šumskih goleti podesnih za pošumljavanje ukazuju na hitnost provođenja meliorativnih zahvata u cilju njihovog privođenja šumskim kulturama. Za uspješnu realizaciju ovih zahvata, neophodno je provesti kategorizaciju šumskih goleti prema primjeni uzgojnih postupaka na podizanju šumskih kultura, s obzirom na matični supstrat, stupanj degradacije terena, orografske prilike (kupiranost terena, nagib i ekspozicija) i klimatske uvjete.
- Da bi gospodarenje šumskim resursima imalo karakter održivog, potrebno je da bude ekološki prihvatljivo, sociološki opravdano, ekonomski isplativo i transparentno. Za dosadašnje sustave gospodarenja koji su se primjenjivali u šumama FBiH, može se konstatirati da su imali karakter održivog gospodarenja uz ugrađen princip kontinuiteta gospodarenja šumama kao osnovni postulat. Nedostatak se ogledao u nepostojanju sustava redovitog monitoringa kroz primjenu definiranog seta kriterija i indikatora održivog gospodarenja, što nije u skladu s trenutnim procesima na paneuropskom nivou ("Forest Europe"). Ovo pitanje je posebno važno imajući u vidu neminovnost pridruživanja BiH europskim integracijskim procesima. Europsko tržište zahtijeva jasno dokumentiran dokaz, izdat od strane međunarodno akreditirane institucije, da je gospodarenje šumskim resursima usklađeno s unaprijed definiranim i međunarodno priznatim standardima. U kontekstu promjena u zahtjevima društva prema šumi, trendova na međunarodnom tržištu proizvoda šumarstva i drvne industrije i neophodnosti transparentnijeg i odgovornijeg gospodarenja šumskim resursima, koncept certificiranja u šumarstvu (certificiranje gospodarenja šumskim resursima – SFM) i drvnj industriji (certificiranje nadzornog lanca – CoC) je prerastao u važno pitanje šumarske i drvoprerađivačke industrije. Implementacija koncepta certificiranja gospodarenja šumskim resursima u FBiH predstavlja potrebu ali i neminovnost.
- Europska ekonomska komisija pri UN je inicirala donošenje Konvencije o prekograničnom zagađivanju zraka i uspostavu tijela zaduženih za njeno provođenje, praćenje, izvještavanje o postignutim rezultatima i kreiranje potrebnih akcija u budućnosti. Pored toga pokrenut je i Međunarodni program suradnje s ciljem praćenja i procjene štetnih utjecaja aerozagađenja na šume (ICP Forests). Polje djelovanja ovog programa je podrška prikupljanju sadržajnih i uporedivih podataka, na državnoj razini o promjenama u šumama, u vezi s postojećim okolinskim uvjetima, posebno zračnim zagađenjem, uključivo i zakiseljavanje zemljišta. Analizom podataka želi se doći do trendova u štetama na šumskim ekosustavima i do boljeg razumijevanja odnosa uzročnik-posljedica. Ovaj odnos se, s aspekta ekosustava, analizira zahvaljujući prikupljenim podacima monitoringa na stalnim oglednim plohama raspoređenim po sustavnoj međunarodnoj kvadratnoj mreži. Znanstvene institucije europskih i susjednih zemalja koje realiziraju poslove monitoring

servisa, predstavljaju i odgovorne nacionalne centre za praćenje stanja šuma po jedinstvenoj metodici ICP Forests. Da bi se uspostavila mreža bioindikacijskih točaka za područje BiH, kao sastavni dio jedinstvene europske mreže ovog tipa, potrebno je žurno osigurati političku i stručnu suglasnost između entiteta u pogledu pristupanja BiH Programu ICP Forests.

Na osnovu prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 2., kao i strateški ciljevi koji se odnose na problematiku očuvanja stabilnosti i unapređenja šumskih ekosustava u Federaciji BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 2.1.1. Donošenje nove legislative iz oblasti šumarstva

Realizacija postavljenog cilja podrazumjeva uređenu zakonsku regulativu usuglašenu s legislativom EU, prvenstveno donošenje Zakona o šumama i u okviru Zakona jasno utvrđenu obvezu gospodarenja šumama na principu trajnosti, polifunkcionalnosti i ekonomičnosti. Pored toga, Zakon bi morao definirati pojam i principe ustanovljavanja šumsko-gospodarskog područja, te propisati obvezni sadržaj šumsko-gospodarskih osnova radi jedinstvenog i održivog gospodarenja šumama.

Strateški cilj 2.1.2. Razvoj mehanizama za postizanje potrajnosti gospodarenja šumama

Suština principa kontinuiteta gospodarenja šumama sadržana je u težnji za postizanjem ravnoteže između čovjekovih potreba za proizvodima i općekorisnim funkcijama šuma i potencijala šumskih ekosustava, što se postiže razvojem i dosljednom primjenom optimalnih sustava gospodarenja šumama. Pored uključivanja principa potrajnosti gospodarenja šumama u zakonsku regulativu i planske dokumente, kao osnovnog postulata u šumarstvu, neophodno je i donošenje nacionalnih kriterija i indikatora potrajnog gospodarenja šumama. U kontekstu neophodnosti transparentnijeg i odgovornijeg gospodarenja šumskim resursima, neophodno je implementirati koncept certificiranja gospodarenja šumskim resursima u FBiH.

Strateški cilj 2.1.3. Osiguranje pretpostavki za prirodnu obnovu

S obzirom na postojanje znatnih površina pod degradiranim visokim i izdanačkim šumama, prirodnoj obnovi treba dati prednost nad vještačkom. To je potrebno realizirati kroz donošenje planova za prirodnu obnovu, na temelju staništu prilagođenih metoda obnove. Ključna pretpostavka za realizaciju ovog cilja je edukacija odgovarajućeg stručnog kadra.

Strateški cilj 2.1.4. Osiguranje pretpostavki za uspješnu vještačku obnovu šuma i pošumljavanje goleti

Pri vještačkoj obnovi šuma, prioritet je upotreba autohtonog reproduksijskog materijala, prvenstveno imajući u vidu činjenicu da su šume u FBiH uglavnom prirodne i da se raspolaze dobrom genetskom osnovom, čime su stvorene realne pretpostavke za proizvodnju kvalitetnog sjemena i sadnog materijala. U specifičnim i opravdanim slučajevima, može se koristiti i alohtoni reproduksijski materijal, ali i tada treba dati prednost provjerenim lokalnim provenijencijama.

Strateški cilj 2.1.5. Osiguranje pretpostavki za modernizaciju rasadničke proizvodnje

Trenutni pristup sjemenskoj i rasadničkoj proizvodnji u FBiH je potrebno suštinski izmijeniti, na način da se isti temelji na suvremenim znanstvenim dostignućima, uz uvođenje novih

tehnologija i racionalizaciju u proizvodnji, te promoviranje proizvodnje šumskog reprodukcijskog materijala u kojoj će se obvezno koristiti sjeme poznatog autohtonog porijekla. Proizvodnju sadnica na klasičan način, potrebno je kombinirati s povećanjem učešća sadnica s obloženim korijenovim sistemom i strukturom u skladu s realnim potrebama.

Strateški cilj 2.1.6. Planska proizvodnja sadnog materijala

Postojeća sjemensko-rasadnička proizvodnja se odvija bez dugoročnih planova proizvodnje i planova distribucije sjemena i sadnog materijala, te bez cjelovito uređenih registara rasadnika i sjemenskih objekata. Plansku proizvodnju sadnog materijala je potrebno uspostaviti na temelju stvarnih potreba šumarskih poduzeća, iskazanih kroz srednjoročne planove pošumljavanja, zasnovane na unaprijed definiranim površinama i strukturi sadnog materijala potrebnog za realizaciju istih.

Strateški cilj 2.1.7. Uspostava (obnova) sustava praćenje stanja šuma po jedinstvenoj metodici ICP Forests

Oslanjajući se na dosadašnje aktivnosti i projekte, potrebno je uspostaviti mrežu bioindikacijskih točaka za područje BiH kao sastavni dio jedinstvene europske mreže ovog tipa. Uz to je neophodno osigurati političku i stručnu suglasnost između entiteta u pogledu pristupanja BiH Programu ICP Forests.

Strateški cilj 2.1.8. Povećanje površina pod šumama i optimiziranje korištenja proizvodnih i drugih općekorisnih funkcija šumskih kultura.

Imajući u vidu nizak postotak šumskih kultura u odnosu na ukupnu površinu šuma i šumskog zemljišta u FBiH, postojanje realnih pretpostavki za povećanje istog, te potrebu za kontinuiranim unapređenjem proizvodnih i drugih općekorisnih funkcija šuma, potrebno je bitno povećati površine šumskih kultura.

Strateški cilj 2.1.9. Povećanje opsega uzgojnih radova u šumskim kulturama

U FBiH se ne provode mjere njege u opsegu koji bi omogućio dobar rast i razvoj postojećih šumskih kultura, zbog čega se nameće potreba kontinuiranog povećanja površina postojećih šumskih kultura, koje će biti obuhvaćene mjerama njege. Pored toga, u novopodignutim šumskim kulturama treba osigurati stalno provođenje odgovarajućih mjera njege, i to razmjerno površini koja se pošumljava tijekom jedne godine.

Strateški cilj 2.1.10. Sanacija degradiranih visokih šuma

Imajući u vidu da se visoke degradirane šume u FBiH uglavnom nalaze na produktivnim šumskim zemljištima, neophodno je poduzeti mjere i aktivnosti na njihovoj melioraciji, s ciljem optimiziranja proizvodnih mogućnosti šumskih staništa

Strateški cilj 2.1.11. Sanacija izdanačkih šuma

Visok udio izdanačkih šuma u FBiH, ukazuje na potrebu poduzimanja mjera i aktivnosti na unaprijeđenju potencijala tih staništa u smislu povećanja proizvodnosti i unapređenja ostalih općekorisnih funkcija šuma. Heterogena struktura i različiti stanišni uvjeti izdanačkih šuma, iziskuju prethodnu analizu mnogobrojnih faktora za donošenje konačne odluke o uzgojnim mjerama koje treba u njima primijeniti, a sve u cilju optimiziranja proizvodnih mogućnosti šumskih staništa

Strateški cilj 2.1.12. **Sanacija šumskih goleti**

Velike površine pod šumskim goletima ukazuju na hitnost provođenja meliorativnih mjera u cilju privođenja ovih površina šumskim kulturama. U tom je smislu potrebno provesti klasifikaciju šumskih goleti, s obzirom na matični supstrat i stupanj degradacije tla, kao i orografsko-klimatske uvjete. Tek je nakon toga moguće izraditi plan sanacije i donijeti konačne odluke o mjerama koje treba primijeniti u kontekstu optimiziranja proizvodnih mogućnosti šumskih staništa.

Strateški cilj 2.1.13. **Procjena sociološko-okolišnog utjecaja aktivnosti gospodarenja šumama**

Kako u prethodnom razdoblju nije postojala zakonska obveza izrade cjelovite i stalne procjene sociološko-okolišnog utjecaja aktivnosti gospodarenja šumama, nije bilo moguće procijeniti efekte šumarskih aktivnosti (planiranja i gospodarenja). U tom smislu je neophodno poduzeti aktivnosti na unaprijeđenju sadržaja projekata za izvođenje radova u šumarstvu i zakonskom reguliranju ove problematike, te predložiti smjernice za izradu jedinstvene metodike procjene sociološko-okolišnog utjecaja aktivnosti gospodarenja šumama.

2.2. MINIRANA ŠUMSKA PODRUČJA

U smislu heterogenosti i površine koju zauzimaju u odnosu na veličinu države (preko 50% teritorije), šume i šumska zemljišta Bosne i Hercegovine (BiH) predstavljaju veliko bogatstvo i jedan od glavnih prirodnih resursa. Procjena je da je u razdoblju 1992-1995 godina minirano oko 10% šuma i šumskog zemljišta. Značajan udio čine i visoko ekonomske šume koje su osnov za dobro i uspješno gospodarenje. Evidentan je raskorak između stvarno utvrđenih potreba i do sada provedenih aktivnosti deminiranja zbog politike definiranja prioriteta u sektoru, pri čemu deminiranje šuma i šumskih zemljišta nije uvršteno u listu prioriteta. Uz angažman svih nadležnih institucija, neophodno je iznaći znatna finansijska sredstva za rješavanje ovog problema. U cilju stvaranja pretpostavki za gospodarenje šumama i šumskim zemljištima na kontaminiranim područjima, provedena je prostorna analiza i pregled miniranosti, predložen fazni i troškovni akcijski plan procesa deminiranja, te analizirani mogući (domaći i međunarodni) izvori financiranja. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Sukladno definiranim prioritetima „Strategije protivminskog djelovanja Bosne i Hercegovine 2009-2019 godina”, šume i šumska zemljišta su svrstana u II i III kategoriju prioriteta.
- U „Konceptu strateškog plana redukcije minski sumnjivih površina” planirano je postupno eliminiranje minski sumnjivih površina do 2019. godine, i to za II kategoriju prioriteta - generalnim i tehničkim izviđanjem i čišćenjem mina, te provođenjem aktivnosti prevencije hitnog i trajnog obilježavanja i upozoravanja na mine; kao i za III kategoriju prioriteta - izviđanjem uz provođenje mjera prevencije kroz isticanje zabrane kretanja.
- Procjenjeno je da ukupna sumnjiva površina minama kontaminiranih šuma i šumskih zemljišta u Federaciji BiH iznosi 594 km², za čije čišćenje su potrebna finansijska sredstva u iznosu od 540,54 miliona KM. Operativnim planovima protivminskog djelovanja predviđeno je da se sredstva za navedene operacije osiguraju iz: (a) proračuna BiH/FBiH, (b) proračuna kantona, gradova i općina, (c) međunarodnih fondova (kreditnih i donatorskih sredstava).

- Analizom je utvrđeno da u proteklom razdoblju nisu osiguravana potrebna financijska sredstva definirana Strateškim planom, što dovodi u pitanje njegovu realizaciju i ispunjenje obveza iz članka 5. Konvencije o zabrani uporabe, skladištenja, proizvodnje, prijevoza i uništavanja protivpješadijskih mina (Otawa).

Na osnovu prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 2., kao i strateški ciljevi koji se odnose na problematiku deminiranja šuma i šumskog zemljišta u Federaciji BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 2.2.1. **Osigurati financijska sredstva za deminiranje šuma i šumskih zemljišta**

Za realizaciju ovog cilja potrebno je sve interesne strane (institucije svih razina vlasti, privredni subjekti, nevladin sektor, donatori i drugi) uključiti u osiguranje financijskih sredstava za realizaciju *Strategije protivminskog djelovanja Bosne i Hercegovine, 2009-2019 godina*. Šumarski sektor nije jedini korisnik šuma i šumskih zemljišta i nema mogućnosti samostalno, iz vlastitih prihoda, financirati poslove na deminiranju. Izdvajanje dijela financijskih sredstava poduzeća šumarstva i drugih interesnih strana ubrzalo bi proces deminiranja, oslobodilo bi velike šumske resurse i učinilo ih dostupnim za gospodarenje i korištenje bez ugrožavanja ljudskih života. Navedno bi u osnovi rezultiralo povećanjem površina za gospodarenje i smanjenjem mogućnost nastanka i širenja uzročnika stradanja šumskog fonda.

Strateški cilj 2.2.2. **Uključivanje komponente deminiranja u razvojne projekte**

Deminiranje šuma i šumskog zemljišta je potrebno temeljiti na projektima razvojnog karaktera, koji će, pored otklanjanja minsko-eksplozivnih sredstava, imati izražen socio-ekonomski utjecaj. Potrebno je u suradnji s lokalnom zajednicom, privrednim subjektima i potencijalnim investitorima pripremati razvojne projekte deminiranja šuma i šumskih zemljišta u privredne, turističke, rekreativne i druge svrhe.

2.3. PROGRAM INTEGRALNE ZAŠTITE ŠUMA

Potrajno gospodarenje šumama u uvjetima kada ovaj resurs koristi više subjekata, zahtijeva razvoj programa integralne zaštite šuma, odnosno primjenu svih mjera i sredstava koji se mogu primijeniti u zaštiti šuma. Integralni pristup u zaštiti šuma podrazumijeva shvaćanje složenog i promjenjivog odnosa čovjeka prema šumi, te puno razumijevanje kompleksnosti i multifunkcionalnosti šumskih ekosustava. Integralna zaštita šuma predstavlja multidisciplinarni koncept koji zagovara podijeljenu odgovornost svih subjekata koji koriste prirodne resurse – političkih aktera (upravljanje šumama), stručnih institucija i poduzeća (gospodarenje šumama) i javnosti (korištenje općekorisnih funkcija šuma). Ovakav pristup je moguće sagledati s dva stajališta: (1) obveze svih subjekata društva (kada se zaštita šuma kao javnog dobra promatra u širem smislu) i (2) obveze i aktivnosti šumarskih institucija (uprave, poduzeća, vlasnici šuma, itd.), u slučaju kad govorimo o zaštiti šuma u užem smislu tj. o zaštiti kao sastavnom dijelu održivog gospodarenja šumskim resursima. U tom smislu, integralna zaštita šuma predstavlja više strateški koncept, nego konkretnu akciju, pri čemu je moguće da se ovaj pojam različito tumači, ovisno o interesu i poziciji različitih subjekata i aktera šumarske politike. Integralna zaštita šuma nije važna samo za sektor šumarstva već i za druge sektore (poljoprivreda, ruralni razvoj, zaštita prirode, komunikacije itd.) i institucije (zakonodavne, izvršne, sudbene) na različitim razinama vlasti (lokalni, županijski, entitetski,

državni, regionalni i globalni), ali i za školstvo, medije, privatni i nevladin sektor, te kompletno civilno društvo. Analizom relevantnih međunarodnih akata koji se odnose na integralnu zaštitu šuma i obveza Federacije BiH u vezi s ovim pitanjem, razmatranjem trenutnog stanja u vezi s planiranjem i provođenjem integralne zaštite šuma u Federaciji BiH od biotičkih i abiotičkih utjecaja, te analizom mjera za provođenje integralne zaštite šuma i funkcioniranja monitoringa zdravstvenog stanja šuma putem dijagnozno prognozne službe u zemljama okruženja (Hrvatska, Srbija, Crna Gora), predložene su smjernice za uspostavu programa integralne zaštite šuma. Analizom sadržaja, načina izrade i realizacije planova zaštite šuma od požara, njihove usklađenost sa zakonskim aktima, stupnja njihovog provođenja, te zakonskim obvezama vlasnika šuma, šumarskih institucija i korisnika šuma u vezi sa zaštitom šuma od požara, dat je poseban naglasak na protivpožarnu zaštitu i uspostavu sustava praćenja zdravstvenog stanja i vitalnosti šuma sukladno UN/ECE i EU metodologiji. Također je predložen i način provođenja, vremenski rokovi i izvori financiranja za sanaciju opožarenih površina, te sadržaj Federalnog programa integralne zaštite šuma od biotičkih i abiotičkih utjecaja, s prijedlogom rejonizacije i kategorizacije šuma prema stupnju ugroženosti od požara. Na osnovi provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Analiza ključnih međunarodnih akata koji se odnose na integralnu zaštitu šuma (s posebnim osvrtom na zaštitu šuma od požara) je pokazala da je BiH potpisala 17 konvencija i 6 protokola, te da nije potpisala 13 konvencija i nekoliko relevantnih protokola i sporazuma. Pored toga, analiza je pokazala da šumarska legislativa u FBiH nije usklađena s međunarodnim obvezama. Ovakvo stanje zahtijeva pokretanje postupka ratifikacije najvažnijih konvencija preko nadležnih institucija (ministarstava i parlamenata).
- Analiza postojećeg stanja u vezi s planiranjem i provođenjem integralne zaštite šuma u Federaciji BiH od abiotičkih i biotičkih utjecaja, pokazala je da ne postoje odgovarajući podzakonski akti koji definiraju poslove planiranja u oblasti zaštite šuma, zadužene osobe, te vrijeme i kontrolu nad izvođenjem istih. Provođenje mjera zaštite šuma se vrši djelomično i nekvalitetno ili je u potpunosti izostavljeno, a izvode ih neobučeni radnici. U cilju rješavanja ovih problema, potrebno je izraditi Pravilnik koji definira poslove planiranja u oblasti zaštite šuma, zadužene osobe, vrijeme i kontrolu nad izvođenjem istih, kontinuiranu provjeru osposobljenosti službi za zaštitu šuma na svim razinama i zakonsko definiranje postupka licenciranja stručnjaka na poslovima zaštite šuma.
- Analizom mjera za provođenje integralne zaštite šuma, te monitoringa zdravstvenog stanja šuma putem dijagnozno-prognozne službe u zemljama okruženja, utvrđeno je da jedino na području BiH ne postoji sustavno i funkcionalno praćenje zdravstvenog stanja šuma. Sveobuhvatno praćenje abiotičkih i biotičkih faktora koji determiniraju zdravstveno stanje šuma moguće je jedino preko funkcionalnog sustava monitoringa zdravstvenog stanja šuma i dijagnozno-prognozne službe. U cilju sveobuhvatnog praćenja utjecaja abiotičkih i biotičkih faktora na zdravstveno stanje šuma u Federaciji BiH, neophodno je nastaviti aktivnosti na uspostavi sustava monitoringa zdravstvenog stanja šuma i dijagnozno-prognozne službe.
- Analiza sadržaja, izrade i realizacije planova zaštite šuma od požara, njihova usklađenost sa zakonom i podzakonskim aktima i njihovo provođenje, pokazala je da odredbe Zakona o šumama u vezi s klasifikacijom šuma prema stupnjevima ugroženosti od požara nisu usklađene s četverostupnom klasifikacijom zemalja iz okruženja. U dvije županije nisu uopće izrađeni planovi zaštite šuma od požara, a samo su u dvije županije isti u potpunosti usklađeni s pozitivnim zakonskim propisima. Neophodno je izradom novog Zakona o šumama definirati četiri stupnja ugroženosti šuma od požara, te izraditi Pravilnik

o planovima zaštite šuma od požara, mjere i metode za procjenu ugroženosti šuma od požara, kao podzakonski akt.

- Analiza obveza vlasnika šuma, šumarskih institucija i korisnika šuma u vezi sa zaštitom šuma od požara sukladno pozitivnim zakonskim aktima, pokazala je da Zakon o zaštiti od požara i vatrogastvu predstavlja osnovu za poduzimanje preventivnih mjera na sprečavanju šumskih požara. Prema odredbama ovog Zakona definirano je da se zaštita od požara u šumama, na šumskom i poljoprivrednom zemljištu organizira i provodi u skladu s propisima koji se odnose na šume, šumsko i poljoprivredno zemljište. Neophodno je u novi Zakon o šumama ugraditi odredbe koje definiraju organiziranje, osmatranje, gašenje šumskih požara, izvore financiranja, obveze korisnika i vlasnika šuma, lokalne zajednice, organa uprave, županije i Federacije.
- Analizom načina provođenja, vremenskih rokova te izvora financiranja za sanaciju opožarenih površina, utvrđeno je da se sanacija opožarenih površina ne provodi u predviđenom roku, koji je, prema bivšoj zakonskoj regulativi, iznosio dvije godine. Predloženo je da novi Zakon o šumama treba sadržavati odredbu prema kojoj će razdoblje sanacije opožarenih površina iznositi četiri godine i definirati pojačan nadzor i mjere kontrole na požarištima, odnosno programima njihove sanacije.
- Na osnovi provedenih analiza o uspostavi sustava integralne zaštite šuma u Federaciji BiH predložen je sadržaj Federalnog programa integralne zaštite šuma od biotičkih i abiotičkih utjecaja. U cilju postizanja optimalnih efekata potrebno je izvršiti uspostavu integralnog programa zaštite šuma od abiotičkih i biotičkih faktora, koji uključuje sprečavanje bespravnih sječa, te prijedlog mjera za kategorizaciju i rejonizaciju prema stupnju ugroženosti od požara.

Na osnovi prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 2. kao i strateški ciljevi koji se odnose na problematiku integralne zaštite šuma u Federaciji BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 2.3.1. Uspostavljenje Monitoring servisa zdravstvenog stanja šuma

Za realizaciju ovog cilja je potrebno osigurati kadrovske i materijalne pretpostavke za funkcioniranje servisa kroz: angažiranje dovoljnog broja uposlenika na svim razinama, dizajniranje baze podataka, izradu i ugradnju softver-a, nabavu potrebne opreme i literature, te provođenje odgovarajućeg edukacijskog programa (održavanje tečajeva i provjera obučenosti). Potom je potrebno obaviti prikupljanje podataka i testiranje funkcionalnosti servisa, što podrazumijeva izradu karata s bioindikacijskim točkama i njihovo markiranje na terenu, snimanje potrebnih podataka na bioindikacijskim točkama i izradu zbirnog izvješća o početnom stanju te testiranje opreme. Po utvrđivanju funkcionalnosti servisa, stvorit će se uvjeti za izradu i podnošenje aplikacije za prijem u mrežu ICP Forest.

Strateški cilj 2.3.2. Ratificiranje i primjena međunarodnih propisa iz oblasti integralne zaštite šuma

S obzirom da BiH nije potpisala značajan broj međunarodnih akata vezanih za oblast zaštite šuma, a da potpisane akte ne primjenjuje, potrebno je ratificirati i primjeniti međunarodne akte iz oblasti zaštite šuma i okoliša. U tu svrhu federalna ministarstva za šumarstvo i okoliš će pokrenuti inicijativu kod nadležnih tijela za postupak ratifikacije preostalih konvencija, ugovora i sporazuma. Neophodno je u procesu izrade nove šumarske legislative, ugraditi odredbe međunarodno prihvaćenih propisa iz oblasti integralne zaštite šuma.

Strateški cilj 2.3.3. Zadovoljenje standarda rada službi protivpožarne zaštite u obrazovnom i infrastrukturnom pogledu

Realizacija ovog cilja će se provesti kroz sljedeće četiri povezane aktivnosti: izučavanje važnosti i mjera borbe protiv šumskih požara u šumarskom obrazovnom sustavu, formiranje edukacijskih centara protivpožarne zaštite (trening centri), nabava protivpožarnih vozila i opreme za gašenje šumskih požara te nabava opreme i obuka kadrova za rano otkrivanje šumskih požara.

Strateški cilj 2.3.4. Donošenje nove legislative iz oblasti šumarstva

Za realizaciju postavljenog cilja je neophodno donijeti novi Zakon o šumama FBiH koji bi bio usuglašen s legislativom EU i relevantnim sektorskim zakonima, i u kojem bi jasno bile utvrđene obveze iz oblasti integralne zaštite šuma. Neophodno je zakonski definirati obveznu izradu integralnog programa zaštite šuma od abiotičkih i biotičkih faktora, koji bi uključivao i sprečavanje bespravnih sječa, te prijedlog mjera za kategorizaciju i rejonizaciju šuma prema stupnju ugroženosti od požara i vremenu sanacije opožarenih površina. Po donošenju zakonske regulative izradili bi se i odgovarajući podzakonski akti koji se odnose na pojedine aspekte integralne zaštite šuma (monitoring servis zdravstvenog stanja šuma i dijagnostičko-prognozna služba, planiranje i provođenje mjera integralne zaštite šuma, sadržaj planova zaštite šuma od požara, mjere i metode za procjenu ugroženosti šuma od požara).

2.4. GOSPODARENJE KRŠEM

Krš obuhvaća oblike reljefa i hidrografske procese koji su vezani za krečnjačka i dolomitna područja i u Bosni i Hercegovini koji se prostiru duž cijele njezine jugo-zapadne granice. I izvan ove, izrazito kraške oblasti, u unutrašnjosti BiH postoje manje izolirane ogoljele površine pretvorene u krš. Prema dosadašnjim istraživanjima, na kršu je posebno izražen biodiverzitet, kako vaskularne flore, tako i mnogih životinjskih vrsta, posebno podzemne faune koja je u velikoj mjeri endemična. Smatra se da u kršu BiH ima oko 3000 speleoloških objekata, a brojni su i ostali fenomeni krša, uključujući specifične hidrološke fenomene i krška polja jedinstvene prirodne i estetske vrijednosti. Šume na kršu, tamo gdje su preostale, imaju prije svega zaštitnu funkciju. Tla na kršu su plitka i evidentan je nedostatak vode tijekom ljetnih mjeseci. Stalnom degradacijom nestaje biljni pokrov, tlo se ispira i nepovratno gubi, te nastaju goleti nepodesne za pošumljavanje. Potrebno je imati u vidu sve navedene karakteristike prilikom razumijevanja uloge i značaja šumskih ekosustava i šumarstva na kršu. Gospodarenje šumama na kršu je najčešće ekonomski neopravdano. Stoga šume na kršu trebaju imati prvenstveno zaštitnu funkciju, koja se ogleda u zaustavljanju erozijskih procesa, reguliranju vodnog režima, ublažavanju klimatskih ekstrema i osiguranju ostalih općekorisnih funkcija. U tom smislu, neophodna je potpora i angažiranost najšire društvene zajednice i svih razina vlasti u unaprijeđenju stanja šumskih ekosustava na kršu. Na bazi analize relevantnih domaćih i međunarodnih iskustava i dokumenata, identificirani su problemi u vezi s gospodarenjem kršem i mogućnosti njihovog nadilaženja. Pri tome su analizirana i ograničenja koja proizilaze iz trenutnog političkog, pravnog i institucijskog okvira, uz uvažavanje specifičnog socio-ekonomskog, političkog i ekološkog okruženja. Na temelju identificiranog stanja dani su prijedlozi za unaprijeđenje organizacije, gospodarenja i financiranja šumarstva na kršu, te mjere zaštite šuma i očuvanja biološke raznolikosti. Na osnovi provedenih analiza iz djelokruga rada, utvrđeno je sljedeće:

- Neuređeno stanje u sektoru šumarstva FBiH, u vezi s višegodišnjom nefunkcionalnom organizacijom i neprovođenjem zacrtanih mjera šumarske politike, doveli su do toga da su šume i šumarstvo na kršu u izuzetno teškom položaju.
- Problemi šumskih ekosustava na kršu se posebno ogledaju u kontinuiranoj degradaciji, smanjenju površina pod šumom i izloženošću šumskih ekosustava utjecaju biotskih i abiotskih agenasa u uvjetima izmjenjenih klimatskih prilika.
- Pored izuzetno bogate biološke, geološke i hidrološke raznolikosti, područje krša karakterizira veliki broj endemičnih, rijetkih, ugroženih, ljekovitih i aromatičnih vrsta. Istraženost ovog bogatstva biološke raznovrsnosti još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini, što pored obveze nadležnih institucija da provedu ova istraživanja, predstavlja važnu osnovu za realizaciju međunarodno relevantnih istraživačkih projekata, pogotovo u kontekstu EU integracija.
- Poseban problem predstavlja sustav financiranja šumarstva na kršu. Skoro po pravilu, prihodi od prodaje drveta i nedrvenih proizvoda poduzeća šumarstva na kršu, su nedovoljni za pokrivanje minimalnih troškova gospodarenja. U tom smislu je neophodno osigurati dodatne izvore financiranja šumarstva na kršu, posebno za radove kojima je cilj unaprijeđenje stanja šuma i šumskih površina na kršu (pošumljavanje, uzgojne mjere, integralna zaštita šuma, borba protiv požara, itd.).

Na osnovi prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 2., kao i strateški ciljevi koji se odnose na problematiku unapređenja gospodarenja šumskim resursima na kršu u Federaciji BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 2.4.1. Unaprijeđenje organizacijsko-financijskih aspekata upravljanja i gospodarenja šumskim resursima na kršu

Postojeća neodgovarajuća organizacija upravljanja i gospodarenja šumskim resursima na kršu, treba biti unaprijeđena u procesu donošenja novih zakonskih rješenja u šumarstvu FBiH. Pri tome je potrebno ponuditi rješenja u vezi s preciznim definiranjem granica područja krša, gospodarsko-teritorijalne organizacije, planskih dokumenata, broja i nadležnosti poslovnih subjekata šumarstva koji bi gospodarili kršem i politike ljudskih resursa. Posebnu je pozornost potrebno posvetiti pitanjima institucionalne nadležnosti u smislu upravljanja i eventualnog formiranja jedinstvenog stručnog tijela za planiranje, upravljanje i gospodarenja kršem, uz poštivanje važećeg ustavnog okvira. Financiranje šumarstva na kršu se treba provoditi na način da se osiguraju sredstva iz različitih izvora. Ovdje je neophodno precizno naznačiti koji poslovi se financiraju iz kojih izvora, kako bi se osigurao njihov kontinuiran, namjenski i transparentan utrošak.

Strateški cilj 2.4.2. Izdvajanje područja na kršu koja su od izuzetne važnosti za očuvanje biodiverziteta

U cilju očuvanja biološke raznolikosti na kršu, neophodno je izvršiti determinaciju, kartiranje i obilježavanje staništa endemskih, rijetkih i ugroženih vrsta flore i faune, te predložiti područja koja bi se izdvojila u skladu s međunarodno prihvaćenim standardima zaštite prirode.

Strateški cilj 2.4.3. **Održivo gospodarenje visokim šumama na kršu**

Gospodarenje visokim šumama na kršu treba biti zasnovano na ekonomskim i ekološkim osnovama, kako se nepravilnim mjerama gospodarenja ne bi narušila stabilnosti ovih šuma. Kod planiranja gospodarenja ovim šumama moraju se primjenjivati sustavi gospodarenja koji će osigurati njihovu stabilnost i unapređenje. Neophodno je pristupiti reviziji postojećih sustava gospodarenja šumama na kršu i nova rješenja uključiti u planske dokumente.

Strateški cilj 2.4.4. **Povećanje površine šuma na kršu pošumljavanjem**

Da bi se ostvario ovaj strateški cilj, neophodno je provesti klasifikaciju šumskih goleti na kršu prema njihovoj pogodnosti za pošumljavanje. S tim u vezi, potrebno je izvršiti i unaprijeđenja/prilagođavanja metodike taksacijskih snimanja u šumarstvu. Kao preduvjet za uspješnu realizaciju pošumljavanja i povećanje površine šuma na kršu, neophodno je unaprijediti postupke izdvajanja sjemenskih objekata, izvršiti revitalizaciju rasadnika i pratećih objekata za proizvodnju sjemena i sadnica prilagođenih potrebama za pošumljavanje krša, unaprijediti postojeću šumsku transportnu infrastrukturu, i optimizirati izbor vrste drveća i tehnike sadnje na kršu.

Strateški cilj 2.4.5. **Poboljšanje kvalitete postojećih šuma melioracijom izdanačkih šuma na kršu**

Da bi se ostvario ovaj cilj, neophodno je provesti klasifikaciju izdanačkih šuma na kršu s obzirom na uzgojne potrebe. Na osnovi provedene klasifikacije, izradile bi se karte izdanačkih šuma i šibljaka na kršu, s prioritetima u pogledu rekonstrukcije i prevođenja u viši uzgojni oblik.

Strateški cilj 2.4.6. **Unapređenje integralne zaštite šuma i biljnog pokrova na kršu**

U cilju sveobuhvatne zaštite šuma i biljnog pokrova na kršu, potrebno je unaprediti postojeće i razviti nove mjere zaštite od požara, ilegalnih sječa i neovlaštenog prekomjernog korištenja biljnog pokrova, sprečavanje intenzivne ispaše i brsta, pojave kalamiteta insekata i drugih uzročnika biljnih bolesti. U tom smislu potrebno je uspostaviti efektivnu i efikasnu službu integralne zaštite, te donijeti odgovarajuću regulativu koja bi propisivala mjere i preporuke neophodne za osiguranje integralne zaštite šuma i biljnog pokrova na kršu.

TEMATSKA CJELINA 3. SOCIO-EKONOMSKI ASPEKTI GOSPODARENJA ŠUMSKIM RESURSIMA

PRINCIPI:

Šume i šumsko zemljište trebaju osigurati višestruke koristi za društvo i kao takve trebaju biti sveukupno vrednovane

Važnost i uloga sektora šumarstva u ekonomskom i društvenom razvoju trebaju biti prepoznatljivi

Zvanični statistički podatci koji se odnose na sektor šumarstva trebaju biti adekvatno iskazani sukladno međunarodnim standardima

Poslovanje poduzeća šumarstva zasnovano je na operativnom i strateškom planiranju

Računovodstveno evidentiranje i izrada kalkulacija u svim segmentima poslovanja šumarskih poduzeća se provodi na jedinstven i jednoobrazan način

Vlasnik šuma i šumskog zemljišta provodi kontinuirano praćenje pokazatelja poslovanja poduzeća šumarstva

Poslovanje poduzeća šumarstva i njihova konkurentnost zasniva se na tržišnim principima uz osiguranje transparentnosti i dostupnosti informacija javnosti

Za razvoj multifunkcionalnog šumarstva osigurava se stabilan, participativan i transparentan sustav financiranja

Svim korisnicima šumskih resursa kao javnog dobra potrebno je osigurati jednakopravnost kod korištenja

Vlasnicima šume pripada pravo naknade na osnovi korištenja njihovog resursa

Gospodarenje šumskim resursima mora biti ekonomski opravdano, okolišno prihvatljivo i društveno odgovorno

Sociološki aspekt šuma, uz uvažavanje znanstvenih dostignuća treba biti prepoznat u šumarskoj legislativi

Multifunkcionalno šumarstvo treba osigurati uravnotežen odnos zadovoljenja potreba različitih interesnih skupina u odnosu na mnogobrojne funkcije šuma

U razvoju urbanog i periurbanog šumarstva primjenjuje se planski pristup uz poštivanje međusektorskog dijaloga i suradnje

Formiranje i upravljanje zaštićenim područjima je u funkciji razvoja ruralnih područja i unaprjeđenja socijalnog aspekta gospodarenja šumama

U cilju osiguranja financijskih sredstava za unapređenje socijalnog aspekta gospodarenja šumskim resursima primjenjuje se inovativan pristup

Korištenje šumske prometne infrastrukture, sukladno zakonskim propisima, nikome ne može biti uskraćeno

Svi korisnici šumske prometne infrastrukture participiraju u troškovima njezine gradnje i održavanja, srazmjerno koristi koju imaju njezinim korištenjem

Šumska prometna infrastruktura se projektira, gradi i održava sukladno najnovijim znanstveno-stručnim dostignućima, dobrim praksama i tehničkim elementima, koji omogućuju sigurnost svim korisnicima, uz poštivanje zakonskih odrednica

Šumska prometna infrastruktura je dobro od opće važnosti i ne može se privatizirati

Optimalna otvorenost šuma utvrđena dugoročnim planovima otvaranja, na razini šumsko-gospodarskog područja, predstavlja zadovoljavajuću razinu otvorenosti šuma u Federaciji BiH

3.1. VRIJEDNOST ŠUMA I ŠUMSKOG ZEMLJIŠTA

Šuma je javno dobro koje pruža dvije grupe koristi za ljudsko društvo. U prvu grupu spadaju materijalna dobra koja se najčešće pojavljuju u formi šumskih drvnih sortimenata i tzv. nedrvnih šumskih proizvoda kao što su razni plodovi, ljekovito i jestivo bilje, gljive, smola, pluto, drveni ugljen i dr. U drugu grupu spadaju koristi materijalne (turizam, zaštita od erozije, povećanje prinosa u poljoprivredi, reguliranje vodnog režima i sl.) i nematerijalne prirode (povoljan utjecaj na zdravlje, mogućnost psiho-fizičke rekreacije, estetski aspekt i sl.). Usprkos tome, ukupna vrijednost šuma kao ekosustava i šumskih zemljišta nije utvrđena korištenjem znanstveno utemeljenih metoda. U takvim okolnostima, vlasnik ne raspolaže s podacima o vrijednosti ovog, za širu društvenu zajednicu izuzetno važnog javnog dobra. U mnogim zemljama su razvijene različite metode sveukupnog vrednovanja šumskih resursa na osnovi kojih se vrši kategorizacija šuma prema njihovoj ukupnoj vrijednosti. Vrednovanje šuma, na osnovi kojeg se može razumjeti doprinos šuma, šumarstva i drvne industrije nacionalnoj ekonomiji i društvu u cijelosti, predstavlja jedan od najvažnijih preduvjeta za unapređenje gospodarenja šumskim resursima i kreiranje cjelovite šumarske politike i strategije na razini Federacije BiH. Na temelju identificiranih glavnih proizvoda i usluga koje šuma kao javno dobro daje društvu, utvrđene su znanstveno utemeljene pretpostavke za procjenu ukupne vrijednosti šumskih ekosustava. To će svakako dati doprinos potpunom razumijevanju koristi koje društvo ima od šume i doprinosa šumarstva nacionalnoj ekonomiji. Na osnovi provedenih analiza iz djelokruga rada, utvrđeno je sljedeće:

- Analizom glavnih proizvoda i usluga šuma u Federaciji BiH urađen je detaljan pregled svih proizvoda od šume koji se realno mogu koristiti. Uočeno je da poslovni sustavi šumarstva u Federaciji BiH, s obzirom na izuzetne mogućnosti korištenja različitih proizvoda i usluga šuma, nisu razvili širi portfolio proizvoda i usluga. Promjene u zahtjevima društva, u odnosu na šumske resurse, nameću potrebu razvoja naprednijeg programa proizvoda i usluga, koje bi poduzeća šumarstva trebala ponuditi tržištu i javnosti. Ovisnost poduzeća šumarstva isključivo o drvetu ne može osigurati dugoročnu održivost šumskih ekosustava. Vlasnik državnih šuma ima interes za korištenje ukupnih proizvodnih potencijala, te bi trebao od korisnika (poduzeća) zahtijevati njihovo sveukupno korištenje u cilju povećanja ukupnog prihoda i povećanja ukupne novostvorene vrijednosti u sektoru šumarstva.

Neophodno je da šumarska poduzeća diverzificiraju poslovno-proizvodni portfolio, što bi utjecalo i na osiguranje održivosti šumskih ekosustava.

- Detaljnom analizom relevantnih svjetskih iskustava u utvrđivanju sveukupnih vrijednosti šuma i šumskih zemljišta, došlo se do općeg zaključka da ne postoji usuglašena metoda izračunavanja sveukupne vrijednosti šuma. Posebne poteškoće se javljaju u vrednovanju netržišnih vrijednosti proizvoda i usluga za koje se primjenjuju različite metode. Postoji niz faktora koji ograničavaju realnu procjenu vrijednosti. Subjektivnost je jedan od osnovnih ograničavajućih faktora, a rezultati procjene različitih interesnih grupa mogu biti različiti, što ovisi o procjeni očekivanih prihoda i troškova u budućnosti. Zbog toga je procijenjena vrijednost šume u mnogim slučajevima često različita. Otežavajuća okolnost je i činjenica da sveukupna vrijednost šuma u FBiH nikada do sada nije utvrđena. Sveukupno vrednovanje šuma je važno iz više razloga, a prije svega u cilju objektivnog obeštećenja u slučajevima nastanka šteta bilo kojeg oblika, utvrđivanja rente na temelju korištenja šuma, određivanja iznosa za korištenje općekorisnih funkcija šuma, davanja koncesija na trgovinu karbonom, itd. Zato je potrebno, na osnovi svjetskih iskustava razvijati metodiku kojom će biti obuhvaćene sve vrijednosti, odnosno sve funkcije šuma.
- Budući da u FBiH ne postoji jedinstvena metodika sveukupnog vrednovanja šumskih resursa, potrebno je predložiti elemente iste, sa smjernicama za kategorizaciju šuma prema njihovoj ukupnoj vrijednosti. Pri izradi ove metodike potrebno je: (1) odrediti svrhu (namjenu) vrednovanja, (2) definirati glavne proizvode i usluge koje šuma pruža, (3) izvršiti kategorizaciju proizvoda i usluga na izravne vrijednosti - tržišna vrijednosti (drvo i proizvodi od drveta, nedrvni šumski proizvodi) i netržišne upotrebne vrijednosti (npr. rekreacija, edukacija, znanost), kao i neizravne vrijednosti (ekološko-zaštitne vrijednosti).
- Obračun neposrednih i posrednih vrijednosti temeljiti na tržišnim principima ili različitim netržišnim metodama (npr. spremnost konzumenta da plati za uslugu) koje netržišne vrijednosti pretvaraju u tržišne. Za vrednovanje neposrednih koristi mogu se primijeniti klasične metode vrednovanja. Proučavajući metode vrednovanja posrednih koristi koje se koriste u svijetu, treba koristiti iskustva zemalja sa sličnom kulturološko-povijesnom tradicijom, ekološko-sociološkim ambijentom, stupnjem ekonomskog razvoja, razinom razvoja ekološke svijesti i sl. Sveukupna vrijednost šuma dobivena kombinacijom klasičnih metoda vrednovanja i predloženom metodom vrednovanja općekorisnih funkcija šuma, mogla bi poslužiti kao osnova za kategorizaciju šuma prema njihovoj vrijednosti, a u ovisnosti o kategoriji šume odrediti prioritete za investiranje i kreiranje različitih poslovnih odluka. Zato je neophodno da nadležne federalne institucije osiguraju politički konsenzus, financijska sredstva i odgovarajuću kadrovsku osnovu za provođenje sveukupnog vrednovanja šuma i šumskog zemljišta i njihovu kategorizaciju.
- BDP Federacije BiH je u posljednjih deset godina imao kontinuiran trend rasta, izuzev 2009. godine u kojoj su došli do izražaja globalni ekonomski poremećaji. BDV proizvodnje u šumarstvu FBiH je, u analiziranom razdoblju, imala relativno spor porast, što je imalo za posljedicu opadanje postotnoga udjela BDV proizvodnje u šumarstvu u ukupnom BDP FBiH sa 1,27% na 0,67% od ukupnog BDP FBiH. Analiza drvnog sektora, koga čine sve prerađivačke djelatnosti temeljene na drvetu i proizvodnji namještaja od drveta, pokazuje pozitivan trend BDV, ali je relativni udio BDV proizvodnje drvnog sektora u BDP Federacije BiH kontinuirano opadao u analiziranom razdoblju s 1,63% na 1,27%. Logično, i zajedno su ovi sektori imali opadajući trend udjela u BDP i to sa 2,9% na 1,9% u ukupnom BDP FBiH. S obzirom na raspoložive potencijale šumskih resursa, može se reći da je postotak udjela šumarstva i drvne industrije u BDP prilično nizak. Uz bitna investicijska ulaganja i unapređenje proizvodno-poslovnog portfolia, opseg proizvodnje u

šumarstvu se objektivno može povećati. Doprinos šumarstva cjelokupnoj nacionalnoj ekonomiji je daleko veći od pokazatelja udjela bruto-društvene vrijednosti u ukupnom bruto-društvenom proizvodu. Doprinos ekološko-zaštitnih vrijednosti šuma nije jednostavno iskazati zbog postojanja niza ograničenja, ali postoje pozitivna iskustva iz svijeta koja svakako treba koristiti.

- Analizom ključnih ekonomskih pokazatelja utvrđeno je sljedeće: (1) ukupna vrijednost izvoza i uvoza svih roba u FBiH je imala rastući trend, ali uz stalni porast deficita, dok je vrijednost uvoza i izvoza proizvoda šumarstva bila u stalnom porastu uz ostvareni suficit, (2) relativni udio vrijednosti izvoza šumarstva u ukupnom izvozu Federacije BiH u analiziranom razdoblju je varirao od 0,92% do 1,51%, (3) U strukturi izvezenih proizvoda šumarstva u ovom razdoblju uočava se trend kontinuiranog povećanja udjela vrijednosti ogrjevnog drveta i drvenog ugljena, dok je opadao udio oblovine, (4) udio uvoza proizvoda šumarstva u ukupnom uvozu u analiziranom razdoblju iznosi od 0,03-0,17% s trendom povećanja, (5) pored povećanja vrijednosti uvezenog drvenog uglja i ogrjevnog drveta, važan porast u ukupnom uvozu čini vrijednost trupaca, (6) drvoprerađivačka industrija je u analiziranom razdoblju ostvarila suficit, (7) relativni udio izvoza drvoprerađivačke industrije u izvozu Federacije BiH je imalo opadajući trend od 15,8% do 6,7%, a s druge strane postotni udio vrijednosti uvoza u ukupnom uvozu FBiH iznosi od 1,63% do 2,16%, (8) šumarstvo i prerađivačka industrija zajedno su imale pozitivan trend, kako izvoza tako i uvoza, s tim što je izvoz rastao sporijim tempom od uvoza, (9) udio izvoza šumarstva i drvoprerađivačkog sektora zajedno je konstantno opadao od 17% , do 7,4 % od ukupne vrijednosti izvoza FBiH, (10) udio uvoza proizvoda šumarstva i drvne industrije, u ukupnom uvozu FBiH u analiziranom razdoblju, imao je isti trend i iznosio je 1,7 do 2,2 %.
- Navedeni pokazatelji ukazuju na nezadovoljavajući trend udjela vrijednosti šumarstva i drvne industrije u ukupnom izvozu Federacije BiH. S obzirom na komparativne prednosti sektora šumarstva, kao i na potencijalne prilike, postoji realna osnova za uspješan razvoj djelatnosti prerade drveta i to s većim stupnjem finalizacije, kako bi se povećala dodana vrijednost proizvodnje. To podrazumijeva velika investicijska ulaganja u razvoj drvne industrije, što treba sagledati u kontekstu stvaranja mogućnosti za razvoj poduzetništva i stranih ulaganja. Na taj način će se povećati bruto-društvena vrijednost sektora i doprinijeti povećanju ukupnog BDP Federacije BiH. S druge strane, nužno je različitim ekonomsko-regulatornim instrumentima stimulirati izvoz finalnih proizvoda, ali isto tako destimulirati izvoz proizvoda s niskim stupnjem obrade (npr. trupci, rezana građa i sl.), izbjegavajući nepopularne administrativne mjere zabrane izvoza.
- Također je potreban razvoj marketinških aktivnosti i primjena različitih instrumenata marketinga koji mogu promovirati korištenje domaćih proizvoda od drveta (kampanje, sajamski nastupi, promotivne aktivnosti, stvaranje brendova, i sl.). Orijentacija na korištenje domaćih proizvoda bi potakla razvoj prerađivačkih djelatnosti, povećanje mogućnosti upošljavanja i sprječavanje odliva deviznih sredstava za uvoz proizvoda koji se mogu uspješno proizvoditi i u vlastitoj režiji.
- Pored prerade drvne sirovine, raspoloživi potencijali različitih sporednih šumskih proizvoda, ljekovitog bilja, gljiva, šumskih plodova, eteričnih ulja, smole, šumske biomase itd. predstavljaju realnu pretpostavku za razvoj prerade tzv. nedrvnih proizvoda. Sve to daje izuzetne šanse za razvoj privatnog poduzetništva u šumarstvu. Za realizaciju ovih aktivnosti potrebna su visoka marketinška znanja i sposobnosti. To podrazumijeva postojanje razvijene marketinške službe koja će pratiti i analizirati trendove na međunarodnom tržištu proizvoda šumarstva i drvne industrije.

- Analiza ukupnog broja zaposlenih i broja zaposlenih u šumarstvu i prerađivačkoj industriji koji se bazira na drvetu, uključujući javni i privatni sektor u Federacije BiH je pokazala da prema važećem Zakonu o klasifikaciji djelatnosti BiH, oblast šumarstvo i iskorištavanje šuma pripada području poljoprivrede, šumarstvo i ribolov. Podatci o broju zaposlenih koje objavljuje statistika BiH za oblast šumarstva i iskorištavanja šuma se odnose na broj uposlenih u ŠPD i društvima koja za njih vrše usluge u šumarstvu. Relativni udio zaposlenih u šumarstvu i iskorištavanju šuma, u analiziranom razdoblju u ukupnom broju zaposlenih u FBiH, imao je opadajući trend sa 1,6% na 1,2 %. Broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji na temelju drveta u analiziranom razdoblju imao je također opadajući trend sa 3,8 na 2,8 % od ukupnog broja zaposlenih u FBiH, dok je krajem 80-tih godina ovaj postotak iznosio oko 10%. Iskazani su podatci o broju zaposlenih nerealni, usljed izražene pojave „rad na crno“, koji je u velikoj mjeri prisutan posebno u privrednim društvima koja izvoze usluge sječe i izvoza te u prerađivačkoj industriji. Angažman nadležnih inspeksijskih tijela u suzbijanju ove pojave bi mogao bitno izmijeniti stanje broja uposlenih u sektoru šumarstva i drvne industrije. Šumarstvo i drvna industrija realno, pružaju mogućnosti za veću uposlenost u odnosu na zvanične statističke podatke. Pretpostavke za to su realizacija proizvodnje raspoloživog etata, unapređenje proizvodno-poslovnog portfolia i povećanje stupnja finalizacije.
- Analizom načina i procedura iskazivanja oficijelnih statističkih podataka koji se odnose na šumarstvo, utvrđeno je da se klasifikacija djelatnosti u BiH zasniva na statističkoj nomenklaturi ekonomskih aktivnosti Europske unije NACE REV, koja je usporediva s međunarodnom klasifikacijom djelatnosti Ujedinjenih naroda, te se usklađuje s njihovim promjenama. Agencija za statistiku BiH je nadležna da donosi odluke o klasifikaciji djelatnosti BiH u suradnji s Federalnim zavodom za statistiku i Zavodom za statistiku Republike Srpske. Aktivnosti u šumarstvu BiH se prate kroz propisane statističke obrasce. Nedostatak se ogleda u nepostojanju statističkih obrazaca u kojima se obrađuju cijene proizvoda u šumarstvu i ekonomski računi u šumarstvu. Za statistiku vanjske trgovine je glavni izvor podataka Jedinčna carinska isprava (JCI). Nedostatak se ogleda u tome što se kroz statistiku vanjske trgovine ne vrši objava analitičkih podataka o uvozu/izvozu drveta po vrsti, cijenama i jedinici mjere. U BiH ne postoji registar davatelja podataka koji bi koristio lakšem dobivanju analitičkih podataka neophodnih određenim korisnicima - izvješća za državni i privatni sektor se prikupljaju od strane različitih davatelja. Kroz statistička izvješća u Federaciji BiH nije predviđeno praćenje lovne privrede, što je neophodno s obzirom na njezinu važnost.
- S obzirom na važnost sektora šumarstva u FBiH i njegove mnogobrojne koristi koje se ne mogu tržišno valorizirati, postoji opravdan razlog da se, u klasifikaciji djelatnosti, šumarstvo izdvoji kao posebna djelatnost. To podrazumjeva punu uključenost Federalnog ministarstva za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo kod definiranja zadataka programa statističkih istraživanja i iskazivanja statističkih podataka u FBiH.

Na osnovi analiza provedenih za aktivnosti iz djelokruga rada, predloženi su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa FBiH koji su prikazani na početku poglavlja 3., kao i strateški ciljevi usmjerenih definiranju znanstveno-utemeljenih pretpostavki za procjenu ukupne vrijednosti šumskih ekosustava, u cilju potpunog razumjevanja koristi koje društvo ima od šume i doprinosa šumarstva nacionalnoj ekonomiji.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 3.1.1. Ukupno vrednovanje šumskih resursa i osiguranje njihovog održivog korištenja

Kako bi se postigla maksimalna korist od šuma, potrebno je, sukladno namjeni, izvršiti valorizaciju svih funkcija šuma te provoditi aktivnosti koje će osigurati njihovo održivo korištenje. Zbog toga je potrebno razviti metodiku, sukladno potrebi iskazivanja vrijednosti i namjeni, odnosno definirati regulatorni okvir. Na temelju utvrđene metodike izvršiti obračun sveukupne vrijednosti šuma i šumskog zemljišta, što je osnova za kategorizaciju šuma prema njihovoj vrijednosti. U cilju prepoznavanja i uvažavanja svih funkcija šuma, od strane cjelokupne društvene zajednice, potrebno je unapređenje odredbi šumarske legislative kao i legislative unutar drugih sektora, koji posredno ili neposredno imaju korist od šume. Pored toga, neophodno je jačanje institucionalnih kapaciteta ovih sektora u cilju promoviranja intersektorske suradnje, uz osiguranje zakonskog i institucionalnog okvira za potporu ekološkim i zaštitnim funkcijama. Također je potrebno, razviti postupke efikasnog korištenja sredstava namijenjenih očuvanju i unapređenju stanja šuma.

Strateški cilj 3.1.2. Jačanje uloge sektora šumarstva u ekonomskom i društvenom razvoju FBiH

Kako bi se ojačala uloga sektora šumarstva u ekonomskom i društvenom razvoju FBiH, potrebno je uspostaviti optimalni model organizacije gospodarenja šumskim resursima, koji bi doveo do povećanja vrijednosti postojećeg opsega proizvodnje, (potpuna realizacija planova proizvodnje, racionalno korištenje sirovine, prodaja proizvoda uz primjenu tržišnih principa, stimulativne mjere za izvoz proizvoda od drveta s većim stupnjem finalizacije), unapređenja proizvodno-poslovnog portfolia poduzeća, na način identifikacije raspoloživih potencijala šumskih drvnih i nedrvnih proizvoda i izradu planova njihovog korištenja, mogućnosti pružanja različitih vrsta usluga (turizma, rekreacije, lovstva i sl.), te uspostave i jačanja marketing funkcije u šumarstvu i drvnoj industriji.

Strateški cilj 3.1.3. Unapređenje metodike iskazivanja zvaničnih statističkih podataka iz sektora šumarstva i njezino usklađivanje sa zahtjevima EUROSTAT-a

U cilju osiguranja kvalitetne međunarodne usporedivosti statističkih podataka iz sektora šumarstva BiH s drugim zemljama EU i izvan nje, potrebno je pristupiti unapređenju forme postojećih i izradi novih statističkih obrazaca, unapređenju načina iskazivanja i objavljivanja podataka, te osiguranju dostupnost podataka potencijalnim korisnicima, a sve sukladno zahtjevima EUROSTAT-a.

3.2. PLANIRANJE, EKONOMIKA I MARKETING ŠUMARSKOG POSLOVANJA

U razdoblju dogovorane ekonomije i dohodovne povezanosti s drvnom industrijom, sektor šumarstva nije bio tržišno orjentiran, a strateško planiranje poslovnih sustava bilo je u znatnoj mjeri zapostavljeno. S promjenom društveno-političkog i ekonomskog okruženja, poduzeća šumarstva postupno nastoje organizirati svoje aktivnosti sukladno tržišnim okolnostima. Međutim, strateško i operativno planiranje na razini poduzeća još uvijek je nedovoljno razvijeno. Nepostojanje jedinstvenog sustava računovodstvene i prakse izrade kalkulacija u svim poduzećima šumarstva, otežava međusobno poređenje rezultata poslovanja i efekata gospodarenja šumskim resursima. Uz različite pristupe u kreiranju cijena i nedovoljno

korištenje svih potencijala domaćih i međunarodnih tržišta, poseban problem predstavlja orijentiranost poduzeća isključivo na prihode od šumskih drvnih sortimenata. To u bitnoj mjeri otežava profitabilno orijentirano i dugoročno stabilno poslovanje poduzeća šumarstva. Razumijevanje postojećih praksâ i mogućnosti unaprijeđenja planiranja na razini poslovnih sustava šumarstva, te promoviranje tržišno orijetiranog poslovanja u šumarstvu, trebaju biti neizostavni segmenti šumarske politike i strategije razvoja sektora šumarstva. Na temelju analize postojećeg sustava poslovnog planiranja i mikroekonomskih aspekata poslovanja u poduzećima šumarstva Federacije BiH, predložene su smjernice za unapređenje postojećeg stanja, u smislu razvoja sektora šumarstva, s posebnim naglaskom na promoviranje principa tržišnog poslovanja. Na osnovi provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Iako dugoročno planiranje predstavlja osnovu procesa upravljanja svakog poslovnog sustava, strateško planiranje nije prisutno u praksi planiranja poduzeća šumarstva u FBiH. Zakon o javnim poduzećima u FBiH propisuje samo obvezu izrade godišnjih i trogodišnjih (srednjoročnih) planova poslovanja. I ranija važeća zakonska regulativa u šumarstvu je pod pojmom "planiranja u šumarstvu" podrazumjevala isključivo izradu i realizaciju odredbi tehničke planske dokumentacije (šumsko privredna osnova, godišnji plan gospodarenja i izvedbeni projekt).
- Usvajanje jedinstvene metodike za izradu desetogodišnjih strateških planova u poduzećima šumarstva je preduvjet za primjenu strateškog planiranja i poštivanja principa korporativnog upravljanja u šumarstvu. Ta metodika bi uključivala (ali se ne bi ograničavala) sljedeće aspekte: prikaz upravljačke, vlasničke i pravne strukture, zakonski okvir za izradu i donošenje plana, razdoblje za koje se plan izrađuje, procedure donošenja i usvajanja, poslovna misija, vizija i realni strateški ciljevi, analiza eksternog i internog poslovnog okruženja, odgovarajuće strategije za dostizanje ciljeva, instrumenti strateške kontrole, izabrani planski parametri i ključni pokazatelji poslovnih performansi.
- U cilju unaprijeđenja strateškog planiranja i poštivanja principa korporativnog upravljanja u šumarskom poslovanju FBiH, predlaže se izrada jedinstvene metodike kontinuiranog (svakogodišnjeg) benchmarkinga radi utvrđivanja i praćenja seta ključnih indikatora – pokazatelja poslovanja s ekološkog, sociološkog i ekonomskog stajališta. Na taj bi se način osiguralo praćenje izvršenja strateških ciljeva u pojedinim poduzećima i stvorile pretpostavke za kontinuirano unaprijeđenje poslovnih performansa. Pretpostavka za uspješno provođenje benchmarkinga je primjena jedinstvenog pristupa u izradi kalkulacija u svim segmentima šumarskog poslovanja, te računovodstveno evidentiranje na istim principima i osnovama u svim poduzećima šumarstva.
- Ne postoji jedinstvena metodika izrade srednjoročnih i godišnjih planova poslovanja u poduzećima šumarstva. Radi osiguranja blagovremenih i jednoobraznih informacija o svim aspektima poslovanja poduzeća šumarstva na području FBiH, koje su potrebne vlasniku šuma i javnoj šumarskoj administraciji, neophodno je izraditi jedinstvenu metodiku za izradu godišnjih i srednjoročnih planova (razlika bi bila samo na razini analize i obrade podataka), koja bi uključivala (ali se ne bi ograničavala) sljedeće planske aspekte: proizvodnja i prodaja ŠDS i ostalih proizvoda šumarstva (drvnih i nedrvnih), rasadnička proizvodnja, šumsko-uzgojni i radovi na zaštiti šuma, biološka obnova šuma, radna snaga i ljudski resursi, prihodi i rashodi (po vrsti) s usporednim pokazateljima iz prethodnog razdoblja, financijski pokazatelji poslovanja, marketing, tržište, investicije, ulaganja u stalna sredstva i odnosi s javnošću.
- Analiza dosadašnjih iskustava i praksi računovodstvenog evidentiranja i praćenja bioloških investicija u šumarstvu je pokazala neujednačenost (sredstva izdvojena za prostu

reprodukciju trebala su se voditi na posebnom računu poduzeća, a sredstva za proširenu reprodukciju uplaćivati u korist proračuna FBiH i županijskih proračuna). Također je uočeno da su pri evidentiranju korištenja rezerviranih sredstava proste reprodukcije poduzeća koristila različite pristupe. Kod „bruto” principa evidentiranja, ostvareni radovi su evidentirani u istom iznosu, kao prihod i kao rashod. Poduzeća koja su primjenjivala „neto” princip vršila su evidentiranja kroz umanjenje rashoda za ostvarene troškove bioloških investicija. Sukladno Međunarodnom računovodstvenom standardu, (MRS 37) rezerviranje za rashode i obveze je moguće samo za onaj dio sredstava proste reprodukcije koja se planiraju utrošiti za buduće izdatke (koji imaju karakter troškova/rashoda u računovodstvenom smislu), dok se za planirani dio sredstava proste reprodukcije koja se planiraju utrošiti za povećanje sredstava (npr. izgradnja kamionskih puteva), ne može izvršiti rezerviranje. Izdvajanje sredstava za proširenu reprodukciju ne može imati tretman rezerviranja i poduzeća su ova izdvajanja trebala evidentirati kao trošak. Uredba o šumama FBiH je otklonila ove nedostatke i predvidjela drugačiji način prikupljanja i trošenja sredstava biološke reprodukcije. Za sredstva proste reprodukcije, korisnik državnih šuma više ne vrši rezerviranje, već se poslovi biološke obnove izvršavaju u opsegu koji je predviđen šumsko gospodarskim osnovama i evidentiraju kao trošak tekuće godine.

- Analiza dosadašnjih iskustava kod izrade kalkulacija u svim segmentima šumarskog poslovanja u FBiH je pokazala da se kao osnova za izradu planskih kalkulacija koriste postojeći normativi o utrošku materijala i radne snage. Zbog razlika u normativima među pojedinim poduzećima, kao i razlika u strukturi troškova, otežana je usporedivost podataka. Neophodno je usvojiti odgovarajuće akte kojim bi se uredila ova problematika u smislu stvaranja pretpostavki za ispunjenje osnovnih zahtjeva pri izradi kalkulacija (točnost, preglednost, prilagođenost i usporedivost). Jedinstven pristup u izradi kalkulacija u šumarskom poslovanju trebao bi se temeljiti na sljedećim principima: sveobuhvatnost izravnih i neizravnih troškova, točnost (obračun baziran na usvojenim normativima), te izrada kalkulacija prema vremenu i načinu izrade.
- Kada je riječ o računovodstvenom evidentiranju i praćenju, analiza je pokazala neujednačenost između poduzeća šumarstva u FBiH u vezi s točnošću, pouzdanošću, sveobuhvatnošću, pravovremenošću i pojedinačnim iskazivanjem poslovnih događaja, kao jedinstvenih principa koji proizilaze iz Međunarodnih računovodstvenih standarda i pozitivnih zakonskih propisa FBiH (primjeri: evidentiranje šuma kao kapitala poduzeća vs. evidentiranje kroz vanbilansne evidencije, „neto” vs. „bruto” princip u evidentiranju bioloških investicija itd.). U cilju omogućavanja usporedivosti evidencija o imovini poduzeća šumarstva i rezultatima njihovog poslovanja, potrebno je donijeti odluke kojima bi se otklonili uočeni nedostaci (npr. utvrditi proceduru isknižavanja vrijednosti šuma iz kapitala šumarskih poduzeća).
- Analiza poslovno-proizvodnog portfolia poduzeća šumarstva u Federaciji BiH ukazuje na orijentiranost k proizvodnji drvne mase. Potencijali i tržišne mogućnosti za unapređenje poslovno-proizvodnog portfolia poduzeća šumarstva su veliki, ali uglavnom neiskorišteni. Ovdje ne treba zanemariti mogućnosti za bolje iskorištenje drvne mase (uvođenje inovacijskih tehnologija u iskorištavanju šuma, unapređenje krojenja i klasiranja šumskih drvnih sortimenata, organiziranja komercijalno-marketinška služba itd.), iako se prije svega misli na proširenje proizvodno-poslovnog portfolia putem planskog korištenja nedrvnih šumskih proizvoda (šumski plodovi, gljive, lovna divljač i dr.) kao i osmišljavanjem novih proizvoda i usluga vezanih za sociološke funkcije šuma (turističke, ambijentalne, rekreacijske i dr.).

- Osnovne karakteristike domaćeg tržišta ponude šumskih proizvoda su: orijentiranost uglavnom na proizvodnju ŠDS kao glavni izvor prihoda, skromni financijski efekti u smislu dobiti, višak radne snage, prosječna realizacija godišnjeg sječivog etata na razini od 85%, fragmetiranost tržišta po entitetskim i kantonalnim granicama, nedovoljna ponuda certificiranih trupaca, prodaja uglavnom putem godišnjih ugovora, nekonzistentnost u prodaji pilanskih trupaca i praksi određivanja cijena i neuređenost tržišta ponude nedrvenih proizvoda šumarstva. Osnovne karakteristike domaćeg tržišta potražnje šumskih proizvoda su: predimenzionirani instalirani kapaciteti za primarnu preradu drveta, neprilagođeni kapaciteti industrijske proizvodnje, u smislu prerade ŠDS malih dimenzija, nizak stupanj finalizacije, zastarjela tehnologija, skromna industrijska prerada drvnog otpada u smislu proizvodnje energije iz biomase, niska produktivnost rada, a samim tim i umanjena konkurentnost prerađivačke industrije izvan lokalnog tržišta, nedovoljan dijalog između sektora drvne industrije kao kupaca i poduzeća šumarstva kao ponuđača.
- Analiza trendova na najvažnijim stranim tržištima šumskih proizvoda i usluga odnosila se na cijene glavnih drvnih sortimenata (trupci, celulozno drvo i drvo za energiju). U analiziranom razdoblju, konstatiran je rast cijena trupaca sve do 2008. godine, kada je usljed globalne ekonomske krize zabilježen znatan pad cijena, a samim tim i pad proizvodnje trupaca u FBiH. Slični su i trendovi kad je u pitanju celulozno drvo. I pored ekonomske krize, potražnja za ogrevnim drvetom nije smanjena. Razlog tome treba tražiti u globalnim trendovima (obnovljivi izvori energije) i poremećajima na tržištu naftnih derivata.
- Analiza dosadašnjih iskustava i ograničenja kod formiranja cijena proizvoda šumarstva, pokazuje da su šumarska poduzeća formirala cijene proizvoda na osnovi internih cjenovnika o prodaji roba i usluga. S obzirom na nepostojanje jedinstvene metodike izrade minimalnih cijena, postoje znatne razlike u cijenama proizvoda u različitim poduzećima. Evidentne su i pojave vršenja pritiska od strane nekih „povlaštenih” kupaca kako bi se osigurale povoljnije cijene. Uz naklonjenost izvršnih vlasti, u nekim slučajevima su se donosile i odluke o otpisivanju duga drvne industrije prema šumarstvu. Neophodno je usvojiti jedinstvenu politiku i metodiku za utvrđivanje cijena proizvoda šumarstva, koji bi uvažavali principe ponude i potražnje prije svega. Model po kojem Vlada FBiH određuje metodiku za obračun rezervne/minimalne cijene, na kraju svake godine za narednu godinu, pri čemu se te cijene ugrađuju u cjenovnike poduzeća i javno objavljuju, predstavlja samo prijelazno rješenje k slobodnom formiranju cijena proizvoda šumarstva. U razradi modela za utvrđivanje cijena drvnih sortimenata, kod panja i na panju, neophodno je u obzir uzeti kalkulacije u fazama sječe, izvoza i iznosa, tako da se iznos tih troškova oduzima od cijene na međustovarištu. Preduvjet za izradu jedinstvene metodike za utvrđivanje cijena ŠDS, je izrada i adekvatna primjena standarda i normativa u kalkuliranju troškova svih aktivnosti koje se obavljaju u šumarstvu, kako bi se mogla utvrditi realna cijena drveta na svim paritetima (na panju, kod panja, šumskom stovarištu, kamionskom putu i središnjem stovarištu).
- Na prodaju drveta (u smislu načina prodaje, transparentnosti i ravnopravnosti kupaca) utjecao je Akcijski plan za suzbijanje nezakonitih aktivnosti u sektoru šumarstva i drvne industrije iz 2006. godine. Vlada FBiH je, ovim Planom, propisala primjenu tržišno baziranih mehanizama za formiranje cijena prilikom prodaje drveta. Opći uvjeti prodaje drvnih sortimenata iz državnih šuma u FBiH propisani su 2008. godine u cilju transparentnog i tržišnog načina prodaje šumskih drvnih sortimenata. Ovim su utvrđeni: prodaja putem ugovora za sukcesivnu isporuku, prodaja putem licitacije, prodaja visokovrijednih sortimenata i prodaja za potrebe lokalnog stanovništva. Posebne uvjete

prodaje propisuju poduzeća šumarstva, putem internih akata o načinu i kriterijima prodaje i izbora kupaca ŠDS.

- SWOT analiza konkurentnosti sektora šumarstva u Federaciji BiH, u odnosu na okruženje (regija zapadnog Balkana) ukazuje na postojanje znatnih komparativnih prednosti u smislu potencijala šumskih ekosustava. Međutim, to samo po sebi nije dovoljno da bi se postigla i očuvala željena razina konkurentnosti sektora šumarstva. Odsutnost jasne strategije razvoja, nepostojanje Zakona o šumama na razini FBiH, visoki troškovi usljed velikog broja uposlenih i neefikasnih procesa, tehničko-tehnološka zastarjelost opreme, nedovoljno razvijena marketing funkcija u poduzećima, slaba suradnja s drvo-prerađivačkom industrijom, mala otvorenost šuma, nedovoljna iskorištenost nedrvnih proizvoda, nepovoljan imidž u javnosti i nedovoljno certificiranih šuma, samo su neke od internih slabosti sektora šumarstva u FBiH. U takvim okolnostima, sektor šumarstva u Federaciji BiH nije dovoljno atraktivan za financiranje i strana ulaganja, u poređenju s drugim sektorima na razini državne ekonomije. Ovdje se ne misli na sredstva potpore razvoju sektora šumarstva, koja su dobivena od međunarodnih finansijskih institucija u kontekstu sveobuhvatne pomoći međunarodne zajednice BiH.

Na temelju provedenih analiza predloženi su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa Federacije BiH koji su prikazani na početku poglavlja 3., kao i strateški ciljevi u vezi s planiranjem, ekonomike i marketing-funkcije u poduzećima šumarstva i kompletnom sektoru, a sve u kontekstu unaprjeđenja socio-ekonomskih aspekata gospodarenja šumskim resursima FBiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 3.2.1. Unaprjeđenje operativnog i strateškog planiranja u poduzećima šumarstva

U okviru ovog cilja, potrebno je izraditi i usvojiti jedinstvenu metodiku za izradu godišnjih, srednjoročnih i strateških planova poslovanja, uspostaviti sustav kontinuiranog benchmarkinga u šumarskim poduzećima i utvrditi jedinstvene principe u izradi kalkulacija i računovodstvenom evidentiranju u šumarskom poslovanju, sukladno međunarodnim i domaćim propisima koji reguliraju ovu oblast.

Strateški cilj 3.2.2. Povećanje vrijednosti proizvodnje poduzeća šumarstva

U okviru ovog cilja, potrebno je provesti aktivnosti koje bi rezultirale unaprjeđenjem proizvodno-poslovnog portfolia poduzeća šumarstva, njihovim efikasnijim poslovanjem i uspostavom cjelovitog sustava interne kontrole.

Strateški cilj 3.2.3. Tržišno formiranje cijena i uspostava transparentnog sustava prodaje proizvoda šumarstva

Definiranjem jedinstvenih standarda šumskih drvnih sortimenata na području FBiH i uspostavom transparentnog sustava prodaje proizvoda šumarstva, unaprijedila bi se kompletna marketing-funkcija u sektoru šumarstva.

Strateški cilj 3.2.4. Unaprjeđenje konkurentnosti poduzeća šumarstva i drvne industrije iz FBiH na međunarodnom tržištu

U okviru ovog strateškog cilja potrebno je realizirati specifične ciljeve kao što su certificiranje gospodarenja šumskim resursima u FBiH, certificiranje nadzornih lanaca u drvnoj industriji i usklađivanje standarda šumskih drvnih sortimenata sa standardima EU.

3.3. FINANCIRANJE MULTIFUNKCIONALNOG ŠUMARSTVA

Šuma je, kao obnovljivi prirodni resurs, dobro od općeg interesa, te zaslužuje posebnu brigu i zaštitu društva. Na temelju ovog resursa razvija se šumarstvo kao djelatnost i šumarska proizvodnja koja ima niz specifičnosti, što je čini različitom u odnosu na druge privredne djelatnosti. Zbog toga se, pri rješavanju bilo kojeg pitanja, u ovoj djelatnosti moraju uvažavati njene specifičnosti kao što su: dugoročnost proizvodnje, veliki vremenski razmak između ulaganja i očekivanih ekonomskih efekata i nedostatak ekonomske motiviranosti ulagača za izdvajanje sredstava u dugoročna ulaganja. Pored toga, posebna specifičnost proizvodnje u šumarstvu se ogleda u različitosti prirodnih uvjeta privređivanja. Generalno, ovu djelatnost prati neusklađenost potreba za ulaganjima i raspoloživih financijskih sredstava. Da bi gospodarenje šumskim resursima bilo održivo ono mora biti ekološki orijentirano (zaštita biodiverziteta, staništa, zemljišta i voda, osiguranje povoljnih klimatskih uvjeta, skladištenje karbona, itd.), sociološki opravdano (znanost, istraživanje, obrazovanje, obrana, zaštita naselja, objekata i infrastrukture, turizam, rekreacija, pejzažno-estetska funkcija, unaprjeđenje kvalitete življenja stanovništva itd.) i ekonomski održivo (osiguranje prihoda od proizvodnje drveta i nedrvenih šumskih proizvoda i općekorisnih funkcija šuma). U nastojanjima da se ponude rješenja za osiguranje efikasnog, transparentnog i održivog modela financiranja uzgojno-zaštitnih mjera, općekorisnih funkcija šuma i javne uprave, te promoviranje multifunkcionalnog korištenje šumskih resursa na svim razinama, izvršene su analize zakonskih odredaba koje reguliraju financiranje uzgojno-zaštitnih mjera (izvori sredstava, način prikupljanja i trošenja sredstava, instrumenti kontrole), financiranje općekorisnih funkcija šuma (naknade po osnovi općekorisnih funkcija šuma, način prikupljanja i trošenja sredstava, instrumenti kontrole) i financiranje funkcija javne šumarske administracije. Na osnovi provedenih analiza iz djelokruga rada, uočeni su sljedeći nedostaci koji se odnose na problematiku financiranje multifunkcionalnog šumarstva:

- Ranija su zakonska rješenja financiranja uzgojno-zaštitnih mjera (izdvajanja po osnovi jednostavne i proširene biološke reprodukcije) nedorečena u vezi s mogućnosti razgraničenja proste i proširene biološke reprodukcije, načina evidentiranja obveza i praćenje utroška prikupljenih financijskih sredstava.
- Analiza izdvojenih i utrošenih sredstava u šumsko-uzgojne radove, pokazuje da se namjenski izdvojena sredstva jednostavne reprodukcije nisu trošila u ukupnom iznosu za predviđenu namjenu.
- Način evidentiranja obveza i transparentnog praćenja utroška sredstava izdvojenih za biološku reprodukciju šuma nije bio zakonom propisan, a samim tim ni unificiran ni transparentan.
- Kontrola utroška sredstava izdvojenih za biološku reprodukciju i kontrola izvršenje radova je bila istovremeno u nadležnosti interne kontrole poduzeća i šumarske inspekcije. Preklapanje nadležnosti, kao i činjenica da interna kontrola nije mogla osigurati nepristrasnu ocjenu, a nadležna inspeksijska tijela, zbog nedostatka kadrova, nisu imala kapaciteta za adekvatnu kontrolu, imalo je za posljedicu trošenje namjenskih sredstava, bez ikakve ozbiljne kontrole.
- Na osnovi provedene analize prikupljanja i utroška sredstava u vezi s korištenjem općekorisnih funkcija šuma, konstatirano je da ista nisu sustavno prikupljana, niti je njihovo trošenje bilo transparentno. U tom smislu, sredstva prikupljena u namjenske

fondove su često, zbog opće situacije u društvu, bila korištena nenamjenski, kriteriji raspodjele nisu bili jasni, a sustav kontrole je bio neučinkovit.

- Podatci o visini obveze (obračunate naknade za pojedinačne obveznike) za općekorisne funkcije šuma u analiziranom razdoblju nisu evidentirani i objavljivani od strane niti jedne institucije, iz čega proizilazi netransparentnost njihovog ubiranja.
- Kontrolu uplate naknada za korištenje općekorisnih funkcija šuma je, u analiziranim razdobljima, vršila financijska policija i šumarska inspekcija, što se pokazalo kao neodgovarajuće rješenje. Problemi se ogledaju u adresiranju ove problematike na institucije bez kredibiliteta (financijska policija) ili institucije s nedovoljnom kadrovskom osposobljenošću (šumarska inspekcija) za provođenje efikasne kontrole.
- Analizom trenutnog modela organizacije i financiranja javne uprave, utvrđeno je da se institucije javne šumarske administracije financiraju sredstvima proračuna nadležnih resornih ministarstva ili uprava za inspekcijske poslove. Postojeći način iskazivanja opredjeljenih proračunskih sredstava, ne omogućava precizan prikaz pripadajućih novčanih sredstava za financiranje institucija javne šumarske administracije. Ta su sredstva često nedostatna za elementarne potrebe financiranja javne šumarske administracije. Osim toga, postojeći stupanj popunjenosti ovih institucija stručnim kadrom, nije sukladan potrebama, te stoga pojedine institucije javne šumarske administracije nisu u potpunosti preuzele sve zakonom propisane nadležnosti.
- Analiza uplate pripadajućih namjenskih sredstava lokalnim zajednicama, pokazala je da se iste ne izmiruju u potpunosti, različito od županije do županije, i u ovisnosti o stupnju ustrojstva i preuzimanja nadležnosti županijskih šumarskih institucija.

Na osnovi prethodnih analiza, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa Federacije BiH koji su prikazani na početku poglavlja 3., kao i strateški ciljevi koji se odnose na financiranje multifunkcionalnog šumarstva.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 3.3.1. Uspostava odgovarajućeg sustava financiranja šumsko-uzgojnih radova

Osnovni je preduvjet održivog gospodarenja šumama uspostava odgovarajućeg modela financiranja šumsko-uzgojnih radova. To podrazumijeva donošenje odgovarajućih zakonskih rješenja, izradu metodike utvrđivanja pripadajućih naknada i osiguranje transparentnog usmjeravanje sredstava prikupljenih na temelju tih naknada, uz uspostavu adekvatnog nadzora nad trošenjem tih sredstava.

Strateški cilj 3.3.2. Razvoj odgovarajućih mehanizama i instrumenata za prikupljanje sredstava općekorisnih funkcija šuma i praćenje njihovog utroška

Potrebno je razviti i primjeniti odgovarajuće instrumente i mehanizme koji će osigurati uspješnu i transparentnu realizaciju prikupljanja, praćenja i kontrole utroška sredstava općekorisnih funkcija šuma, kroz donošenje odgovarajućih zakonskih propisa, osiguranje efikasnog metoda (uključujući i propisane jedinstvene obrasce) prikupljanja sredstava od općekorisnih funkcija šuma, uz transparentno trošenje istih, putem donošenja i primjene Pravilnika o njihovom utrošku, koji bi uključivao jasne i mjerljive kriterije za njihovo usmjeravanje.

Strateški cilj 3.3.3. **Uspostava funkcionalnog sustava financiranja javne šumarske administracije**

Potrebno je uspostaviti funkcionalno financiranje javne šumarske administracije na način da se ova problematika definira Zakonom o šumama, te da se uspostavi sustav vertikalne koordinacije (precizno definiraju nadležnosti i odgovornost javne šumarske administracije na svim razinama). Postizanje koncenzusa u vezi s modelom organizacijske strukture javne šumarske administracije predstavlja ključni preduvjet za uspostava funkcionalnog sustava financiranja javne šumarske administracije. Pri tome je potrebno imati u vidu da o izboru modela financiranja multifunkcionalnog šumarstva i njegove realizacije u praksi, ovisi očuvanje trajnosti gospodarenja šumskim resursima.

Strateški cilj 3.3.4. **Korištenje dostupnih međunarodnih fondova u sektoru šumarstva**

U cilju stvaranja preduvjeta za korištenje dostupnih međunarodnih fondova u sektoru šumarstva (prvenstveno EU fondova), neophodno je prioritetno provesti odgovarajuće programe edukacije i osposobljavanja uposlenih u sektoru šumarstva, u smislu ovladavanja propisanim postupcima i procedurama za njihovo korištenje. Također je potrebno da sve institucije u sektoru šumarstva (javna šumarska administracija, poduzeća šumarstva, znanstveno-istraživačke organizacije, strukovne šumarske organizacije itd.) posvete posebnu pozornost razvoju vlastitih kadrovskih kapaciteta za korištenje dostupnih međunarodnih fondova.

3.4. SOCIJALNI ASPEKT GOSPODARENJA ŠUMSKIM RESURSIMA

Šumski ekosustavi osiguravaju ljudskom društvu mnogobrojne blagodati koje čovjek uživa kroz materijalna dobra u obliku različitih šumskih proizvoda i koristi nematerijalne prirode. Te se koristi ogledaju kroz pozitivan utjecaj na ljudsko zdravlje preko osiguranja čistog zraka, regulacije klimatskih faktora, osiguravajući mogućnost rekreacije u cilju poboljšanja psiho-fizičkog stanja čovjeka, zaštite zemljišta i naselja od različitih elementarnih nepogoda, te zadovoljenja kulturološko-estetskih potreba. Vremenom su se potrebe društva za šumom mijenjale, te su i aspekti gospodarenja šumskim resursima poprimili karakter vremenski promjenljive kategorije. Paralelno s porastom diverziteta interesa, povećao se i broj aktera šumarske politike s različitim, nerijetko i suprotstavljenim zahtjevima. Općenito uzevši, s porastom važnosti i kompleksnosti ekoloških i socioloških funkcija, demokratizacijom društva i pluralizacijom političkih sustava, usložnjavaju se i odnosi između različitih interesnih grupa i vidova korištenja šumskih resursa. Imajući u vidu raznovrsnost i promjenjivost potrebe društva za doprinosima koje pruža šuma, potrebno je socijalnom aspektu gospodarenja šumskim resursima posvetiti dužnu pozornost, kako bi iste bile uključene u smjernice razvoja šumarske politike. To podrazumijeva cjelovitu analizu trenutačnog stanja i efekata gospodarenja šumskim resursima u smislu zadovoljenja potreba društva za šumom i osiguranja održivog korištenja šumskih resursa, na način da se zadovolje potrebe različitih interesnih skupina sada i u budućnosti. Pri tome se ne smije zaboraviti da u demokratskom društvu nijedna odluka ne može biti legitimna, ako se ne temelji na transparentnosti, slobodnom pristupu informacijama, udjelu javnosti u donošenju odluka i postizanju koncenzusa među svim akterima šumarske politike i interesnim grupama na koje se te odluke odnose. Na osnovi provedenih analiza iz djelokruga rada, utvrđeno je sljedeće:

- Šume i šumska zemljišta predstavljaju jedan od najvažnijih prirodnih resursa u BiH. Šumski drvni sortimenti predstavljaju najvažniji proizvod šuma, pri čemu se ostali proizvodi i usluge veoma malo ili neorganizirano koriste. Pri tome, stihijsko i neplansko

korištenje ostalih proizvoda može voditi devastaciji staništa pa čak i ugrožavanju opstanka pojedinih vrsta. Održivo korištenje šume i svih njenih blagodeti kroz generacije, moguće je samo ako aktivnosti gospodarenja ne ugrožavaju prirodni potencijal šumskih resursa. Primjena koncepta multifunkcionalnog šumarstva, koji osigurava uravnotežen odnos potreba različitih interesnih i korisničkih grupa u odnosu na mnogobrojne funkcije šume, nameće se kao jedino konzistentno, ali nedvojbeno i najkompleksnije rješenje.

- Iako je dijapazon proizvoda i usluga koje nudi šuma vrlo širok, trenutni proizvodno-poslovni portfolio poslovnih sustava šumarstva u Federaciji BiH je vrlo skroman i uglavnom se svodi na proizvodnju drveta. Promjene u zahtjevima društva u odnosu na šumske resurse, neminovno nameću potrebu "šire" palete proizvoda i usluga koje bi poduzeća šumarstva trebala ponuditi tržištu i javnosti, a u cilju stvaranja novih radnih mjesta (posebice u ruralnim područjima), povećanja ukupnog prihoda i kreiranja dodatne novostvorene vrijednosti u sektoru šumarstva. Proširenje proizvodno-poslovnog portfolia šumarskih poduzeća i intenzivnije korištenje nedrvenih šumskih proizvoda i usluga, otvara mogućnost razvoja poduzetništva, što bi rezultiralo uspostavom svojevrsnog modela javno-privatnog partnerstva, na temelju kooperativnih odnosa između javnih poduzeća šumarstva i lokalnog stanovništva.
- Osiguravajući ugodniji ambijent u kojem čovjek može razvijati neslućen dijapazon djelatnosti i aktivnosti, šuma predstavlja specifičan ekološko-socijalno-ekonomski fenomen koji svojim postojanjem znatno doprinosi kvaliteti sveukupnog životnog okruženja. Pri tome je paradoksalno da određeni faktori okoliša, uključujući prije svega aktivnosti čovjeka, nerijetko negativno djeluju na šumu, uz istovremeno pozitivno djelovanje šume na okoliš, od kojeg najviše profitira upravo čovjek. Šuma kao svojevrsan "infrastrukturni objekt" za život čovjeka, ublažava temperaturne ekstreme, regulira vodni režim, zaustavlja erozijske procese, skladišti ugljik iz atmosfere i smanjuje buku. Pri tome, šuma predstavlja idealan prostor za odmor i rekreaciju suvremenog čovjeka. Sve to utječe da naselja koja su podignuta u blizini ovog "infrastrukturnog objekta" imaju veću komparativnu prednost u odnosu na naselja i gradove u obešumljenim područjima. Naselja koja karakterizira blizina šume, odlikuju se boljim uvjetima življenja, što rezultira boljim općim zdravstvenim stanjem građanstva. U tom smislu znatno su manja primarna socijalno-zdravstvena izdvajanja, ali i ulaganja zajednice i pojedinaca u prevenciju i sanaciju šteta od elementarnih nepogoda, nego što je to slučaj s obešumljenim područjima. Zbog svega je navedenog, planskom podizanju, zaštiti i njegovanju šuma u neposrednoj blizini naseljenih mjesta i gradova potrebno dati daleko veću važnost.
- Brz rast i velika koncentracija populacije u urbanim sredinama uzrokuju da urbane šume i zelene površine dobivaju sve važniju ulogu u poboljšanju uvjeta življenja u gradovima. Zbog sve većeg pritiska stanovništva u gradskim i prigradskim područjima, šume sve više dobivaju na važnosti u kontesktu širih društveno-kulturoloških, ekonomskih i ekoloških potreba. Kao i druge države u okruženju i BiH je izložena sve izraženijim klimatskim promjenama koje karakteriziraju duga sušna razdoblja, nedostak padalina i pojava šumskih požara širokih razmjera. Intenzitet i čestotnost ostalih prirodnih nepogoda (zemljotresi, pješčane oluje, erozija tla i poplave) u izravnoj je vezi s postojanjem šuma u urbanim i peri-urbanim područjima. Neophodno je usvojiti i implementirati strateške i provedbene dokumente koji se odnose na urbane šume, posebice u sferi legislative, financiranja i učinkovitih institucionalnih rješenja, te poduzeti mjere na promicanju urbanog i peri-urbanog šumarstva.
- Problematiku urbanog i periurbanog šumarstva je moguće razmatrati i kroz prizmu "agroforestri" pristupa, tj. podizanja intenzivnih nasada šumskog drveća i poljoprivrednog

bilja. Na ovaj način bi se mogla osigurati veća količina drvne mase (posebice za energiju), uz osiguranje drugih polivalentnih funkcija šume i proizvodnju hrane. FBiH raspolaže značajnim površinama napuštenog poljoprivrednog zemljišta i neobraslog šumskog zemljišta, tako da bi primjena navedenog koncepta otvorila mogućnosti za dodatno zapošljavanje lokalnog stanovništva i zaustavila migracijske procese na relaciji selo-grad.

- Različiti tipovi pejzaža i ukupno bogatstvo biološkog diverziteta, predstavljaju jedinstveno prirodno nasljeđe BiH, koje treba biti prepoznato, izdvojeno i valorizirano kao područje od izuzetnog važnosti. Neophodno je osigurati da estetske vrijednosti šume i biološki diverzitet budu u punom kapacitetu dostupne svim oblicima znanstvenog istraživanja, obrazovanja i odgoja, čime bi se adekvatno zadovoljio aspekt korištenja i zaštite šume ili dijelova šume kao prirodnoga "laboratorija", ali i inspiracije umjetnicima svih profila. Očuvanje genetičke raznolikosti je potrebno promatrati i u kontekstu izmijenjenih ekoloških uvjeta na globalnom planu (izazvanih klimatskim promjena), kao potencijala za adaptaciju pojedinih šumskih vrsta.
- "Šumarska pedagogija" namijenjena djeci predškolskog i školskog uzrasta, može se ostvariti kroz različite vidove edukacije koje se mogu organizirati u šumi, čime bi se zadovoljio aspekt korištenja i zaštite šume kao "otvorene učionice" u kojoj djeca raznog uzrasta i razine obrazovanja stječu dragocjena znanja o dinamici odnosa čovjek-šuma.
- U eri opće globalizacije nameće se potreba da se šuma promatra kao element sveukupne svjetske kulturne i prirodne baštine, te da se radi na podizanju svijesti o cjelovitom razumjevanju unutarnjih veza između čovjeka i njegovog materijalnog i nematerijalnog naslijeđa. Složenost interakcije odnosa čovjek-okolina i kultura-priroda, nameće potrebu prepoznavanja kulturoloških vrijednosti šume, njegovanja naslijeđa povezanog sa šumom kao dio nacionalnog, europskog i svjetskog identiteta i razvijanje inovativnih instrumenata zaštite kulturnih vrijednosti šuma ili krajolika. Povijesni odnos čovjeka spram šume je rezultirao posebnim odnosom, zaštitom i poštivanjem kulta starih stabala. Širom Bosne i Hercegovine se nalaze pojedina izrazito stara stabla, svjedoci burne povijesti, kojima narod pridaje sveta, mistična i kulturna značenja. Ta stabla su svjedoci prohujalih vremena i ona, na poseban način, čuvaju obilje korisnih podataka o našoj prošlosti. Briga o starim stablima je omogućila razvoj jedne posebne znanstvene oblasti poznate kao dendrokronologija. Važno je sačuvati što više starih stabala od što više vrsta, jer svaka od vrsta "pamti" na poseban način. Samo zajedničkom analizom možemo dobiti sveobuhvatnu sliku prošlosti, klimatskih promjena razvoja šume i djelovanja čovjeka na istu. Ova stabla predstavljaju i posebnu riznicu autohtonih gena, te na taj način predstavljaju posebnu vrijednost za buduće aktivnosti na oplemenjivanju šumskog drveća i očuvanju autohtonog genofonda. Pored toga, ne treba zanemariti ni činjenicu da ova stabla mogu biti specifična turistička atrakcija.
- Na temelju postojeće biološke raznolikosti (4 različite klimatske i fitocenološke zone, 250 endemskih vrsta bilja, brojne vrste flore i faune, 8 prašuma, itd.), ekoturizam u BiH ima dobru perspektivu, što se odnosi i na razvoj lovnog turizma, kao specifične grane turizma vezane za šumu.
- U zemljama u razvoju je prisutna rastuća svijest o potencijalom doprinosu i važnosti investiranja u sektor šumarstva u cilju sveukupnog privrednog i socijalnog razvoja, što problematizira pitanja proširenja i diverzifikacije financijske osnove za održivo gospodarenje šumama. Evidentan je razvoj novih oblika međunarodnog financiranja u sektoru šumarstva zemalja u razvoju, koji se prvenstveno odnose na financiranje trgovine karbonom, proizvodnje šumske biomase kao izvora energije, zaštite biodiverziteta, itd. Sektor šumarstva je uvijek imao poteškoća u natjecajima za ograničene resurse s

drugima hitnijim potrebama kao što je poljoprivreda i proizvodnja hrane kod međunarodnih institucija. Jedan od razloga za naprijed navedeno je generalno nepoznavanje problematike investicija u šumarstvu. Evidentan je i nedostatak znanja djelatnika u sektoru šumarstva za identificiranje i pripremu projekata koji bi se mogli kandidirati za financiranje od strane domaćih i stranih financijskih institucija. Potrebno je donositeljima odluka predložiti problematiku financiranja sektora šumarstva u smislu prepoznavanja doprinosa investicija u šumarstvo, sveukupnom nacionalnom razvoju i višestrukim koristima za nacionalnu ekonomiju i socijalni razvoj. U tom je smislu potrebno kreirati adekvatan model dugoročnog financiranja sektora šumarstva, koji bi uključivao i potporu Vlade u vidu subvencija.

Na temelju provedenih analiza predloženi su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa Federacije BiH koji su prikazani na početku poglavlja 3., kao i strateški ciljevi usmjereni ka zadovoljenju različitih potreba društva za šumom na osnovi izravnoga i neizravnog doprinosa šume socijalnom aspektu gospodarenja šumskim resursima.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 3.4.1. Donošenje Zakona o šumama s unaprjeđenjima vezanim za socijalni aspekt gospodarenja šumskim resursima

Realizacija postavljenog cilja podrazumijeva usvajanje adekvatnog zakonskog okvira, prvenstveno donošenje Zakona o šumama FBiH, s unaprjeđenjima vezanim za socijalni aspekt gospodarenja šumskim resursima zasnovanim na znanstvenim dostignućima u ovoj oblasti. Pored toga, unaprjeđenje zakonskog okvira zahtijeva usuglašavanje Zakona o šumama s ostalom postojećom legislativom u FBiH koja tretira predmetnu oblast. Zakonska regulativa treba biti zasnovana na unaprjeđenjima proizašlim kroz postupak usuglašavanja s relevantnom EU legislativom.

Strateški cilj 3.4.2. Unaprjeđenje proizvodno-poslovnog portfolia šumarskih poduzeća prilagođenog promjenjivim zahtjevima društva prema šumi

Bitnu pretpostavku ispunjenja ovog cilja predstavlja očuvanje prava legitimnog gospodarenja svim šumskim resursima od strane poslovnih sustava šumarstva. To se odnosi, kako na zaštićena, tako i na ostala šumska područja, bez obzira na namjenu šume, koju je moguće postići primjenom suvremenih dostignuća šumarske znanosti i implementacijom koncepta multifunkcionalnog šumarstva kao elemenata prepoznatljivosti poslovanja. To je osnova za izradu i realizaciju planova diverzifikacije, koja treba rezultirati proširenjem proizvodno-poslovnog portfolia šumarskih poduzeća.

Strateški cilj 3.4.3. Promicanje i razvoj urbanog i peri-urbanog šumarstva u cilju poboljšanja općih uvjeta življenja stanovništva

Ostvarenje postavljenog cilja podrazumijeva uspostavu međusektorskog dijaloga i participatornog pristupa u planiranju i realizaciji projektnih aktivnosti usmjerenih k promoviranju i unaprjeđenju urbanog i peri-urbanog šumarstva.

Strateški cilj 3.4.4. Kreiranje održivog modela financiranja socijalnog aspekta gospodarenja šumama

Realizacija postavljenog cilja zahtijeva uspostavu adekvatne strukture financiranja koju je moguće postići promjenom u portfoliju proizvoda i usluga, promjenom u strukturi financijskih izvora, korištenju poticajnih mjera od strane drugih pravnih lica, kao i poticajnih mjera EU,

usmjerenih na potporu očuvanju i unaprjeđenju društveno-korisnih funkcija šuma i potporu ruralnom razvoju. Navedeno također podrazumijeva uspostavu međunarodne suradnje i uključivanje u razne forume koji se bave problemom zaštićenih područja i zaštitom biodiverziteta, u cilju osiguranja adekvatne strukture financiranja u šumarstvu od strane međunarodnih financijskih institucija.

3.5. ŠUMSKA PROMETNA INFRASTRUKTURA

Intenziviranjem korištenja šuma, izgradnjom drvnoindustrijskih kapaciteta, razvojem tehnologija u fazama privlačenja i prijevoza drveta, došlo je do izgradnje i razvoja šumske prometne infrastrukture. Važnost šumske prometne infrastrukture za razvoj šumarstva kao privredne grane je velika i višestruka, jer omogućava primjenu suvremenih tehnika i tehnologija u svim fazama rada, čime se postiže čitav niz prednosti, od humanizacije rada do ekonomskih efekata. Dovoljno izgrađena mreža šumskih kamionskih puteva i ostale šumske prometne infrastrukture predstavlja bitan preduvjet za racionalno i dugoročno održivo gospodarenje šumama. Gradnja šumske prometne infrastrukture zahtijeva angažiranje važnih financijskih sredstava u kratkom vremenskom razdoblju, a njihov povrat se rijetko može ostvariti kroz jednu ophodnjicu, pa se financiranje gradnje šumske infrastrukture i danas pojavljuje kao aktualan problem. Krajnji je cilj u otvaranju šuma osiguranje (na znanstveno-stručnim osnovama) optimalne mreže šumske prometne infrastrukture, koja mora biti ekonomski održiva, uz minimalne troškove tehnoloških procesa. Ta mreža mora biti i ekološki prihvatljiva, a štete na ekosustavu izazvane njenom izgradnjom i održavanjem trebaju biti svedene na najmanju moguću mjeru. Također, mreža šumskih kamionskih puteva i ostale šumske prometne infrastrukture mora biti i socijalno opravdana, odnosno mora služiti razvoju ruralnih područja, s riješenim imovinsko pravnim odnosima, podržanim od lokalne zajednice. Da bi se odgovorilo na niz pitanja u vezi sa šumskom prometnom infrastrukturuom u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH), detaljno je analizirana postojeća otvorenost šuma, utvrđeno trenutačno stanje ŠPI, analiziran zakonski okvir u vezi ŠPI i problematika vlasničkih odnosa. Na osnovi provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Trenutačna otvorenost šuma u FBiH je daleko ispod europskih standarda. Analize pokazuju da su do sada uglavnom otvarane visoke šume i otvorenost istih se kreće u granici minimalno potrebne otvorenosti (15 m/ha). Otvorenost ostalih kategorija šuma je daleko ispod minimuma i predstavlja primarno ograničenje za provođenje bilo kakvih ozbiljnih planskih mjera u gospodarenju šumskim resursima. Iz navedenog proizilazi da trenutačna otvorenost nije zadovoljavajuća i da je istu neophodno povećavati.
- Do sada su šumski kamionski putevi, uglavnom građeni na relativno povoljnijim terenima, dok su za otvaranje novim putevima ostala teže pristupačna područja, što će u slučaju gradnje na ovakvim terenima dovesti do znatno većih troškova. Pored navedenog, prilikom planiranja i gradnje u budućnosti će trebati posvetiti znatno veću pozornost očuvanju okoliša, u odnosu na dosadašnju praksu, što bi također moglo dovesti do većih troškova gradnje.
- Većina postojećih šumskih kamionskih puteva izgrađena je prije 50 i više godina, projektirani su i građeni prema tehničkim normativima koja su zadovoljavali tadašnje standarde. Navedeni su putevi građeni s velikim brojem horizontalnih krivina minimalnih radijusa, kao i kolničkom konstrukcijom čije dimenzije ne mogu podnijeti osovinska opterećenja suvremenih vozila koje se u današnje vrijeme kreću šumskim kamionskim putevima. Rekonstrukcija i modernizacija postojećih prometnica se nameće kao prioritetan zadatak.

- Šumski kamionski putevi u FBiH su uglavnom građeni s jednom prometnom trakom, dok je u razvijenim europskim zemljama težnja da se glavni ŠKP projektiraju i grade s dvije prometne trake, te će za modernizaciju postojećih glavnih ŠKP u ovom smislu, biti neophodno izdvojiti znatna financijska sredstva.
- Relativno visok udio puteva s maksimalnim nagibima (preko 7%) otežava rješavanje problematike odvodnje površinskih voda, usljed čega dolazi do spiranja kolničke konstrukcije i povećanja troškova redovitog održavanja. Objekti koji su građeni na šumskim kamionskim putevima, prvenstveno mostovi, su u vrlo lošem stanju. Provedene analize ukazuju na udio velikog broja drvenih mostova koji zahtijevaju hitnu i potpunu rekonstrukciju. Navedeni pokazatelji stanja jasno ukazuju da i postojeća šumska prometna infrastruktura zahtijeva ozbiljnu intervenciju, za koju je potrebno izdvojiti znatna financijska sredstva.
- Gradnju traktorskih puteva kao sekundarne mreže šumskih puteva, čija se potreba za izgradnjom u principu povećava kao posljedica nedovoljne otvorenosti mreže glavnim ŠKP, u uvjetima gospodarenja šumama koji preovladavaju u FBiH (planinski uvjeti terena), karakteriziraju uglavnom zahtjevni zemljani zahvati, pri čemu se isti vrlo često grade mimo svih tehničko-tehnoloških i ekoloških standarda i principa, s velikim uzdužnim nagibima i na slabo nosivim podlogama. Korištenje ovakvih traktorskih puteva u neadekvatnim vremenskim uvjetima, te njihova nepravovremena sanacija, imaju ozbiljne ekološke posljedice, kroz razvoj bujičnih tokova i narušavanje režima voda.
- Zastupljenost je šumskih žičara u procesu prometa šumskih drvnih sortimenata, u šumarskoj operativi FBiH, gotovo zanemariva. Iskustva drugih zemalja pokazuju da su oštećenja tla u slučajevima primjene žičara, u odnosu na traktorske vlake, svedena na minimum. Da bi se dala konačna preporuka o efikasnosti korištenja žičara, neophodno je provesti terenska istraživanja za konkretne tipove žičara, čime bi se utvrdili precizni uvjeti, mogućnost i efekti korištenja istih.
- Opseg i kvaliteta projektiranja ŠPI u šumarskim poduzećima FBiH, je na dosta skromnoj razini i podatci provedenih analiza ukazuju na činjenicu da se u ovoj oblasti i dalje zadržao tradicionalan način projektiranja. Neophodno je uvesti korištenje odgovarajućih softverskih rješenja namijenjenih za projektiranje ŠPI, a što bi uz dodatnu edukaciju i specijalizaciju stručnog kadra, znatno unaprijedilo i povećalo efikasnost u ovoj oblasti.
- U projektiranju, gradnji i održavanju šumske prometne infrastrukture u FBiH još uvijek su u primjeni *Smjernice za projektiranje, gradnju i održavanje ŠPI* iz 1957. godine. Kako elementi navedeni u postojećim *Smjernicama* ne zadovoljavaju trenutačne potrebe, neophodno je izraditi nove Upute i smjernice za planiranje, projektiranje, kategorizaciju, gradnju i održavanje ŠPI. One trebaju osigurati vršenje planiranja, projektiranja, kategorizacije, gradnje i održavanja ŠPI, sukladno važećim zakonima svih oblasti koje dotiču problematiku ŠPI, kako bi tretirale aktualna tehničko-tehnološka dostignuća u oblasti projektiranja i gradnje ŠPI, kojom će se omogućiti siguran promet svim korisnicima i maksimalna zaštita i očuvanje šuma u postupku projektiranja, gradnje i održavanja ŠPI.
- Provedene analize pokazuju da šumsko-gospodarska društva ne raspolažu sa svim potrebnim podacima o postojećoj mreži ŠPI, što ukazuje na potrebu za detaljnim snimanjem postojeće mreže ŠPI, s objektima, na temelju čega bi se moglo izvršiti planiranje gradnje i rekonstrukcije ŠPI, s utvrđenom dinamikom realizacije radova i izradom neophodne liste prioriternih poslova u ovoj oblasti.
- Planiranje, projektiranje, gradnja i održavanje ŠPI je problematika koja se regulira šumarskom legislativom, te usljed prestanka primjene Zakona o šumama FBiH (2002), trenutačno ne postoji zakonski okvir na razini FBiH, koji uređuje pitanja vezana za ŠPI.

Ostali sektorski zakoni (Zakon o vodama, Zakon o građenju, Zakon o cestama, Zakon o prostornom planiranju i Zakon o rudarstvu), samo u nekim segmentima se dotiču oblasti ŠPI, te je potrebno, donošenjem Zakona o šumama FBiH, uspostaviti odgovarajući zakonski okvir za ŠPI i, paralelno s donošenjem istog, izvršiti harmonizaciju, odnosno usklađivanje nadležnosti Zakona o šumama i ostalih Zakona koji uređuju problematiku ŠPI.

- Detaljnom analizom ranijeg zakonskog okvira u FBiH, kako Zakona o šumama tako i srodnih zakona koji dotiču oblast ŠPI, uočena su nedovoljno precizna i nejasna rješenja u vezi s mnogim pitanjima bitnim za oblast ŠPI. Zbog toga je potrebno, na znanstveno-stručnim osnovama i kroz sudionički pristup svih interesnih grupa u postupku izrade zakonske regulative, osigurati da pripadajuća prava i obveze svake od interesnih grupa; a na temelju vlasničkih odnosa, planiranja, projektiranja, izgradnje, održavanja, korištenja, nadgledanja i financiranja šumske prometne infrastrukture, u zakonu budu precizno i jasno definirana te da se zakonom osiguraju mehanizmi provedbe istih.
- Nepostojanje adekvatnog zakonskog okvira i nepreciznost prethodnih zakonskih rješenja, uzrokovali su neujednačen pristup u vezi s financiranjem ŠPI, što je rezultiralo slabostima u planiranju otvaranja šuma u prethodnom razdoblju i nedovoljnom realizacijom u odnosu na planirano. Potrebno je izraditi i osigurati dosljednu provedbu planova otvaranja šuma u okviru izrade šumskogospodarskih osnova, kako bi se postigla optimalna otvorenost šuma mrežom ŠPI svakog šumskogospodarskog područja.
- Projektiranje, izgradnja, rekonstrukcija i održavanje šumske prometne infrastrukture zahtijevaju znatna financijska sredstva koja se ulažu u kratkom vremenskom razdoblju, a efekti njihove gradnje se pokazuju dugi niz godina. Šumarska poduzeća ne mogu u kratkom razdoblju iz redovitog poslovanja, odvojiti dovoljna sredstva za investiranje u ŠPI. Neophodno je uključivanje svih razina društveno-političke zajednice, kao i ostalih interesnih grupa u ovu problematiku. Uvažavajući važnost i višefunkcionalne koristi ŠPI, kao i nemogućnosti sektora šumarstva da sam osigura neophodna financijska sredstva kojima bi se otvorenost naših šuma u dogledno vrijeme optimizirala, društveno-politička zajednica treba poduzeti aktivnosti kako bi se šumarskim poduzećima osigurala povoljne kreditne linije, osigurala proračunska potpora na svim razinama, i olakšao pristup raspoloživim domaćim i međunarodnim financijskim izvorima.

Na temelju provedenih analiza predloženi su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa Federacije BiH koji su prikazani na početku poglavlja 3., kao i strateški ciljevi za unaprjeđenje postojećeg stanja, u smislu dostizanja zadovoljavajuće razine otvorenosti državnih šuma mrežom šumske prometne infrastrukture, a sve u cilju osiguranja kontinuirane tehničko-tehnološke potpore održivom gospodarenju šumskim resursima.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 3.5.1. Donošenje nove legislative iz oblasti šumarstva s unaprjeđenjima vezanim za ŠPI

Donošenjem Zakona o šumama FBiH, uspostavio bi se odgovarajući zakonski okvir za ŠPI i, paralelno s donošenjem istog, izvršila harmonizacija, odnosno usklađivanje odredaba Zakona o šumama i ostalih Zakona koji uređuju problematiku ŠPI. Zbog toga je u izradu novog Zakona potrebno aktivno uključiti stručnjake iz oblasti ŠPI, kako bi se na znanstveno-stručnim osnovama i kroz sudionički pristup svih interesnih grupa, uredila zakonska regulativa, koja će osigurati pripadajuća prava i obveze svake od interesnih skupina, a po osnovu vlasničkih odnosa, planiranja, projektiranja, izgradnje, održavanja, korištenja, nadgledanja i financiranja

šumske prometne infrastrukture. Ova će prava u zakonu biti precizno i jasno definirana, a mehanizmi njihove provedbe zakonom osigurani.

Strateški cilj 3.5.2. Osiguranje adekvatnog i dugoročnog financiranja ŠPI

Prvi je korak u realizaciji ovoga cilja usvajanje Zakona o šumama, koji bi sadržavao rješenja za unaprjeđenje financiranja šumske prometne infrastrukture u FBiH, na način da se precizno definiraju obvezna izdvajanja koja u osnovi imaju karakter namjenskih sredstava za oblast ŠPI, kao i obveznici izdvajanja. Da bi zakonskim okvirom uspostavljeni mehanizmi za financiranje ŠPI, dali željene rezultate, potrebno je uspostaviti sustav provođenja i kontrole zakonskih odredbi u vezi s financiranjem ŠPI i osigurati njegovo nesmetano funkcioniranje.

Strateški cilj 3.5.3. Dostizanje optimalne razine otvorenosti šuma izradom i realizacijom dugoročnih planova otvaranja

Svako šumskogospodarsko područje karakteriziraju posebnosti, kako po vrsti i kvaliteti šume, tako i po geološkoj i pedološkoj podlozi, klimatskim, hidrografskim i orografskim karakteristikama terena. Pored toga, prisutne su i razlike u postojećem stanju i karakteristikama ŠPI, te u strojevima i uređajima koji se koriste u fazi transporta drveta. To ukazuje na potrebu izrade dugoročnih planova otvaranja šuma u okviru planske dokumentacije (uključujući i šumskogospodarsku osnovu), kako bi se osiguralo da su navedeni planovi usklađeni s planovima gospodarenja šumama i financijski opravdani pa bi se tako, kroz dosljednu realizaciju dugoročnih planova otvaranja šuma na terenu postigla optimalna otvorenost šuma u Federaciji BiH.

TEMATSKA CJELINA 4. ODNOSI ŠUMARSTVA I DRVNO-PRERAĐIVAČKE INDUSTRIJE

PRINCIPI:

Tehnologije u šumarstvu su usklađene s tehničko-tehnološkim uvjetima rada, uz poštivanje ekonomskih, ekoloških i socijalnih parametara

Humanizacija rada u iskorištavanju šuma

Upotreba ekološki prihvatljivih goriva i maziva u iskorištavanju šuma

Primjena jedinstvenih standarda za šumske drvene sortimente i proizvode šumarstva

Optimalno korištenje potencijala šuma i šumskog zemljišta za proizvodnju šumske biomase

Razvoj i konkurentnost sektora šumarstva i drvno-prerađivačke industrije se temelji na iskustvima dobre prakse, rezultatima znanstveno-istraživačkog i stručnog rada

Institucionalna usklađenost i povezanost kao osnova održivog razvoja šumarstva i drvno-prerađivačke industrije

Prepoznavanje i unaprjeđenje uloge i važnosti sektora šumarstva i drvno-prerađivačke industrije za održivi razvoj nacionalne ekonomije

Transparentnost tržišta i racionalno korištenje drvnih proizvoda

4.1. TEHNOLOGIJA U ŠUMARSTVU, STANDARDI ŠUMSKIH DRVNIH SORTIMENATA I ŠUMSKA BIOMASA

Znanstvena dostignuća u svim sferama razvoja ljudskog društva rezultirala su dinamičnim promjenama tehnologija rada i u šumarstvu, što se, prije svega, ogleda u uvođenju novih sredstava rada. S druge strane, neplansko uvođenje mehanizacije u šumarstvu imalo je znatne negativne posljedice na šumske ekosustave, ali i na zdravlje i radnu sposobnost radnika u šumarstvu. Od šumarskih se stručnjaka očekuje primjena tehnologijâ koje će, uz minimalne troškove, osigurati što kvalitetniji asortiman proizvoda šumarstva, uz ekološki i socijalno prihvatljive tehnološke procese i sredstva rada. Zbog težine šumskih radova kao i znatnog opterećenja radnika u šumarstvu, veoma su važne i ergonomske karakteristike strojeva. Optimalno je korištenje drvene mase kod radova u šumarstvu jedan od važnijih elemenata za uspješno poslovanje poduzeća šumarstva i drvene industrije. Usprkos tome što europsko tržište proizvoda od drveta zahtijeva primjenu europskih standarda za pilanske trupce, oblo drvo i proizvodi šumarstva, klasiranje i razvrstavanje šumskih drvnih sortimenata, još se uvijek vrši po nadiđenim i u praksi neprimjenjivim standardima. U cilju sprečavanja globalnih klimatskih promjena, biomasa postaje sve važniji ekološki prihvatljiv i obnovljiv izvor energije. U tom su kontekstu posebno važne šume i šumska zemljišta, te njihov potencijal za proizvodnju biomase. Pri tome je neophodno uspostaviti ravnotežu između imperativa očuvanja stabilnosti šumskih ekosustava i ekonomske opravdanosti proizvodnje energije na temelju biomase. Na temelju analize stvarnih mogućnosti, a imajući u vidu najbolja međunarodna iskustva i načela održivog razvoja, predložene su aktivnosti za uvođenje

suvremenih tehnologija i sredstava rada u šumarstvu, te utvrđene mogućnosti njihove standardizacije uz zadovoljavanje ekonomskih, ekoloških i socijalnih parametara. Sukladno predloženim rješenjima za tehnologije i sredstva rada, analizirane su i adekvatne i prihvatljive ergonomske mjere u okviru domaćeg zakonodavstva i direktiva EU. Pored toga, predložene su modifikacije postojećih i usvajanje novih standarda za klasifikaciju šumskih drvnih sortimenata i proizvoda od drveta u skladu sa standardima koji se koriste u zemljama EU, te analizirani potencijali šuma i šumskih zemljišta u Federaciji BiH za proizvodnju šumske biomase kao izvora energije, s ocjenom okolišnih i socijalnih efekata. Na osnovi provedenih analiza iz djelokruga rada, uočene su sljedeće specifičnosti koje se odnose na predmetnu problematiku:

- Tehnološki je proces iskorištavanja šuma u Federaciji BiH samo djelimično mehaniziran i u najvećoj mjeri se temelji na uporabi klasičnih tehnologija rada s velikim udjelom manualne radne snage. Zbog toga su mogućnosti za unaprijeđenje produktivnosti, ekonomičnosti i humanizacije rada znatno ograničene.
- Postojeća sredstva rada su uglavnom tehnički i tehnološki zastarjela. Uvođenje novih tehnologija i sredstava rada u iskorištavanju šuma, na temelju provedene kategorizacije i tehnološke klasifikacije terena, predstavlja neminovnost, pri čemu je neophodno uzeti u obzir sve tehničko-tehnološke, ekonomske, ergonomske, ekološke i energetske parametre.
- Pokazatelji koji se odnose na mjere za unapređenja uvjeta rada u okviru tehnologija iskorištavanja šuma u FBiH, ukazuju da u većini poduzeća šumarstva postoje organizirane službe koje se bave zaštitom na radu. Postojeći pravilnici zaštite na radu u velikoj mjeri osiguravaju instrumente pravilne zaštite na radu. Kad su u pitanju privatna poduzeća (izvođači radova) problematika zaštite na radu, posebno praktično provođenje mjera zaštite, nije na zadovoljavajućoj razini.
- Korištenje biorazgradljivih goriva i maziva u šumarstvu FBiH kod svih sredstava rada u iskorištavanju šuma je zanemarivo. Cijena, nedovoljno poznavanje mogućnosti primjene, te tehnička ograničenja postojećih sredstava rada, predstavljaju glavna ograničenja u korištenju ekološki prihvatljivih goriva i maziva.
- Standardi za pilanske trupce, oblo drvo i proizvode šumarstva koji su do sada bili u primjeni u FBiH (JUS), konceptualno i u biti se razlikuju od standarda koji se primjenjuju u EU. Na osnovi izvršene analize zaključeno je da su Europski standardi (EN), u poređenju s JUS-om, bolje prilagođeni uvjetima tržišnog privređivanja, kao i tehničko-tehnološkim mogućnostima i načinima prerade i upotrebe drveta, te da ih treba primijeniti u Federaciji BiH.
- Važno mjesto u strukturi šumske biomase u FBiH predstavlja ogrijevno drvo i ostatci iza redovitih sječa, od kojih velike količine ostaju neiskorištene u šumi kod panja. Znatna potencijal za proizvodnju šumske biomase predstavljaju uzgojni zahvati u izdanačkim šumama, te pošumljavanje šibljacka i goleti sposobnih za pošumljavanje. To može predstavljati dobru osnovu za korištenja energije iz biomase za potrebe lokalnih zajednica, upošljavanja ruralnog stanovništva i otvaranja novih radnih mjesta. Kod ocjene rentabilnosti korištenja energije iz biomase, treba uzeti u obzir da se radi velikim početnim investicijama i relativno sporom povratu uloženog, te je za ekonomsku opravdanost korištenja biomase kao izvora energije, potrebno dizajnirati set specifičnih ekonomskih instrumenata šumarske politike (subvencije, krediti itd.)

Na osnovi prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 4., kao i strateški ciljevi koji se

odnose na problematiku uvođenje suvremenih tehnologija i sredstava rada u šumarstvu, te mogućnost njihove standardizacije, sukladno uvjetima rada u Federaciji BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 4.1.1. Modernizacija i standardizacija tehnologija i sredstava rada u šumarstvu, sukladno uvjetima rada uz zadovoljenje ekonomskih, ekoloških i socijalnih parametara.

Na osnovi analize postojećeg stanja u iskorištavanju šuma u Federaciji BiH, te iskustava i praktičnih rješenja u Europi i svijetu, tehnološka klasifikacija šuma predstavlja preduvjet za uvođenje suvremenih tehnologija i sredstava rada u šumarstvu. Na temelju te klasifikacije, potrebno je izvršiti modernizaciju tehnologija i sredstava rada u iskorištavanju šuma, vodeći računa o ergonomske parametrima, uz korištenje biorazgradivih goriva i maziva. U cilju poboljšanja uvjeta rada u šumarstvu, neophodno je stvoriti zakonske preduvjete za uspostavu efikasne i funkcionalne službe zaštite na radu u svim privrednim subjektima koji rade na iskorištavanju šuma.

Strateški cilj 4.1.2. Usvajanje standarda šumskih drvnih sortimenata i proizvoda od drveta, sukladno EU standardima

Potrebno je, na razini Federacije BiH, usvojiti BAS EN standarde za šumske drvene sortimente i rezano drvo. Za dosljednu primjenu ovih standarda u praksi, potrebno je izvršiti stručno osposobljavanje i edukaciju stručnog osoblja te utvrditi cijenovne razrede sortimenata namjenjenih za pilansku preradu.

Strateški cilj 4.1.3. Povećanje i promocija korištenje potencijala šuma i šumskog zemljišta za proizvodnju šumske biomase kao izvora energije

U cilju očuvanja i unaprjeđenja stabilnosti šumskih ekosustava, smanjenja ovisnosti o fosilnim gorivima kao izvorima energije i razvoja ruralnih područja, potrebno je optimizirati korištenje raspoložive biomase iz šumskih ekosustava za potrebu proizvodnje energije. U tom smislu, potrebno je povećati udio šumske biomase u energetske sektoru Federacije BiH i vršiti promociju korištenja šumske biomase.

4.2. ŠUMARSTVO I DRVNO-PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA

Šumarstvo i drvno-prerađivačka industrija su jedan od najvažnijih segmenata privrede Bosne i Hercegovine. Bazirajući svoj razvoj uglavnom na korištenju domaćih prirodnih resursa, ova dva sektora su tradicionalno izvozno orijentirani. Pored toga, domaća sirovina na kojoj se temelji drvno-prerađivačka industrija, raspoređena je na čitavom prostoru BiH države, pa, pored ekonomskog, ima i veliki lokalni/regionalni socijalni značaj (mogućnost zapošljavanja i zadržavanje stanovništva u ruralnim planinske područjima). Drvno-prerađivačka industrija ima višegodišnju tradiciju i najstarija je industrijska grana u BiH. Jedna je od rijetkih privrednih grana koja konstantno bilježi visok suficit u vanjskotrgovinske razmjeni. U razdoblju do 1992. godine, drvno-prerađivačka industrija je sudjelovala s 10% u bruto nacionalnom dohotku (oko 3 milijarde US \$), a s 11% u izvozu BiH. Kapacitete drvno-prerađivačke industrije činilo je 220 različitih srednjih i velikih firmi, organiziranih u okviru velikih poslovnih sustava. U cilju stvaranja pretpostavke za dugoročan i održiv razvoj ove grane privrede, s posebnim osvrtom na pitanja od zajedničkog interesa za sektor šumarstva i drvno-prerađivačku industriju, analiziran je institucionalni položaj šumarstva i drvno-prerađivačke industrije, kao i njihovi međusobni odnosi, te na osnovu toga definirane zajedničke smjernice za budući industrijski

razvoj. Pored toga, predloženi su principi i kriteriji za unaprjeđenje odnosa između sektora šumarstva i drvno-prerađivačke industrije u FBiH, kao i mjere za povećanje i/ili unaprjeđenje konkurentnosti oba sektora na lokalnom i međunarodnom tržištu. Na osnovi provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Institucionalna povezanost sektora šumarstva i drvno-prerađivačke industrije je slaba i praktično egzistira jedino kroz rad Vlade FBiH, odnosno vlada pojedinih županija. Konstatirano je da je ovakav vid povezanosti nedovoljan za efikasnu koordinaciju ova dva sektora. S tim u vezi potrebno je da šumarstvo i drvno-prerađivačka industrija na entitetskoj i županijskoj razini, budu objedinjeni u okviru jednog ministarstva. Alternativa ovom prijedlogu je formiranje međuresorne grupe s glavnim zadatkom strateškog razvoja ova dva sektora, njihove koordinacije i kreiranje prijedloga za rješavanje zajedničkih međusektorskih problema.
- Analizom nastavnih planova i programa Šumarskog i Mašinskog (odsjek: Tehnologija drveta) fakulteta u Sarajevu, utvrđeno je da, praktično i nema dodirnih točaka između gore spomenutih znanstveno obrazovnih institucija i rijetki su primjeri zajedničkog rada eksperata ovih fakulteta na odgovarajućim projektima, studijama i ekspertizama.
- Identificiran je složen i nefunkcionalan sustav rada privrednih komora i različitih strukovnih udruženja i klastera. Veliki broj privrednih komora u FBiH (11), različiti načini njihovog financiranja i nedostatak kvalificiranog stručnog osoblja, rezultira velikom raznolikošću u obliku i kvaliteti usluga koje one pružaju privrednim subjektima. Dodatni problem je nepostojanje adekvatne koordinacije pojedinih komora i njihovog zajedničkog rada na sličnim ili istim programima.
- U razdoblju, poslije 1995. godine su provedene mnogobrojne aktivnosti i realizirani brojni projekti od strane različitih udruženja i domaćih i stranih institucija. Ipak, studije koje su provedene u okviru GTZ, CCA, FIPA, NERDA i CREDO su najšire sagledale stanje u sektoru drvne industrije u Federaciji BiH i dale strateški doprinos njegovom razvoju. Izvršena je pojedinačna analiza svih predmetnih studija i na osnovi istih identificirani zajednički problemi i date preporuke za unaprjeđenje stanja.
- Prema strukturi ulaganja, evidentno je da su ista bila usmjerena uglavnom na finalnu proizvodnju u sektoru drvno-prerađivačke industrije. Evidentni su primjeri pozitivnih efekata stranih ulaganja, kroz zajedničke aktivnosti na pokretanju proizvodnje i osiguranju sirovine, uz suradnju s lokalnom zajednicom i drugim razinama vlasti. Postoje i primjeri nekvalitetne implementacije stranih investicija, uzrokovane lošim upravljanjem poduzećima, koje su rezultirale neuspjelim investicijama.
- Trenutačno su instalirani drvno-prerađivački kapaciteti dvostruko veći u odnosu na raspoložive količine pilanskih drvnih sortimenata s područja FBiH.
- U radu drvno-prerađivačkih kapaciteta je primjetna neusklađenost s EU normativima.
- Odredbe Zakona o inspekcijskim poslovima i Pravilnika o minimalnim tehničko-tehnološkim uvjetima rada pilana, se ne primjenjuju dosljedno.
- Ne postoje adekvatna tehnološka rješenja za preradu trupaca vanstandardnih dimenzija i nižih kvalitetnih klasa.
- Evidentno je odsustvo jedinstvenih principa i kriterija za distribuciju drvnih sortimenata prerađivačkim kapacitetima sukladno ekonomskim i sociološkim realitetima i jedinstvenih kriterija za formiranje minimalnih cijena na cijelom području FBiH.
- Razina realizacije raspoloživog opsega sječa u podginitim šumskim kulturama i plantažama, prvenstveno četinarskih vrsta, je veoma nizak.

- Iako se radi o poslovnim sustavima koji čine povezan lanac u stvaranju dodane vrijednosti, ne postoji koordiniran strateški sektorski i međusektorski pristup za razvoj šumarstva i drvno-prerađivačke industrije.
- Na osnovi provedene SWOT analize utvrđena je potreba promjena u poduzećima drvno-prerađivačke industrije, s ciljem lakšeg prilagođavanja i konkurentnosti na tržištu.
- Analiza trenutačnog stanja primjene standarda u sektorima šumarstva i drvno-prerađivačke industrije pokazuje nedovoljan postotak certificiranih šuma (FSC) u odnosu na realne potrebe. Pored toga, kod većine drvno-prerađivačkih poduzeća nije uveden nadzorni lanac (CoC) kao ni ISO standardi, nedovoljno je razvijena svijest o važnosti istih i kadrovi nisu obučeni da prepoznaju važnost i potrebu uvođenja i primjene gore navedenih standarda. Prethodno navedeno ima za posljedicu smanjenje mogućeg izvoza proizvoda od drveta i nekonkurentnost na tržištu EU.
- SWOT analizom postojećih međunarodnih i lokalnih tehnologija i iskustava za praćenje nadzornog lanca, utvrđeno je da nema alternative uvođenju jedinstvenog nadzornog lanca na razini cijele FBiH i njegovoj univerzalnoj primjeni u sektorima šumarstva i drvno-prerađivačke industrije. Najbolji su izbor za primjenu CoC u šumarskom i drvnoprerađivačkom sektoru konvencionalne plastične ili papirne oznake s bar kodom.

Na osnovi prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 4., kao i strateški ciljevi koji se odnose na problematiku koordiniranog razvoja sektora šumarstva i drvno-prerađivačke industrije u FBiH, zasnovanog na načelima održivog razvoja oba sektora.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 4.2.1. Institucionalno povezivanje sektora šumarstva i drvno-prerađivačke industrije

Realizacija ovog cilja podrazumijeva definiranje institucionalne povezanosti i reguliranje međusobnih odnosa šumarstva i drvno-prerađivačke industrije, uključujući i znanstveno-istraživačke i nastavne institucije, privredne komore, udruženja i klastere, sve u cilju institucionalno koordiniranog i međusektorskog pristupa razvoju ova dva sektora. U tom smislu, potrebno je osigurati kontinuirano jačanje institucionalnih kapaciteta za povezivanje sektora šumarstva i drvno-prerađivačke industrije, unapređenje rada znanstveno-istraživačkih institucija i njihovo institucionalno povezivanje, te funkcionalniji i efikasniji rad privrednih komora i udruženja.

Strateški cilj 4.2.2. Unaprjeđenje konkurentnosti sektora šumarstva i drvno-prerađivačke industrije

Analiza konkurentskih sposobnosti sektora šumarstva i drvno-prerađivačke industrije, identificirala je veliki broj faktora koji usporavaju i ograničavaju razvoj ove dvije industrijske grane. Definiranje strateških proizvoda i promocija izvoza, povećanje udjela stranih investicija, standardizacija i certificiranje procesa u šumarstvu i drvno-prerađivačkoj industriji, edukacija i prekvalifikacija radnika u sektoru šumarstva i drvne industrije su pretpostavke unapređenja konkurentnosti sektora šumarstva i drvno-prerađivačke industrije.

Strateški cilj 4.2.3. Unaprjeđenje odnosa između poduzeća šumarstva i drvno-prerađivačke industrije

Za implementaciju ovog strateškog cilja potrebno je usuglasiti raspoloživi opseg proizvodnje šumskih drvnih sortimenata s kapacitetima prerade drveta, te definirati transparentne procedure prodaje drvnih sortimenata uključujući i dugoročne ugovore za snabdijevanje sirovinom.

TEMATSKA CJELINA 5. NEDRVNI ŠUMSKI PROIZVODI I USLUGE

PRINCIPI:

Rekreacija i turizam u šumarstvu su dio integralnog sustava gospodarenja šumama

Sektor šumarstva ima ključnu ulogu u procesu planiranja i implementacije aktivnosti na razvoju turizma i rekreacije u šumarstvu

Rekreacija i turizam u šumarstvu se baziraju na poštivanju međunarodno prihvaćenih standarda i dobrih praksâ na regionalnoj i lokalnoj razini, uz maksimiziranje koristi i minimiziranje negativnih utjecaja tih aktivnosti na šumu i šumsko zemljište

U promociji turizma i rekreacije u šumarstvu se koristi marketinški pristup

U razvoju lovstva se primjenjuje transparentan, strateški i integralni pristup

U oblasti lovstva se dosljedno poštuju profesionalne i etičke norme

Standardizacija, koordinacija i povezanost svih subjekata u kreiranju baza podataka u oblasti lovstva

Cjeloživotno obrazovanje u oblasti lovstva

Integralni sustav upravljanja i korištenja ostalih šumskih proizvoda predstavlja osnovu za zaštitu i unaprjeđenje sveukupnih šumskih resursa

Ostali šumski proizvodi se koriste na društveno odgovoran, okolišno prihvatljiv i ekonomski opravdan način

Uzajamno poštivanje i jasno definirani odnosi između aktera u lancu korištenja, predstavljaju osnovu za održivi razvoj oblasti ostalih šumskih proizvoda

Svatko ima pravo korištenja ostalih šumskih proizvoda, sukladno pravnom i regulatornom okviru

5.1. ULOGA ŠUMSKIH RESURSA U TURIZMU I REKREACIJI

U svijetu se generalno bilježi stalni porast potražnje za ekoturizmom i rekreacijom u prirodi. Iskustva posjetitelja u pogledu rekreacije u prirodi, a samim tim i broj turističkih posjeta, ovise o pejzažnim vrijednostima koje najčešće podrazumijevaju dobro očuvana/upravljana šumska područja. U Federaciji BiH je teško zamisliti bilo koju rekreativnu aktivnost, odmor u prirodi ili turizam temeljen na prirodnim vrijednostima, da to ne podrazumijeva prisutnost barem dijela područja koje se nalazi pod šumskom vegetacijom. Kada je u pitanju turizam i rekreacija, u prvom planu su zaštićeni dijelovi prirode ili zaštićena područja, koja se pored zaštite prirodnih vrijednosti i biodiverziteta, izdvajaju i u svrhu rekreacije stanovništva i razvoja turizma. Zaštićena područja imaju važnu ulogu u razvoju turizma, zasnovanog na prirodnim vrijednostima, kako u pogledu posebnog društvenog interesa, tako i u pogledu prihodovnih mogućnosti od turizma za upravitelje takvih područja, ali i za lokalno stanovništvo. Pored ovih

formalno zaštićenih područja, turisti i rekreativci iskazuju sve više zanimanja i za šumska područja koja ne spadaju pod poseban režim zaštite prirode. Rekreativna funkcija šumskih područja koja nemaju poseban status u pogledu formalne zaštite dolaze do izražaja zbog sve veće zasićenosti ljudi klasičnim posjetima zaštićenim područjima. Upravitelji takvih područja (javna poduzeća šumarstva ili vlasnici/upravitelji privatnih šuma) se suočavaju s izazovom usklađivanja tradicionalnih djelatnosti (eksploatacija šuma) s ostalim vidovima korištenja šumskih resursa. Evidentna je tendencija porasta korištenja šuma za turizam i rekreaciju, kako u razvijenim, tako i u državama u tranziciji. U cilju pravovremenog iznalaženja rješenja za izazove multifunkcionalnog korištenja šumskih resursa, s različitim, a ponekad i oprečnim namjenama, potrebno je raditi na razvoju naprednijih modela upravljanja. Radi zadovoljavanja različitih potreba društva u odnosu na šumske resurse, posebno je važan koncept multifunkcionalnog šumarstva kao modernog pristupa upravljanju šumskim resursima koji treba odgovoriti na naprijed navedene potrebe. Na osnovi analize usklađenosti strateških dokumenata, domaće legislative iz sektora šumarstva i zaštite prirode, te GAP/SWOT analize sektora šumarstva u dijelu koji se odnose na korištenje šumskih resursa za potrebe turizma i rekreacije, te analize dosada provedenih istraživanja potreba društva za rekreacijom u šumskim područjima, predložena je metodika za identificiranje i vrednovanje turističkih potencijala šumskih ekosustava, uključujući i program promocije i poticaja brendova za razvoj specifičnih turističkih proizvoda i usluga, s elementima neophodne šumske rekreacijske infrastrukture. Na osnovi provedenih analiza iz djelokruga rada, utvrđeno je sljedeće:

- Strateški dokumenti za razvoj turizma i rekreacije nisu u suprotnosti s odredbama šumarske i okolišne legislative, osim što nisu navedene preporuke u pogledu korištenja šumskih resursa koje bi mogle biti u koliziji s ovom legislativom. Pozitivni zakonski propisi u Federaciji BiH ne sadrže posebna ograničenja i smjernice koje reguliraju tematiku rekreacije i turizma u šumama, osim u određenoj mjeri u zaštićenim područjima koja uključuju i šumske ekosustave.
- Postojeća se ograničenja za razvoj turizma i šumske rekreacije kao ekonomskih djelatnosti u najvećoj mjeri odnose na opće probleme privrednog sektora u FBiH (složenost administrativne strukture i procedura, nedostatak afirmativnih mjera za razvoj privatnog sektora i sl.)
- Nedovoljna je istraženost potencijala, mogućnosti i potreba za rekreacijom i turizmom koje nudi šuma.
- Ne postoje planski mehanizmi za jačanje korištenja šumskih resursa za turizam i rekreaciju.
- Šumarski stručnjaci ne posjeduju dovoljno znanja i vještina iz oblasti turizma i šumske rekreacije. Šumarski i ostali stručnjaci koji su uključeni u planiranje i upravljanje šumskim područjima u svrhu rekreacije i turizma moraju imati odgovarajuće obrazovanje i razumijevanje navedene materije, kako bi bili u stanju ponuditi adekvatna i održiva rješenja.
- Predstavnici šumarskih poduzeća i lokalnog stanovništva nemaju dovoljno znanja i svijesti o koristima koje se mogu ostvarivati od turizma i rekreacije u šumama.
- Slabo je razvijena komunikacija i međusobna povezanost lokaliteta zanimljivih za šumski turizam i rekreaciju.
- Postojeća infrastruktura za turizam i šumsku rekreaciju je nerazvijena i zapuštena.
- Tematika rekreacije i turizma je nedovoljno tretirana u strateškim i planskim šumarskim dokumentima.

- Zakonom propisana metodika izrade šumskoprivrednih osnova, orijentirana je prvenstveno na eksploataciju drvene mase, i kao takva ne obuhvaća aspekt planiranja šumske rekreacije.
- U procesu planiranja i izrade planova gospodarenja šumskim resursima, još uvijek je izražen princip dominacije tehničkog autoriteta, pri čemu se multifunkcionalnom gospodarenju šumskim resursima (čiji je šumska rekreacija neodvojivi dio) ne pridaje dovoljno pozornosti. Poslovni sustavi šumarstva ne poduzimaju dovoljno napora da zadovolje sve izraženije sociološke zahtjeve posjetitelja prema šumi kao što su rekreacija, turizam i aktivni odmor.

Na osnovi prethodnih analiza, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 5., kao i strateški ciljevi koji se odnose na pitanja vezana za ulogu šuma u turizmu i rekreaciji u kontekstu potpore održivom gospodarenju šumama.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 5.1.1. Upoznati sve relevantne interesne skupine s potencijalima, mogućnostima i potrebama za korištenje šumskih resursa u svrhu rekreacije i turizma, na području FBiH

Radi poboljšanja trenutnog statusa funkcije rekreacije i turizma u šumama, potrebno je identificirati karakteristike/atribute koji mogu činiti određene lokacije atraktivnim u pogledu navedene funkcije (pejzažne i biodiverzitetne vrijednosti, postojanje turističke i rekreativne infrastrukture, dostupnost/udaljenost rekreativnih lokacija itd.). Zatim je potrebno vrednovati pojedine atribute i odrediti njihove prioritete uspostavljanja i eksploatacije. Inventarizaciju i prepoznavanje važnosti potencijala šumske rekreacije, treba prepustiti poslovnim sustavima šumarstva, što podrazumijeva promjenu dosadašnjeg pristupa, pri donošenju odluka o uključenju rekreativnih funkcija šume u proces planiranja i upravljanja šumskim resursima. Popis takvih lokacija na području FBiH je, uz aktivno sudjelovanje poslovnih sustava šumarstva, potrebno pripremiti u suradnji sa svim relevantnim interesnim skupinama, kako bi se osigurala sveobuhvatnost i transparentnost, u vezi s različitim interesima prema šumskim resursima, uključujući i zahtjeve za rekreaciju u šumi i ekoturizam.

Strateški cilj 5.1.2. Planiranje i upravljanje šumskim resursima u FBiH, u svrhu rekreacije i turizma, na temelju najboljih saznanja i praksi

Trenutačno stanje ukazuje da se, u planiranju gospodarenja šumskim resursima u FBiH, šumskoj rekreaciji ne posvećuje dovoljna pozornost. Državne šume primarno imaju ulogu održivog zadovoljavanja mnogostrukih potreba društva, i s tim u vezi ciljevi gospodarenja trebaju biti usuglašeni sa sve naglašenijim zahtjevima za ekoturizmom i rekreacijom u šumi. Formalno obrazovanje šumarskih stručnjaka, a samim tim i provođenje aktivnosti gospodarenja u smislu rekreacije u šumi, nisu na zadovoljavajućoj razini. U tom smislu, šumarski i ostali stručnjaci koji su uključeni u planiranje i upravljanje šumskim područjima u svrhu rekreacije i turizma, trebaju biti adekvatno obrazovani kako bi mogli ponuditi adekvatna i održiva rješenja. To podrazumijeva multifunkcionalan pristup u korištenju šumskih resursa i potrebna znanja i vještine iz: ekonomije, marketinga, turizma, ekologije, šumarstva, upravljanja ljudskim resursima, upravljanja zaštićenim područjima i sl.

Strateški cilj 5.1.3. Stvoriti uvjete za zaradu lokalnog stanovništva od rekreacije i turizma u šumama

Rekreacija u šumama može donijeti znatnu ekonomsku korist lokalnoj ekonomiji, uključujući i otvaranje novih radnih mjesta. Pri tome je potrebno unaprijediti vještine i znanja lokalnog stanovništva o koristima i mogućnostima koje proizlaze iz korištenja šumskih resursa, u svrhu rekreacije i turizma. Kvaliteta postojeće infrastrukture je jako bitna za šumsku rekreaciju i turizam i isti se ocjenjuje na temelju prihvatljivog i originalnog dizajna, redovitog renoviranja, održavanja, provjeravanja sigurnosti i adaptacije.

Strateški cilj 5.1.4. Kontinuirano upoznavanje javnosti s mogućnostima, te planiranim i provedenim aktivnostima na razvoju i promociji šumske rekreacije i turizma

Potrebno je iznaći modele upravljanja šumskim resursima koji će osigurati unapređenje svijesti javnosti o važnosti šuma i transparentnost u procesu planiranja i donošenja odluka. Šumarska poduzeća trebaju unaprijediti komunikaciju s posjetiteljima i poduzeti marketinške aktivnosti, s ciljem bolje medijske pokrivenosti (odnosi s javnošću) i promjene svijesti i stavova građana u odnosu na šumu, šumarstvo i šumarsku struku (suradnja s medijima, zajedničke akcije s građanima, školama, ekološkim nevladinim organizacijama i sl.).

Strateški cilj 5.1.5. Minimiziranje potencijalnih šteta i negativnih utjecaja na šumske resurse, s naglaskom na vrijednosti biodiverziteta, uzrokovane aktivnostima rekreacije i turizma

Racionalno i sustavno upravljanje šumskim područjima u svrhu rekreacije i turizma, zahtijeva poduzimanje preventivnih mjera kako bi se reducirali negativni utjecaji na šumske resurse, posebno u zaštićenim područjima. U tom kontekstu potrebno je dosljedno poštivati Zakon o zaštiti prirode FBiH, u dijelu koji se odnosi na: određivanje uvjeta i načina obnove, zaštite i održivog razvoja pejzaža, prirodnih područja, biljaka, životinja i njihovih staništa, minerala i fosila te drugih komponenti prirode, nadležnosti tijela koje vrše poslove zaštite prirode, opće i posebne mjere za zaštitu prirode, informacijski sustav, financiranje zaštite prirode, nadzor itd. Da bi se smanjili negativni utjecaji, te očuvale biološke i ekološke funkcije prostora, postoje razvijeni mehanizmi i alati koji se koriste u svijetu i regiji, i iste je potrebno uzeti u obzir pri planiranju i implementaciji projekata i aktivnosti turizma i rekreacije u prirodi. To su, prije svega procjene utjecaja na okoliš, ranjivost prostora i granice prihvatljivih promjena.

Strateški cilj 5.1.6. Ostvariti međusektorsku suradnju i sinergiju s drugim inicijativama za razvoj turizma i poboljšanje rekreacije, u FBiH i šire

Putem međusektorskog dijaloga i suradnje, potrebno je osigurati sudionički pristup u izradi planskih i strateških dokumenata za razvoj turizma, te u procesu osnivanja i upravljanja zaštićenim područjima. Pri tome je važna razmjena iskustava i znanja šumarskih stručnjaka, sa stručnjacima iz oblasti ekonomije, prostornog planiranja, društvenih znanosti, turizma i sl. te aktivno sudjelovanje u inicijativama i programima lokalnog i ruralnog razvoja.

5.2. RAZVOJ LOVSTVA

Prirodne osobitosti Bosne i Hercegovine izražene kroz razvijenu konfiguraciju, pedološke prilike, bogatstvo voda i široki raspon nadmorskih visina terena, utjecale su na postojanje različitih klimatskih zona i formiranje velikog broja biljnih zajednica u kojima su povoljni uvjeti za opstanak i razvoj našle gotovo sve vrste europske divljači. Takve su okolnosti predstavljale povoljne uvjete za razvoj lovstva, ali i obvezu da se u prirodi očuva reproduktivna brojnost svih autohtonih vrsta divljači. Bosna i Hercegovina je prošla sve etape razvoja lova

karakteristične za pojedina razdoblja razvoja ljudskoga društva. Lov i lovni običaji bili su usvajani od više kultura raznih naroda. Pravni temelji lovstva uspostavljeni su 1893. godine donošenjem prvog Zakona o lovu. Ovim Zakonom je prvi put bila propisana mogućnost osnivanja *Zaštićenih područja* za divljač (šest zaštićenih područja ukupne površine 251.332 hektara). U ovisnosti o promjenama društveno-političkog uređenja, lovstvo je prolazilo kroz različite faze, u kojima je imalo različit tretman od državnog regala, preko vezivanja prava lova za vlasništva, definiranja divljači kao općedruštvene svojine i lovstva kao gospodarske i sportske djelatnosti. Zahvaljujući bogatstvu i raznolikosti prirodnih staništa, te režimu posebnog upravljanja s divljači u posebnim lovištima, lovstvo BiH je do 90-tih godina prošloga stoljeća uživalo visoki ugled u svijetu. Populacije autohtone divljači u ovim lovištima, posebno smeđeg medvjeda, divokoze, vuka i velikog tetrijeba, po brojnosti i trofejnoj vrijednosti, dosežale su vrh europske ljestvice vrijednih trofeja divljači. Pored toga, iz posebnih lovišta je lovno gospodarstvo ostvarivalo važne ekonomske rezultate. Na temelju analize međunarodnih propisa i zakonodavstva Federacije Bosne i Hercegovine iz oblasti lovstva, te trenutnog statusa upravljanja i gospodarenja lovištima FBiH, a u cilju definiranja dugoročne politike upravljanja i gospodarenja u oblasti lovstva, utvrđeno je sljedeće:

- Povijesna važnost lovstva u Bosni i Hercegovini danas je neopravdano zapostavljena, a divljač, kao prirodno dobro i vrijedno nacionalno bogastvo, prepuštena dugogodišnjoj upravnoj i gospodarskoj stihiji.
- U razdoblju poslije 1995. godine su promijenjene dotadašnje granice lovišta u BiH, čime su ista, kao prirodne cjeline, znatno degradirana. Sukladno administrativno-političkom uređenju, lovstvo je organizirano prema entitetskim zakonima. Propisana je mogućnost ustanovljenja posebnih lovišta, ali su, zbog entitetskih i županijskih granica, neka posebna lovišta izgubila teritorijalni kontinuitet i svoju prirodnu cjelovitost.
- Postojeće stanje populacija divljači u Federaciji BiH je nezadovoljavajuće, što je posljedica neprincipijelnog i nepotpunog određivanja države prema pitanju vlasništva nad divljači, neriješenim imovinsko-pravnim pitanjima iz prava gospodarenja nad divljači i prava vlasništva na površinama gdje divljač obitava, kao i neodgovarajućeg definiranja lovstva kao gospodarske djelatnosti i lovstva kao načina zadovoljenja specifičnih socijalnih funkcija društva.
- Gospodarenje lovištima u Federaciji BiH je povjereno šumsko gospodarskim društvima i lovačkim udrugama. Federalni zakon o lovstvu iz 2006. godine nije u potpunosti implementiran, zbog čega je pravni aspekt gospodarenja lovištima upitan.
- Nedostatak političke volje za pokretanje procesa potpisivanja relevantnih međunarodnih direktiva i regulativa, rezultirao je da BiH nije ratificirala nekoliko, za razvoj lovstva, važnih akata EU (*Habitat Directive*, *Regulativa Europske unije o zaštiti vrsta divlje faune i flore reguliranjem trgovine*, *Direktiva o zaštiti divljih ptica - EC Birds directive 79/409/EEC*), te nije implementirala potpisane međunarodne konvencije (Bernska i CITES), u okviru kojih nije izrazila odgovarajuća izuzeća za pojedine vrste divljači, iako je u procesu ratifikacije za to imala mogućnost.
- Implementacija Federalnog zakona o lovstvu iz 2006. godine naišla je na niz uzročno-posljedičnih problema, koji su ograničili njegovu potpunu implementaciju. Ovo se, prije svega, odnosi na nedosljednost i neusklađenost pojedinih članaka Zakona i podzakonskih akata, te na neprovođenje kategorizacije, ustanovljenja i zakonske dodjele lovišta na korištenje.
- Višegodišnji zastoj u provedbi zakonskih i gospodarskih mjera neophodnih za potpuno funkcioniranje sektora lovstva, rezultirao je time da trenutno ne postoji kontinuitet

utvrđivanja i praćenja stanja divljači. Pored toga, ne vrši se adekvatno planiranje u lovstvu i ne postoji efikasan sustav pravne i fizičke zaštite divljači i lovišta.

- Nije uspostavljena Federalna, a ni kantonalne/županijske sektorske baze podataka. Rad Federalne i županijskih/kantonalnih lovnih inspekcija je ograničen i neučinkovit.
- Razvoj lovnog turizma je u dugogodišnjem zastoju, što za posljedicu ima nepostojanje jedinstvenog modela ponude i ograničena ulaganja zbog neriješenog pravnog statusa korisnika lovišta. Kontrolirani uzgoj divljači je u znatnoj recesiji i odvija se spontano, te bez dugoročnih planskih ciljeva.
- Sustav obrazovanja u oblasti lovstva nije adekvatan, što se odražava u nedovoljnim praktičnim znanjima stečenim tijekom školovanja, nedovoljnom poznavanju lovnog zakonodavstva, organizacije, planiranja i poslovnog rukovođenja, kao i ograničene primjene informatičkih tehnologija i nedovoljno poznavanje stranih jezika. Ne postoji uspostavljen sustav usavršavanja i licenciranja lovačkih kadrova, sukladno potrebama i razvojnim pravcima lovstva.

Na osnovi prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 5., kao i strateški ciljevi koji se odnose na problematiku razvoja lovstva u Federaciji BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 5.2.1. Uspostava i usklađivanje institucionalnog, regulatornog i planskog okvira, sukladno međunarodnim konvencijama, direktivama i regulativom

Realizacija ovog cilja podrazumijeva izradu i usvajanje državnih planova upravljanja za vrste divljači propisane Bernskom i CITES konvencijom, donošenje odluka o nadležnom državnom tijelu i znanstvenoj instituciji na razini Bosne i Hercegovine za suradnju sa Stalnim Komitetom Bernske i CITES konvencije, te provođenje procesa ratifikacije, za razvoj lovstva, važnih akata EU.

Strateški cilj 5.2.2. Dosljedna implementacija Federalnog zakona o lovstvu

Neophodno je izvršiti usuglašavanje zakonskih kolizija i nedosljednosti u pojedinim člancima zakona, otkloniti neusklađenost podzakonskih akata s istim i uskladiti zakonodavni okvir s relevantnim međunarodnim propisima i europskim zakonodavstvom.

Strateški cilj 5.2.3. Izrada, uspostava i funkcionalno upravljanje federalnim i županijskim sektorskim bazama podataka

Navedeno podrazumijeva standardizaciju i sistematizaciju formulara i obrazaca za vođenje i evidenciju svih vrsta podataka o lovištima i divljači u FBiH. Uspostavu jedinstvene baze podataka odgovarajućim softverskim programom za pohranjivanje i obradu podataka, te osiguranje dostupnosti i razmjenu podataka između resornog federalnog i županijskih ministarstava.

Strateški cilj 5.2.4. Osnivanje lovišta i izgradnja adekvatnog sustava zaštite, planskog uzgoja i korištenje divljači

Nakon usuglašavanja zakona, potrebno je pristupiti njegovoj implementaciji, u vezi s kategorizacijom, ustanovljenjem i dodjelom lovišta na korištenje, te na taj način osigurati zakonsku zaštitu, institucionalno upravljanje i plansko gospodarenje lovištima i divljači u Federaciji BiH. U svim lovištima uspostaviti stručnu službu za nadzor i provedbu zakonskih i planskih mjera.

Strateški cilj 5.2.5. Uspostava suvremenog sustava obrazovanja sukladno potrebama i razvojnim pravcima sektora lovstva.

Uspostavom funkcionalnog sustava obrazovanja kadrova, osigurati njegovu stalnu i plansku edukaciju za vođenje stručnih poslova, programsku obuku za usavršavanje vještina na radnom mjestu, te osigurati provjeru znanja i licenciranje kadrova za izradu strateške i stručne planske dokumentacije u lovstvu.

Strateški cilj 5.2.6. Kontinuirano usavršavanje zaposlenika u tijelima uprave, javnim institucijama i uposlenika korisnika lovišta.

Realizacija ovog cilja podrazumijeva organizaciju stalne i planske edukacije za vođenje i izvršavanje stručnih poslova, kao i programsku obuku za usavršavanje vještina na radnom mjestu u kapacitetu i kvalifikacijama neophodnim za nesmetano funkcioniranje u sektoru lovstva.

5.3. OSTALI PROIZVODI ŠUMA I ŠUMSKOG ZEMLJIŠTA

Pored proizvodnje drveta, šume FBiH daju i niz drugih proizvoda (gljive, aromatične i ljekovite biljke, šumsko voće i plodovi, itd.) koji su u prethodnom razdoblju relativno malo korišteni. Odnos prema ovim proizvodima šuma i šumskog zemljišta prikazuje i činjenica da su se i službeno nazivali "sporedni ili sekundarni šumski proizvodi". Sukladno međunarodnoj znanstveno-stručnoj terminologiji, ove bi proizvode trebalo nazvati "nedrvinim šumskim proizvodima". Bez obzira na njihovo obilje i nesporne socijalne, ekonomske i ekološke vrijednosti, ovi proizvodi do danas nisu adekvatno vrednovani niti se njima održivo gospodari. Šumarska struka treba snažnije promovirati multifunkcionalni karakter resursa kojima gospodari, te potrajno koristiti sve njegove proizvode i usluge. Komercijalno korištenje aromatičnog, jestivog i ljekovitog bilja, šumskih plodova i gljiva može biti važan dio financiranja održivog gospodarenja šumama. Trenutačno se najveći broj biljaka i gljiva sakuplja za osobnu, a rjeđe za komercijalnu uporabu. Težište bi trebalo biti na poticanju i promoviranju intenzivnijeg i održivog korištenja aromatičnog, jestivog i ljekovitog bilja, šumskih plodova i gljiva, u smislu njihova potencijala za razvoj ruralnih područja. Pored toga, korištenje nedrvinih šumskih proizvoda i usluga otvara mogućnost razvoja malog i srednjeg poduzetništva. Na temelju provedenih analiza, definirane su smjernice za izradu programa korištenja aromatičnog, jestivog i ljekovitog bilja, šumskih plodova i gljiva, programa korištenja mineralnih resursa i shema certifikacije nedrvinih šumskih proizvoda, u svrhu kontroliranog sakupljanja i olakšavanja pristupa međunarodnom tržištu. Na osnovi provedenih analiza iz djelokruga rada, utvrđeno je sljedeće:

- Relevantni strateški i pravni okvir koji tretira problematiku ostalih proizvoda šuma i šumskih zemljišta u Federaciji BiH ne postoji ili je neadekvatan, te stoga ne osigurava ekonomsku korist za vlasnika, lokalnu zajednicu i korisnika šuma.
- Ne postoji adekvatan sustav upravljanja, praćenja stanja i kontrole sakupljanja i prometa nedrvinih šumskih proizvoda.
- Ne postoji adekvatan sustav izdavanja dozvola i naplate nedrvinih šumskih proizvoda (licenciranje). Samim time, nije osigurana transparentnosti u sakupljanju i prometu nedrvinih šumskih proizvoda, niti je omogućena sljedljivost dokumentacije.
- Sakupljači nemaju potrebna znanja (neadekvatan sustav certificiranja).

- Vlasnik i korisnik šume najčešće nema nikakve ekonomske koristi od nedrvenih šumskih proizvoda. Postojeća regulativa ne osigurava ekonomsku korist za lokalno pučanstvo.
- Ne postoje udruženja sakupljača nedrvenih šumskih proizvoda i registar sakupljača, što za posljedicu ima probleme u definiranju premija i drugih poticajnih mjera za sakupljače.
- Nema razvijenih centraliziranih i institucionaliziranih marketinških aktivnosti, pri čemu veletrgovci i prerađivači vode samostalne marketinške aktivnosti.
- Tržište nedrvenih šumskih proizvoda je neorganizirano što se održava u pojavama "crnog tržišta" i ilegalnoj trgovini zaštićenim i ugroženim vrstama. Izvozi se najčešće sirovina, a uvozi finalni proizvod.
- Bosna i Hercegovina nema vlastitu shemu certificiranja, a nisu u primjeni ni međunarodno priznate sheme certifikacije nedrvenih šumskih proizvoda.

Na temelju analiza prethodnih analiza, predloženi su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa FBiH koji su prikazani na početku poglavlja 5., kao i strateški ciljevi usmjereni na promoviranje održivog korištenja ostalih proizvoda šuma.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 5.3.1. Osigurati dostupnost nedrvenih šumskih proizvoda za komercijalnu i osobnu uporabu u granicama njihove održivosti

Za realizaciju ovoga cilja potrebno je definirati jasne politike i prakse za upravljanje i gospodarenje nedrvenim šumskim proizvodima. Potrebno je pomagati interesnim stranama u procjeni razvojnih potencijala koje pruža ovaj resurs i surađivati sa svim interesnim stranama u svrhu razvoja jasnih politika i procedura za održivo gospodarenje nedrvenim šumskim proizvodima. Konačno, potrebno je osigurati pravodobne informacije i tehničku pomoć zainteresiranim za razvoj poslovanja i unaprjeđenje marketing funkcije.

Strateški cilj 5.3.2. Uskladiti upravljanje i gospodarenje nedrvenim šumskim proizvodima s nacionalnom i međunarodnom legislativom

Za realizaciju ovoga cilja potrebno je izraditi pravni i regulatorni okvir za upravljanje i gospodarenje nedrvenim šumskim proizvodima na svim razinama, te uskladiti isti s Ustavom FBiH, županijskim ustavima, Zakonom o načelima jedinica lokalne samouprave i preuzetim međunarodnim propisima, sve u cilju očuvanja i unapređenja stanja resursa.

Strateški cilj 5.3.3. Osigurati upravljanje i gospodarenje nedrvenim šumskim proizvodima unutar sektora šumarstva u suradnji s ostalim zainteresiranim stranama

Za realizaciju ovoga cilja potrebno je uključiti sve interesne strane u proces upravljanja nedrvenim šumskim proizvodima, te izraditi standarde i smjernice za izradu ŠGO koji će biti utemeljeni na ekološkim, ekonomskim i socijalnim principima. Važno je primijeniti dobre sakupljačke prakse, promovirati principe ekološke etike i koristiti znanstvene informacije za bolje gospodarenje, održanje biodiverziteta i zaštitu vrsta i ekosustava.

Strateški cilj 5.3.4. Inventarizacija, istraživanje i praćenje stanja nedrvenih šumskih proizvoda u svrhu prikupljanja relevantnih podataka za upravljanje i gospodarenje

Poznavanje stanja je preduvjet za održivo gospodarenje resursom. U tu svrhu nužno je započeti s inventarizacijom i istraživanjima stanja manjeg broja biljaka, onih koje se najviše sakupljaju i koje su samim time i najugroženije.

Strateški cilj 5.3.5. Uspostavljanje adekvatnog sustava obrazovanja i osposobljavanja kadrova, te transfer tehnologija, uz suradnju s javnim i privatnim sektorom

Obrazovanje, istraživanje i razvoj su oduvijek predstavljali imperativ društvenog napretka, bez obzira na trenutačnu razvojnu razinu koju je društvena zajednica dostigla. Pred šumarskim sektorom i obrazovnim institucijama Federacije BiH stoji zadatak: kreirati adekvatne nastavne programe i osigurati kontinuiranu edukaciju za sve aktere koji sudjeluju u procesima vezanim za upravljanje i gospodarenje nedrvinim šumskim proizvodima.

TEMATSKA CJELINA 6. ZAŠTITA OKOLINE I PROSTORNO PLANIRANJE

PRINCIPI:

U cilju osiguranja stabilnosti, potrajnosti i biodiverziteta šumskih ekosustava, primjenjuje se integralni pristup koji odražava njihovu međusobnu povezanost i uvjetovanost

Sustavno izdvajanje, proglašenje i upravljanje zaštićenim područjima se temelji na međusektorskom dijalogu i participaciji svih zainteresiranih utjecajnih skupina

Zaštićena područja predstavljaju potencijal za razvoj ruralnih područja

Istraživanja usmjerena k unaprjeđenju i očuvanju diverziteta ekosustava se provode uz osiguranje adekvatnih financijskih izvora

U pripremi i realizaciji nacionalnog i međunarodnog regulatornog okvira koji se odnosi na šumske i vodne resurse, neophodno je osigurati dosljednost, interdisciplinarni pristup, interaktivnu suradnju i koordinaciju svih aktera iz sektora šumarstva i vodoprivrede

Transparentnost, međusobna razmjena informacija, te sudjelovanje zainteresiranih strana i javnosti su uvjeti za postizanje usklađenosti gospodarenja šumama i vodama

Za zajedničke aktivnosti upravljanja i gospodarenja šumama i vodama, kao javnim dobrima, sektor šumarstva i sektor voda osiguravaju potrebna financijska sredstva

Inovativnost i usklađenost u razvoju i primjeni standarda, tehnologija i instrumenata se koristi u svim međusobno uvjetovanim aktivnostima gospodarenja šumama i vodama

Šumarski je sektor uključen i adekvatno tretiran u procesima izrade i donošenja strateških planova i studija

Adekvatne mjere upravljanja i gospodarenja, osiguravaju integritet šumskih ekosustava

Sve se funkcije šuma adekvatno vrednuju

6.1. DIVERZITET ŠUMSKIH EKOSUSTAVA I ZAŠTIĆENA PODRUČJA

Bosna i Hercegovina spada u red država s izuzetnim prirodnim vrijednostima, u pogledu vrsnog, strukturnog i genetičkog biodiverziteta šumskih ekosustava. Pored toga, veoma je važna i raznolikost ekosustava, te pejzažna i geološka raznolikost. Istovremeno se radi o jednoj od najšumovitijih europskih država. Unatoč tome, površina formalno zaštićenih područja iznosi tek nekoliko postotaka državnog teritorija. Nepobitna je činjenica da će u takvim okolnostima doći do povećanja površine zaštićenih područja, te da će ista uglavnom obuhvaćati šumske komplekse. U tom smislu, politika upravljanja zaštićenim područjima će utjecati na šumarsku politiku, i obrnuto. U FBiH ne postoji jedinstven pristup u vezi s nadležnostima i upravljanjem zaštićenim područjima, što može generirati nesporazume, kako između različitih administrativnih razina, tako i između različitih sektora. Na osnovi analize stupnja istraženosti diverziteta šumskih ekosustava, mogućnosti korištenja istog u funkciji razvoja, te uvažavajući potrebe i zahtjeve najvažnijih interesnih skupina, predložene su mjere šumarske politike koje tretiraju problematiku izdvajanja i upravljanja zaštitnim područjima i šumama posebne namjene, te adekvatne mjere monitoringa i financiranje. Pri tome se imalo u vidu da se radi o globalnoj problematici čije razmatranje podrazumijeva uvažavanje procesa međunarodne šumarske politike i međunarodne regulative. Na osnovi provedenih analiza iz djelokruga rada, utvrđeno je slijedeće:

- Postoji neusklađenost nacionalnog zakonodavstva za oblast šumarstva i zaštite prirode. Analizom su utvrđene brojne proturječnosti, između nadležnosti koje proističu iz Zakona o šumama i Zakona o zaštiti prirode. Odredbe važećeg Zakona o zaštiti prirode FBiH obuhvaćaju znatan broj mjera za zaštitu prirode, uz ostavljenu mogućnost da se u isti ugrade i neke nove. Što se tiče legislative EU, predstoje veliki naponi na usklađivanju nacionalne legislative. U procesu izrade novog Zakona o šumama, potrebno je uvažiti realitete koji definiraju međunarodni i nacionalni pravni i regulatorni okvir iz oblasti zaštite prirode.
- Biološki, genetički i geološki diverzitet nisu u dovoljnoj mjeri istraženi i promovirani. Također nisu provedene ni adekvatne analize stupnja ugroženosti najvrjednijih prirodnih područja, uključujući i genetički diverzitet. U procesima proglašenja zaštićenih područja, potrebno je utvrditi recentno stanje. Isto tako, potrebno je unaprijediti institucionalni i regulatorni okvir u BiH u cilju zaštite i očuvanja genetičke raznolikosti i potencijala, koja u izmijenjenim ekološkim uvjetima (izazvanim klimatskim promjenama) može imati bitnu ulogu u procesima adaptacije šumskih vrsta.
- Analizom procedura predlaganja, proglašenja i upravljanja zaštićenim područjima, utvrđeno je nepostojanje adekvatnih modela upravljanja, organiziranja i financiranja postojećih zaštićenih područja, te odsutnost međusektorskog dijaloga, neuvažavanje vlasničkih prava (posebice u dijelu privatnog šumoposjeda), preklapanja nadležnosti, zanemarivanje socio-ekonomskog aspekta u smislu poštivanja prava i interesa lokalnog stanovništva, kao i slabo izražen interes i sudjelovanje šumarkog sektora u procesu izdvajanja potencijalno zaštićenih područja, imajući u vidu činjenicu da ona uglavnom obuhvaćaju komplekse šumskih sastojina.
- Prirodno nalijeđe BiH, između ostalog, čine različiti tipovi pejzaža i ukupnog diverziteta ekosustava. Kao takvi, oni nisu adekvatno valorizirani i zaštićeni, sukladno međunarodnim propisima, dobrim praksama i domaćim zakonodavstvom. Ovisno o specifičnosti područja, potrebno je nad svakim ustanoviti odgovarajući aspekt

zaštićenosti, kao područja posebnih obilježja, od važnosti za Federaciju BiH, nacionalnim parkovima, parkom ili spomenikom prirode, zaštićenim pejzažom i slično.

- Analizom upravljanja zaštićenim područjima u zemljama neposrednog okruženja (Hrvatska, Srbija), uočeno je postojanje različitih problema koji se ogledaju u lošim sustavnim rješenjima u vezi s: upravljanjem, nadzorom, i održavanjem, nedostatkom financijskih sredstava, kao i nedovoljnom suradnjom s interesnim grupama. Odnos državnih institucija, koji se ogleda u stalnom smanjenju financijskih sredstava, prisiljava upravitelje zaštićenim područjima da iznalaze druge potencijalne izvore financiranja, koji su u najvećoj mjeri u suprotnosti s osnovnim načelom i svrhom kada je riječ o funkciji i važnosti zaštićenih područja. Kao ključni problemi upravljanja zaštićenim područjima, izdvojeni su neusklađenosti legislative o zaštiti prirode i zaštićenim područjima s ostalim sektorskim zakonima koji imaju utjecaja na upravljanje zaštićenim područjem, te nestabilni i nedovoljni izvori financiranja.
- Usljed dinamičnih promjena u zahtjevima društva prema šumi, javna šumarska administracija je prinuđena razmotriti i preispitati svoju ulogu u društvu, ali i obveze prema javnosti, koje iz te uloge proizlaze. Izdvajanjem visokih ekonomskih šuma i njihovim uključivanjem u zaštićena područja, smanjuje se ekonomski potencijal u sektoru šumarstva i drvne industrije. Državna šumarska poduzeća tradicionalno upravljaju šumskim resursima, uz poštivanje principa kontinuiteta proizvodnje i očuvanja ekološke stabilnosti. Međutim, javna šumarska služba se suočava s izazovima u osiguranju ravnoteže između ograničenih mogućnosti prirodnih resursa i promjenjivih zahtjeva društva, što za posljedicu ima potrebu prilagođavanja poslovne misije i organizacijske strukture.
- Globalno, regionalno ili lokalno važne vrijednosti šuma i šumskih zemljišta su prepoznate u konceptu HC VF (šume visoke zaštitne vrijednosti). Prikupljeni podatci i provedene analize upućuju na zaključak da je poimanje šuma visoke zaštitne vrijednosti različito shvaćeno i prihvaćeno od strane šumarskih poduzeća u FBiH. Sva poduzeća koja su certificirana po FSC-u, pristupila su izdvajanju šuma visoke zaštitne vrijednosti. Uvođenje koncepta HC VF u pravni i regulatorni okvir omogućilo bi povećanje površina zaštićenih područja u FBiH, te aktivniju ulogu šumarske struke u procesima zaštite prirode.

Na osnovi prethodnih analiza, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 6., kao i strateški ciljevi kako bi se utvrdilo u kom opsegu je istražen i definiran ukupni diverzitet šumskih ekosustava (biološki i geološki) u Federaciji BiH i unaprijedila šumarska politika u smislu izdvajanja, upravljanja i gospodarenja zaštićenim šumskim područjima i šumama posebne namjene.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 6.1.1. Usklađivanje relevantnog pravnog i regulatornog okvira za gospodarenje šumskim ekosustavima u zaštićenim područjima

Realizacija postavljenog cilja podrazumijeva uspostavu adekvatnog zakonskog okvira, prvenstveno usklađivanje Zakona o šumama FBiH s unapređenjima vezanim za gospodarenje šumskim resursima u zaštićenim područjima, zasnovanim na znanstvenim dostignućima u ovoj oblasti. Pored toga, unapređenje zakonskog okvira zahtijeva usuglašavanje Zakona s ostalom postojećom legislativom u FBiH koja tretira predmetnu oblast. Zakonska regulativa također treba biti zasnovana na unapređenjima proizašlim kroz postupak usuglašavanja s legislativom EU koja tretira navedenu oblast.

Strateški cilj 6.1.2. Očuvanje i unaprjeđenje stabilnosti šumskih ekosustava

Bitnu pretpostavku ispunjenju postavljenog cilja predstavlja očuvanje prava legitimnog gospodarenja svim šumskim resursima, kako na zaštićenim, tako i na ostalim područjima, bez obzira na namjenu šume, koju je moguće postići primjenom suvremenih dostignuća šumarske znanosti, uz očuvanje diverziteta i genofonda naših prirodnih šuma. To podrazumijeva i stvaranje realnih pretpostavki za izradu i realizaciju planova održivog gospodarenja šumskim resursima, uz provođenje mjera koje će doprinijeti stabilnosti šumskih ekosustava. Promocija, primjena i razvoj HC VF koncepta i alata, može znatno doprinijeti ostvarenju ovoga cilja.

Strateški cilj 6.1.3. Osiguranje sudjelovanja šumarske znanosti i struke u postupcima izdvajanja, proglašenja i upravljanja zaštićenim područjima

Ostvarenje postavljenog cilja podrazumijeva uspostavu međusektorskog dijaloga uz provođenje znanstvenih istraživanja i primjenu ekspertnih znanja, uz osiguranje sudjelovanja šumarske znanosti i struke. Osiguranje participatornog pristupa u planiranju i realizaciji projektnih aktivnosti usmjerenih k razvoju transparentnih procedura u postupcima izdvajanja, proglašenja i upravljanja zaštićenim područjima, uz uvažavanje socio-ekonomskih realiteta, je također neophodno za ostvarenje ovog cilja.

Strateški cilj 6.1.4. Proširenje i diverzifikacija financijske osnove šumarskih poduzeća u uvjetima promjenjivih zahtjeva društva prema šumi

Pored očuvanja prava legitimnog gospodarenja svim šumskim resursima, kako na zaštićenim, tako i na ostalim područjima, bez obzira na namjenu šume, neophodno je primijeniti suvremena dostignuća šumarske znanosti i implementaciju koncepta multifunkcionalnog šumarstva kao elemenata prepoznatljivosti poslovanja. Povećanjem udjela ostalih proizvoda i usluga šumarstva u proizvodno-poslovnim portfoliju, stvaraju se pretpostavke za redizajn u poslovanju šumarskih poduzeća u promijenjenim uvjetima poslovanja.

Strateški cilj 6.1.5. Osiguravanje stabilnih i kontinuiranih izvora financiranja zaštićenih područja

Realizacija ovoga cilja zahtijeva širok spektar djelovanja, te uspostavu adekvatne strukture financiranja koju je moguće postići promjenom u poslovno-proizvodnom portfoliju proizvoda i usluga šumarskih poduzeća, promjenom u strukturi financijskih izvora iz domene javnih financija, korištenjem poticajnih mjera od strane drugih pravnih lica, kao i poticajnih mjera EU, usmjerenih na potporu očuvanju i unaprjeđenju općekorisnih funkcija šuma i potporu ruralnom razvoju. Navedeno također podrazumijeva uspostavu međunarodne suradnje i uključivanje u procese koji se bave problematikom zaštićenih područja, zaštitom genofonda i zaštitom diverziteta, u cilju osiguranja adekvatne strukture financiranja od strane međunarodnih financijskih institucija.

6.2. USKLAĐIVANJE GOSPODARENJA ŠUMAMA I VODAMA

Utjecaj šume i šumarstva, kao djelatnosti na vodni režim, a time i na vodno gospodarstvo, je izuzetno velik. Samim time je veoma snažna međusobna ovisnost i povezanost ova dva sektora. Bosna i Hercegovina, zahvaljujući prirodnosti i strukturi njenih šuma i povoljnim klimatskim prilikama, obiluje izvorima pitke vode koja se nalaze u šumskim ekosustavima. Potreba za pitkom vodom i uravnoteženim dotokom vode u izvorišta, u hidrološkom smislu stavlja šumu u prvi plan, te traži od nje da bude učinkovita kada je u pitanju dobro pročišćavanje voda, snabdijevanje vodom, kao i kontrola otjecanja vode iz šume, Međusobni odnosi, prava i obveze, u praksi gospodarenja šumama i vodama u FBiH, nisu regulirani

primjereno utjecaju šume na vodno gospodarstvo, međutim i s aspekta voda, ovi odnosi nisu regulirani primjereno utjecaju aktivnosti šumarstva na vodne resurse. Kroz postupak unaprjeđenja i harmonizacije legislative kojom je regulirano gospodarenje šumama i vodama, temeljem argumenata, potrebno je ukazati na utvrđene nelogičnosti i potaknuti razmišljanja o kvalitetnijem rješavanju ovoga pitanja. Pri tome je važno imati u vidu, prije svega, hidrološku funkciju šume i njezinu usku povezanost s vodnim odnosima, ali i funkciju voda, koje su sastavni dio šumskih ekosustava. U kontekstu prethodno iznesenoga, nameće se potreba za međusobnim usklađivanjem gospodarenja šumama i vodama u FBiH. U tom smislu, provedene su analize aktualnih postupaka i aktivnosti u gospodarenju šumama koji utječu na vodni režim, kao i gospodarenje s vodom kao resursom i analize njihovog međusobnog obligacijskog odnosa na istom prostoru. Detaljno je analizirana legislativa u oblasti šuma i voda u FBiH, kako bi se utvrdilo u kojoj je mjeri usklađeno gospodarenje šumama i vodama, kroz krovne zakone u oblasti šuma i voda, te prateće pravilnike i planske dokumente. Provedena je i usporedba usklađenosti gospodarenja šumama i vodama u FBiH s praksom gospodarenja, s ova dva resursa po međunarodnim sporazumima, rezolucijama i deklaracijama. Osim toga, kroz analizu institucionalne nadležnosti nad upravljanjem, gospodarenjem i korištenjem vodnih resursa u šumskim ekosustavima, te analizu mehanizama nadoknade sektora šumarstva i vodoprivrede prvenstveno u područjima gdje postoje zajednički interesi, dane su smjernice za unaprjeđenje postojećeg stanja. Na osnovi provedenih analiza, iz djelokruga rada, utvrđeno je sljedeće:

- Zakon o vodama predstavlja temeljnu legislativu za uređenje metoda i propisa upravljanja vodama, vodnim objektima i javnim vodnim dobrom. Prema odredbama istog, politika upravljanja vodama utvrđuje se Strategijom upravljanja vodama FBiH za razdoblje od 12 godina (donesena 2010.godine), a čija se implementacija postiže izradom Planova upravljanja vodnim područjima (planovi upravljanja vodama vodnoga područja Jadranskog mora i rijeke Save su u postupku donošenja). Odgovorna tijela za izradu Planova upravljanja vodnim područjima su Agencije za vode. Aktualni Zakon o vodama FBiH je, po ocjenama međunarodnih ekspereta, usklađen s Okvirnom direktivom o vodama EU. Planski i strateški dokumenti, kao i institucionalni aspekt gospodarenja vodama u FBiH, su uspostavljeni.
- Temeljni propis iz oblasti šumarstva je Zakon o šumama koji je presudom Ustavnog suda Federacije BiH stavljen izvan snage 27. studenog 2009. godine. U procesu donošenja novog Zakona o šumama, neophodno je osigurati harmonizaciju njegovih odredbi sa Zakonom o vodama.
- Analiza legislative koja regulira problematiku sektora voda i šuma, ukazuje na međusobnu povezanost gospodarenja šumama i vodnim resursima, te naglašava zaštitnu ulogu šuma za vodno okruženje. Za razliku od međunarodnih sporazuma i rezolucija, u FBiH ne postoje propisi niti odluke, koje detaljnije reguliraju problematiku međusektorske usklađenosti u oblasti šuma i voda, odnosno koje definiraju mjere za poboljšanje usklađivanja gospodarenja šumama i vodama. U narednom je razdoblju neophodno donijeti određene propise i odluke, koji će osigurati usklađenost gospodarenja šumama i vodama, osobito u područjima koja su od zajedničkog interesa za sektor vodoprivrede i šumarstva i u aktivnostima koje se preporučaju kroz međunarodne sporazume/rezolucije/deklaracije.
- Analizom institucionalne nadležnosti nad upravljanjem, gospodarenjem i korištenjem vodnih resursa u šumskim ekosustavima, utvrđeno je da je ova oblast kao i oblast šumarstva u nadležnosti Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva,

što je od posebne važnosti za učinkovitije reguliranje gospodarenje vodama i šumama u područjima gdje postoje zajednički interesi sektora vodoprivrede i šumarstva. Navedeno upućuje na mogućnosti tijesne suradnje između sektora vodoprivrede i šumarstva, u cilju poboljšanja međusektorske suradnje na svim razinama, kroz osiguranje interdisciplinarnog pristupa u svim poslovima, koji imaju naglašenu interakciju šuma i voda.

- Analiza Strategije upravljanja vodama FBiH pokazuje da: (1) u okviru iste nisu posebno analizirana niti predložena šumska područja od izuzetne važnosti za zaštitu od poplava i erozije. Shodno aktivnostima vezanima za transpoziciju i implementaciju EU Direktive o upravljanju poplavnim rizicima u FBiH 2013. godine, urađena je Preliminarna procjena poplavnih rizika. U narednom se razdoblju očekuje početak realizacije Projekta izrade mapa opasnosti od poplava i mapa rizika od poplava za cijelu BiH, a u okviru projekta koji će biti financiran od strane EU putem WBIF-a. Ove aktivnosti predstavljaju preduvjet za izradu Planova upravljanja poplavnim rizicima kojima bi trebale biti definirane razne mjere u cilju smanjenja rizika od poplava, te ublažavanje mogućeg štetnog djelovanja voda. Istovremeno, sektor šumarstva nema uređene podatke o zaštitnim šumama u kontekstu zaštite zemljišta na strmim terenima i zemljišta podložnim eroziji, bujicama, klizištima, te zaštite naselja, privrednih i drugih objekata. To praktično znači da u FBiH do sada nisu izdvojena šumska područja od izuzetne važnosti za zaštitu od poplava i erozije zemljišta, što ima za posljedicu da u šumskoprivrednim osnovama nema posebnih ograničenja za gospodarenja šumama u FBiH, kada su u pitanju poplavne šume i šume za zaštitu od erozije, (2) predstavnici sektora voda ne sudjeluju u donošenju šumskoprivrednih osnova, kao planskih dokumenata koji u sebi sadrže i način korištenja šumskih resursa/prostora na područjima gdje postoji zajednički interes korisnika voda i tijela koja gospodare šumama, (3) multidisciplinarna istraživanja se ne provode s ciljem utvrđivanja utjecaja vezanih za upravljanje šumama, na kvalitativno-kvantitativni režim voda, (4) planovi upravljanja vodama nisu usklađeni s prostornim i drugim planovima, u kojima se navodi zakonska obveza predlagatelja nacрта planova da uzmu u obzir režim dozvoljenih aktivnosti i zabrana, koje se odnose na zahvate u prostoru na područjima koja su bitna za zaštitu voda.
- Analiza planova upravljanja vodnim područjima pokazuje da isti zahtijevaju da kod prikaza svih važnih pritisaka i utjecaja na stanje površinskih i podzemnih voda, u planove budu uključeni i podatci o gospodarenju šumama iz šumskoprivrednih osnova za šumskoprivredna područja koja se nalaze u sklopu vodnog područja. Pri tome je obvezno uključivanje šumarskih stručnjaka u izradu planova upravljanja vodnim područjima.
- Šumskogospodarske osnove i planovi upravljanja vodnim područjima nisu međusobno usklađeni, iako je to predviđeno.
- Šumskogospodarske osnove trebaju biti unaprijeđene u dijelu koji se odnosi na: (1) podatke o stvarnim i potencijalnim izvorištima koja se koriste ili bi se u budućnosti mogla koristiti za vodosnabdijevanje, (2) podatke o površinama koje su podložne eroziji, uz prijedlog da iste budu kartografski obrađene, te uz prijedlog adekvatnih mjera gospodarenja, (3) primjenu adekvatnih tehnologija iskorištavanja šuma, u cilju smanjenja negativnih utjecaja na vodne resurse, (4) traženje mišljenja sektora vodoprivrede u postupku usvajanja istih, radi ocjene usklađenosti sa Zakonom o vodama.
- Utjecaj aktivnosti gospodarenja šumama na vode potrebno je svesti na minimum. Navedeno je moguće postići na način da se u provođenju ovih aktivnosti, obvezatno osigura primjena mjera zaštite voda kod istjecanja štetnih tvari u šumi, pri gradnji unutar šume i pri iskorištavanju šuma.

- Problemi se u gospodarenju šumama i vodama najviše očituju u područjima gdje se zahtijeva ograničeni/poseban režim gospodarenja šumama radi očuvanja kvalitete i kvantiteta voda. Nameće se potreba za provođenjem revizije modela naknade za šume i šumsko zemljište u vodozaštitnim zonama kroz izradu programa revizije modela vodne naknade za šume i šumsko zemljište u kojem se planira poseban režim gospodarenja šumama.
- Šume omogućavaju aktivnosti važne za opće dobro kada su u pitanju zaštita voda i osiguravanje vodnih resursa. U postojećoj legislativi, bilo da se radi o vodnoj ili šumarskoj, nema izričitog spomena nadoknade korisnika voda sektoru šumarstva u FBiH. Na međunarodnoj razini pokrenuto je pitanje iznalaženja mogućnosti plaćanja za usluge šumskih ekosustava (mehanizmi, poticaji i dogovori za promicanje upravljanja šumama za vode). Kako bi se istražile mogućnosti uspostavljanja financijske osnove za ova plaćanja, ključno je podizanje svijesti i jačanje kapaciteta i u šumarskom i u sektoru voda. Europska komisija za šumarstvo, donositeljima odluka u oblasti šuma i voda, a vezano za financijske mehanizme, dala je sljedeće preporuke: (1) istražiti mehanizme, izvodljivost i financijske koristi plaćanja za, s vodom povezane, šumarske usluge, (2) razviti učinkovite ekonomske alate za procjenu s vodom povezanih usluga ekosustava koje pružaju šume, (3) razvijati međusektorske projekte o plaćanjima za usluge ekosustava.
- Imajući u vidu činjenicu da BiH nije potpisnica većine međunarodnih sporazuma/rezolucija/deklaracija po pitanju osiguranja održivog upravljanja šumama u zaštiti kvalitete i kvantiteta vodnih resursa i promicanju integralnog upravljanja slivnim područjem od strane sektora šumarstva i vodoprivrede, a u kontekstu približavanja BiH Europskim integracijama, potrebno je, na državnoj razini, pokrenuti inicijativu za potpisivanje međunarodnih sporazuma, vezanih za osiguranje integralnog gospodarenja šumama i vodama. Jedan od najvažnijih dokumenata, kada je u pitanju održivo upravljanje šumama i vodama je Varšavska rezolucija o šumama i vodama, koja je usvojena na petoj Ministarskoj konferenciji o zaštiti šuma Europe (studen 2007.). Potpisivanjem ove rezolucije, odgovorni ministri su se obvezali na promoviranje i implementiranje, održivo upravljanje šumama u zaštiti kvalitete vode i promicanju ukupnog upravljanja slivnim područjem, kroz zakone, strategije i planske dokumente koji se donose u okviru gospodarenja šumama i vodama. Na razini Federacije BiH, potrebno je donijeti Odluku o integriranju elemenata Varšavske rezolucije u Strategiju upravljanja vodama i Strategiju upravljanja šumama – Šumarski program FBiH, kao i u pripadajuće planove gospodarenja šumama i vodama.

Na temelju prethodnih analiza, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 6., kao i strateški ciljevi za postizanje usklađenosti gospodarenja šumama i vodama u Federaciji BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 6.2.1. Integralno gospodarenje šumama i vodama

Ostvarenje navedenoga cilja podrazumijeva prvenstveno unapređenje postojeće zakonske legislative i harmonizaciju planskih dokumenata (šumskoprivrednih osnova i planova upravljanja vodnim područjima) kroz izradu programa provođenja odgovarajućih analiza, koje će rezultirati utvrđivanjem nedostataka, definiranjem prijedloga i pokretanjem inicijative za njihovu realizaciju. U kontekstu navedenoga, kroz uspostavljanje novog odnosa i protokola između šumarstva i tijela odgovornih za vode, potrebno je kroz interdisciplinarni pristup, razvijati i koordinirati politike i programe upravljanja šumskim i vodnim resursima, kroz izradu

nacionalnog šumarskog programa i integriranih planova upravljanja vodnim područjima i strategija na odgovarajućim razinama.

Strateški cilj 6.2.2. Podizanje svijesti javnosti o interakciji šuma i voda

Krajnji rezultat u realizaciji navedenoga cilja je razumijevanje i unaprjeđenje opće okolišne svijesti javnosti koji je moguće postići kroz realizaciju programa podizanja svijesti javnosti o vezi između šuma i voda, kao i potencijalu šuma da poboljšaju vodno okruženje. Paralelno s realizacijom navedenih programa, neophodno je pristupiti realizaciji programa obrazovanja, obuke i istraživanja u svrhu promoviranja znanja i razumijevanja interakcije šuma i voda, za uposlenike u sektorima vodoprivrede i šumarstva, a napose uposlenika zaduženih za poslove gospodarenja šumama i vodama.

Strateški cilj 6.2.3. Usklađivanje gospodarenja šumama i vodama s preporukama iz međunarodnih sporazuma/deklaracija/rezolucija

Realizacija navedenoga cilja zahtijeva cjelovitu analizu i utvrđivanje statusa legislative u oblasti šuma i voda, u kontekstu međunarodnih sporazuma/rezolucija/deklaracija, te prezentaciju iste stručnoj javnosti, radi pripreme smjernica o potrebnim koracima za potpisivanje međunarodnih dokumenata. Na podlozi istih, pokrenuti inicijative prema nadležnim državnim tijelima za potpisivanje međunarodnih sporazuma/rezolucija/deklaracija, kao preduvjet aktivnostima na implementaciji programa usklađivanja gospodarenja šumama i vodama po preporukama iz međunarodnih dokumenata.

6.3. PROSTORNO PLANIRANJE

Prostorni plan je temeljni akt korištenja prostora i on osigurava teritorijalnu osnovu za provedbu utvrđenih politika/strategija. Prostorno planiranje, u širem smislu, ima za cilj teritorijalno usklađivanje privrednih i društvenih ciljeva s ekološkim i socijalnim funkcijama. Međusobna usklađenost politike prostornog uređenja s drugim sektorskim politikama (iz oblasti poljoprivrede, šumarstva, voda, energetike, korištenja mineralnih sirovina, infrastrukturnih sustava, turizma, zaštite okoliša, prirodnog i kulturnog nasljeđa) doprinosi dugoročnom, opsežnom i izbalansiranom prostornom razvoju. S obzirom da šume i šumska zemljišta u Federaciji BiH zauzimaju preko 50% ukupnoga prostora, čime predstavljaju znatan ekonomski, ekološki i socijalni faktor, s jedne strane, i imajući u vidu činjenicu da određene šume i šumsko zemljište predstavljaju prostor na kojem se ne smije poremetiti integritet šumskih ekosustava, s druge strane, potrebno je osigurati sudjelovanje stručnjaka šumarske struke u procesu izrade prostornih planova, na svim razinama. Iz tih razloga provedena je analiza dosadašnjeg sudjelovanja i utjecaja šumarskih stručnjaka u izradi prostorno planske dokumentacije, na svim razinama, predložene mjere za unaprjeđenje, te na temelju relevantnih domaćih i međunarodnih dokumenata o zaštiti šumskih ekosustava, HC VF alata i Zakona o šumama, predložena lista područja šuma i šumskih zemljišta na kojima se ne smije poremetiti integritet šumskih ekosustava. Pored toga, provedena je i analiza procedura okolišne procjene za javne radove u vezi sa šumama i šumskim zemljištem, te analiziran način obračuna i izdvajanja naknade za promjenu namjene šume i šumskog zemljišta u druge svrhe. Na osnovi provedenih analiza, iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Analizom Zakona o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na razini Federacije Bosne i Hercegovine, utvrđeno je da isti, s aspekta interesa šumarskog sektora, ima niz sljedećih nedostataka: (1) ne postoji zakonska obveza formiranja vijeća za izradu prostornoga plana, pa samim time ni obveza uključivanja šumarskih stručnjaka u izradu

istoga, (2) nema utvrđene obveze pribavljanja mišljenja nadležnih resora federalnog i županijskih ministarstava za oblast šumarstva, niti mišljenja nadležnih šumskoprivrednih društava za područje za koje se radi prostorni plan, (3) zakonom je ostavljena mogućnost županijama i općinama da donose prostorne planove za šume i šumsko zemljište koja su isključivo u nadležnosti Federacije.

- Analizom članka 22. Uredbe o jedinstvenoj metodologiji za izradu planskih dokumenata prostornog uređenja koji tretira prostorne sustave i definira osnove prostornoga razvoja, spominje se razvoj postojećih djelatnosti (poljoprivreda, uporaba voda, rudarstvo, rekreacija i slično), a ne spominje se šumarstvo.
- Iz sadržaja Uredbe o posebnim uvjetima koje moraju ispunjavati privredna društva i druga pravna lica da bi se mogla registrirati za obavljanje stručnih poslova izrade planskih dokumenata, jasno je da privredna društva i druga pravna lica, da bi se mogla registrirati za obavljanje stručnih poslova izrade planskih dokumenata, ne moraju u svom sastavu imati niti jednog stručnjaka iz oblasti šumarstva. „Uredba o sadržaju i nositeljima jedinstvenog informacijskog sustava, metodologiji prikupljanja i obradi podataka, te jedinstvenim obrascima na kojima se vode evidencije“ ne definira jasno nositelje informacijskog sustava na GIS platformi za oblast šuma i šumskih zemljišta.
- Šumarski stručnjaci su samo u izuzetnim slučajevima uključeni u proces izrade prostorno - planske dokumentacije. U dosada provedenim procesima njihova uloga se uglavnom ograničavala na osiguranje podataka o šumama i šumskim zemljištima.
- Pravilnik o pogonima i postrojenjima za koje je obvezna procjena utjecaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu, definira potrebu izdavanja okolinske dozvole u slučajevima: (1) izgradnje novog puta s dvije ili jednom trakom u duljini 10 i više kilometara i (2) početnog pošumljavanja i ogoljavanja u cilju pretvaranja u drugu vrstu zemljišta na području većem od 30 ha (većem od 15 ha, po ocjeni resornog ministra). Ovakvi projekti se obično planiraju i odobravaju od strane ministarstva nadležnog za šumarstvo. Dosadašnja su iskustva pokazala da ovaj proces (za izradu dalekovoda, putnih prometnica, hidroakumulacija i sl), vrlo često za posljedicu ima promjenu namjene korištenja šumskog zemljišta ili njegovo ogoljavanje. Pravilnik nije predvidio uključivanje šumarskih stručnjaka u izradu studije procjene utjecaja na okoliš na područjima pod šumom i šumskim zemljištima.
- Pravilnik o edukaciji, programu obuke, stručnom ispitu i certifikaciji stručnjaka za ocjenu planova aktivnosti i studija o procjeni utjecaja na okoliš u postupku izdavanja okolišne dozvole, tretira oblast edukacije službenika koji bi trebali vršiti ocjenu kvalitete izrađenih studija, kroz izvođenje edukacijskih tečajeva. Kao neophodna stručna literatura se ne navodi relevantna legislativa i regulativa iz oblasti šumarstva.
- Postojeća zakonska regulativa iz oblasti šumarstva uključujući, između ostaloga, i Pravilnik o elementima za izradu ŠPO, ne tretira proces identifikacije i izdvajanja šuma visoke zaštitne vrijednosti (HCVF). Uredba o sadržaju i nositeljima jedinstvenog informacijskog sustava, metodologiji prikupljanja i obradi podataka, te iz nje proistekli obrasci na kojima se vode evidencije, ne sadrže kategoriju ovih šuma. Imajući u vidu prethodno navedeno, potrebno je u regulativi i ostalim pravnim aktima, nakon njihove identifikacije, uvesti kategoriju šuma visoke zaštitne vrijednosti (HCVF).
- Analiza načina izdvajanja i obračuna naknade za promjenu namjene korištenja šuma i šumskih zemljišta u druge svrhe, pokazala je da ova oblast nije dovoljno precizno zakonski uređena. Kao osnova za obračun naknade utvrđuje se samo vrijednost izgubljene dobiti za sektor šumarstva (ili vlasnika šume), na temelju potencijalne vrijednosti prinosa u drvetu, a za duljinu adekvatnog produkcijskog razdoblja. Izgubljene

koristi od ostalih općekorisnih vrijednosti šuma nisu uzete u obzir, odnosno ne postoji pravilnik po kojem bi se utvrđivala ukupna vrijednost šume. Pravilnikom bi, isto tako, trebalo regulirati i pitanje nadoknade vlasniku (fizičko ili pravno lice) u slučajevima izdvajanja dijelova šuma koje ubuduće neće imati privredni karakter.

Na temelju prethodnih analiza identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 6., kao i strateški ciljevi koji se odnose na pitanja vezana za ulogu i angažman šumarskih stručnjaka u izradi prostorno-planske dokumentacije, na svim razinama u Federaciji BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 6.3.1. Osigurati sudjelovanje šumarskog sektora u svim fazama izrade prostorno-planske dokumentacije na svim razinama planiranja u FBiH

Neophodno je osigurati usklađivanje zakonske regulative iz oblasti šumarstva i prostornog uređenja, te adekvatno sudjelovanje šumarskih stručnjaka, vezano za procese donošenja strateških odluka (u kontekstu definiranja optimalne namjene i načina korištenja šuma i šumskih zemljišta) i izrade prostorno-planske dokumentacije.

Strateški cilj 6.3.2. Osigurati sudjelovanje šumarskih stručnjaka u fazama izrade studija utjecaja na okoliš

Radi unaprijeđenja kvalitete studija utjecaja na okoliš, napose kada se u fokusu analize nalaze šume i šumska zemljišta, neophodno je osigurati uključivanje šumarskih stručnjaka u procese izrade i evaluacije kvalitete izrađenih studija.

Strateški cilj 6.3.3. Zakonski regulirati, prostorno definirati i planski urediti načine upravljanja i gospodarenja područjima šuma i šumskih zemljišta, na kojima se ne smije poremetiti stabilnost šumskih ekosustava u FBiH

Radi očuvanja šuma na kojima se ne smije narušiti integritet šumskih ekosustava, potrebno je: (1) uvesti koncept šuma visoke zaštitne vrijednosti u Zakon o šumama, (2) provesti proces izdvajanja, registracije i definiranja režima upravljanja i gospodarenja šumama visoke zaštitne vrijednosti na cijelom prostoru FBiH, (3) izmijeniti Pravilnik o elementima šumsko-gospodarske osnove radi uključivanja u isti, specifičnosti u gospodarenju šumama visoke zaštitne vrijednosti.

Strateški cilj 6.3.4. Zakonski definirati načine izdvajanja i obračuna naknade za promjenu namjene korištenja šuma i šumskih zemljišta u druge svrhe, odnosno osigurati adekvatno vrednovanje svih funkcija šuma

Pored zakonski definirane procedure promjene namjene korištenja dijelova površina šumskih zemljišta u druge svrhe korištenja (poljoprivredno, građevno i sl.) Zakonom o šumama potrebno je definirati način utvrđivanja adekvatne naknade za izgubljene gospodarske i općekorisne funkcije šuma, a radi njihovog preusmjeravanja u fondove za unaprijeđenja šuma, kao i naknadu za izgubljenu dobit od proizvodne funkcije šuma za sektor šumarstva.

TEMATSKA CJELINA 7. ŠUMA I KLIMATSKE PROMJENE

PRINCIPI:

Svi su akteri šumarske politike posvećeni borbi protiv klimatskih promjena

Stabilnost šumskih ekosustava i podizanje novih šuma su bitni preduvjeti za reduciranje posljedica klimatskih promjena

Monitoring klimatskih promjena i formiranje centralne baze podataka su osnova za poduzimanje mjera i aktivnosti u reduciranju posljedica klimatskih promjena

U cilju reduciranja posljedica klimatskih promjena, neophodno je promovirati interdisciplinarni pristup i međusektorsku suradnju

Sveobuhvatna je medijska kampanja važno sredstvo za podizanje svijesti javnosti o ulozi šumskih ekosustava u borbi s klimatskim promjenama

7.1. ŠUMA I KLIMATSKE PROMJENE

Ozbiljnosti klimatskih promjena i nužnost reduciranja njihovih negativnih posljedica, su odavno prepoznati kao središnja pitanja u dostizanju održivog razvoja. Osnovni uzroci globalnog zagrijavanja su emisija stakleničkih plinova te sječa šuma i njihova degradacija. Iako postoje različita mišljenja o ulozi šuma u režimu klimatskih promjena i modelima za reduciranje njihovih utjecaja, jasno je da su šume istovremeno važan dio problema, ali i rješenja ovog globalnog fenomena. Šume, putem procesa fotosinteze, smanjuju visok sadržaj ugljičnog dioksida u zraku i na taj način utječu na ublažavanje klimatskih promjena. S druge strane, degradacija i krčenje šuma, a posebno šumski požari, znatno utječu na globalno zagrijavanje, povećanjem udjela stakleničkih plinova u atmosferi. Na temelju analize postojećeg sustava borbe protiv klimatskih promjena, raspoloživih tehničkih i kadrovskih resursa u šumarstvu Federacije BiH, politika na svim razinama vlasti i analize dostupnih znanstveno-istraživačkih rezultata, predloženi su strateški i specifični ciljevi za unapređenje postojećeg stanja, u smislu kontinuiranog razvoja i održivog gospodarenja šumskim resursima, usklađivanja mjera borbe protiv klimatskih promjena, ispunjenja promjenjivih zahtjeva društva prema šumi i zadovoljenja propisa definiranih u mapi puta k europskim integracijskim procesima. Na osnovi ocjene stanja šumskih ekosustava u BiH i regiji, te njihovog utjecaja na klimatske promjene i analiza provedenih iz djelokruga rada u okviru ove studije, uočeno je sljedeće:

- Osim što je ratificirana većina međunarodnih konvencija i protokola koji se odnose na problematiku klimatskih promjena, formiran Komitet za klimatske promjene i pripremljen tekst "Prvog nacionalnog izvješća BiH u skladu s Okvirnom konvencijom UN o klimatskim promjenama", sve daljnje aktivnosti u BiH, usmjerene na borbu protiv klimatskih promjena i reduciranje posljedica od istih, su skromne. Prisutnost ovih tema u medijima je također neznatna. Osnovni razlog za ovakvo stanje je nedostatak sredstava. Akcijski planovi usmjereni na ublažavanje posljedica klimatskih promjena i efekata globalnog zagrijavanja, nisu pripremljeni i, u tom smislu, ne postoje adekvatni odgovori na različite moguće scenarije koji mogu izazvati klimatske promjene.

- Spore su ili nedovoljne reakcije nadležnih institucija na postavljene zadatke i pružene obveze, definirane dokumentima Ministarskih konferencija o zaštiti šuma u Europi (MCPFE), o poduzimanju aktivnih mjera u borbi s klimatskim promjenama. Ovdje se misli na: osiguranje sredstava za istraživanja različitih aspekata potrajnosti gospodarenja šumskim resursima, realizaciju projekata proširene reprodukcije šuma (konverziju postojećih niskoproduktivnih u visoke šume, pošumljavanje goleti i sl.), kao i korištenje šumske biomase kao obnovljivog izvora za proizvodnju energije.
- Kapaciteti javnih i znanstveno-istraživačkih institucija koje se bave monitoringom i procjenom utjecaja klimatskih promjena, i generalno problematikom uloge i važnosti šuma u borbi s klimatskim promjenama u Federaciji BiH, su skromni. Posljedica je niska konkurentnost institucija i istraživača iz FBiH u okvirima međunarodne znanstveno-istraživačke zajednice i nemogućnost dobivanja projekata usmjerenih k ovoj oblasti.
- U FBiH postoje površine tzv. „industrijskih pustinja” - radi se o dezertificiranim područjima (znatno degradirano tlo i vegetacija), uglavnom u Tuzlanskoj i Zeničko-dobojskoj županiji. Njihovo saniranje, u kontekstu pošumljavanja i meliorativnih radova, zahtijeva znatna sredstva i intenzivan angažman šumarske struke i znanosti, ali prije svega interdisciplinarni pristup i međusektorsku suradnju (sektori: industrija, energetika, vodoprivreda, poljoprivreda, šumarstvo itd.).

Na temelju prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općega dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 7., kao i strateški ciljevi koji se odnose na pitanja vezana za klimatske promjene i ulogu šumskih ekosustava, kao važnog segmenta razvoja sektora šumarstva Federacije BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 7.1.1. Intenziviranje međunarodne suradnje i uključivanje nadležnih institucija iz FBiH u međunarodne inicijative i procese koji se bave problemom klimatskih promjena

Kao članica globalne zajednice i potpisnica UN Konvencije o klimatskim promjenama, Bosna i Hercegovina treba postati dio koncentriranih globalnih napora na zaustavljanju i umanjivanju negativnih efekata klimatskih promjena. U tom kontekstu je neophodno stvoriti i osnažiti kapacitete nadležnih institucija na svim razinama u FBiH, za aktivno sudjelovanje u kreiranju zajedničkih strategija i politika, te razmjenu iskustava na lokalnoj, nacionalnoj, regionalnoj, europskoj i međunarodnoj razini. Neophodno je iskoristiti mogućnosti kandidiranja projekata (u okviru IPA, CDM i sl.) kojim bi se prepoznala važnost šumskih ekosustava u problematici klimatskih promjena.

Strateški cilj 7.1.2. Uspostava sustava monitoringa i formiranje centralne baze podataka za praćenje klimatskih promjena na razini FBiH

Potreba za kontinuiranim praćenjem klimatskih promjena i njihovih utjecaja na šumske ekosustave, kroz ustrojavanje trajnih i privremenih oglednih površina na terenu, je bitan preduvjet za uspješnu borbu protiv klimatskih promjena. Dobiveni podatci bi se slijevali u jedinstvenu bazu podataka, čime bi se stekli uvjeti za donošenje pravovremenih i valjanih strateških odluka, u borbi s klimatskim promjenama na razini FBiH. Za punu realizaciju ovoga strateškog cilja je potrebno definirati i uspostaviti neophodne zakonske, financijske, metodološke, infrastrukturne, proceduralne i kadrovske pretpostavke. Ovaj bi sustav bio povezan sa sličnim sustavima monitoringa u regiji i šire, čime bi se unaprijedila suradnja s

relevantnim međunarodnim institucijama koje se bave praćenjem, procjenama i izvješćivanjem o klimatskim promjenama i zalihama ugljika u šumskim ekosustavima.

Strateški cilj 7.1.3. Usuglašavanje međusektorskog pristupa u vezi sa strategijom, politikom i ostalim aspektima, vezanim za odnos šumarstva i klimatskih promjena

U okviru strateških dokumenata za procjenu rizika i prilagodbu klimatskim promjenama u BiH, trebaju biti predviđeni instrumenti koji bi osiguravali, kako međuentitetsku, regionalnu i međunarodnu suradnju, tako i suradnju između javnog, privatnog i civilnog sektora. Pored toga, kao imperativ se nameće međusektorska suradnja i harmonizacija strategija, politika i legislative koja tretirati problematiku klimatskih promjena. Neophodno je formirati stalne fondove za financiranje interdisciplinarnih istraživačkih projekata vezanih za klimatske promjene i ulogu šumskih ekosustava u istim, a u okviru razvojnih institucija (banke, agencije i sl.), kreirati posebne linije za financiranje međusektorskih privrednih projekata, u cilju ublaživanja i reduciranja posljedica klimatskih promjena zamjenom zastarjelih tehnologija ekološki prihvatljivim tehnologijama u kontekstu "zelene ekonomije". U svim navedenim aktivnostima, potrebno je osigurati ravnopravno i aktivno sudjelovanje stručnjaka šumarske struke s iskustvom u problematici klimatskih promjena.

Strateški cilj 7.1.4. Kreiranje jedinstvene politike za borbu s klimatskim promjenama

Tijekom 2009. godine pripremljeno je Prvo nacionalno izvješće Bosne i Hercegovine (INC - Initial National Communication), sukladno Okvirnoj konvenciji UN o klimatskim promjenama. Isto su usvojile entitetske Vlade i Vijeće ministara BiH. Korištenjem podataka i preporuka iz INC-a, stvoreni su realni uvjeti za kreiranje dugoročne razvojne politike zemlje i njezine implementacije na makro i mikro razini. Sukladno smjernicama iz ovoga izvješća, Bosna i Hercegovina bi trebala na državnoj i entitetskoj razini donijeti odgovarajući zakonski okvir, dugoročnu razvojnu politiku i stvoriti preduvjete za održivi razvoj i korištenje međunarodnih novčanih fondova. To podrazumijeva i formiranje ekspertnog povjerenstva koje će rukovoditi bazama podataka i sudjelovati u istraživanju i izradi strateških dokumenata u borbi s klimatskim promjenama. U timove bi trebalo uključiti znanstvenike, predstavnike političkog života, nevladinog sektora i lokalnih društveno-političkih zajednica.

Strateški cilj 7.1.5. Povećanje površine pod šumama u FBiH primjenom različitih gospodarskih mjera

Polazeći od činjenice da su stabilnost šumskih ekosustava i podizanje novih šuma bitni preduvjeti za reduciranje posljedica klimatskih promjena, a imajući u vidu postojanje neiskorištenih stanišnih potencijala (površina podesnih za pošumljavanje, "industrijskih pustinja" i sl.), neophodno je intenzivirati napore na povećanju površina pod šumama. Niske nekvalitetne šume na visokoproduktivnim tlima, treba prevoditi u viši uzgojni oblik. U kontekstu financiranja biološke obnove šuma, potrebno je formirati posebne fondove za konverziju panjača u visoke šume, pri čemu je važno realizirati adekvatne programe medijske kampanje o važnosti šuma u borbi s klimatskim promjenama.

TEMATSKA CJELINA 8. OBRAZOVANJE, ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ U ŠUMARSTVU

PRINCIPI:

Plansko srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje predstavlja ključnu pretpostavku za razvoj sektora šumarstva i razumijevanje promjenjivih zahtjeva društva, u odnosu na šumu

Srednjoškolski obrazovni programi trebaju biti usklađeni s potrebama šumarskoga gospodarstva i europskim trendovima srednjoškolskog obrazovanja u šumarstvu

Obrazovanje visokoškolskih kadrova u šumarstvu treba biti usklađeno s europskim trendovima i kvalitetom, principima Bolonjskog procesa i potrebama BiH društva i gospodarstva

Znanstveno-istraživački rad predstavlja glavnu razvojnu komponentu sektora šumarstva i šumarskoga gospodarstva

U planiranju i realizaciji koncepata cjeloživotnog učenja u šumarstvu, potrebno je osigurati poštivanje participativnog pristupa

8.1. OBRAZOVANJE, ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ U ŠUMARSTVU

Oslanjajući se na ideje srednjoeuropskog šumarskog obrazovanja i znanosti, generacije šumarskih stručnjaka u Federaciji BiH su educirane u gospodarenju šumskim resursima, sukladno teoretskim i praktičnim znanjima koja su stekle tijekom svoga obrazovanja. Polazeći od činjenice da obrazovanje i istraživanje predstavljaju važne elemente razvoja svakoga društva, utvrđeno je postojeće stanje obrazovno-znanstvenih kapaciteta u sektoru šumarstva, analizirani nastavni planovi i programi i predložene mjere za unaprjeđenje obrazovnog sustava u šumarstvu Federacije BiH. Promjene u zahtjevima društva prema šumskim resursima, organizacija obrazovnog sustava sukladno Bolonjskom procesu i neophodnost edukacije šumarskih stručnjaka i znanstvenika koji će biti osposobljeni unaprijediti ekonomske, ekološke i sociološke koristi koje društvo ima od šume, samo su neka od pitanja na koja je potrebno odgovoriti u procesu kreiranja konzistentne šumarske politike i strategije razvoja sektora šumarstva u Federaciji BiH. Kompletan sektor šumarstva i obrazovno-znanstvene institucije u Federaciji BiH nalaze se pred izazovom promjena i prilagođavanja u smislu osiguranja kontinuiranog privrednog razvoja, integriranja u „društvo znanja” i implementacije koncepta „cjeloživotnog učenja”. Na temelju analize postojećega sustava srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja u šumarstvu Federacije BiH, tehničkih i kadrovskih kapaciteta, kadrovske politike, kvalitete stručne obuke i cjeloživotnog učenja, te analize znanstveno-istraživačkih aktivnosti, predložene su strateške smjernice za unaprjeđenje postojećega stanja, u smislu kontinuiranog razvoja i gospodarenja šumskim resursima na znanstveno-stručnim osnovama, te usklađivanja nastavnih programa i znanstvenih aktivnosti s potrebama privrede, zahtjevima društva prema šumi i europskim integracijskim procesima. Na temelju analiza provedenih iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Generalna ocjena trenutačnog stanja kadrovskih i tehničkih kapaciteta institucija koje se bave srednjoškolskim i visokoškolskim obrazovanjem u šumarstvu u Federaciji BiH je

negativna (nedovoljni i u značajnoj mjeri neodgovarajući kapaciteti). Ključna ograničenja se ogledaju u nedovoljnim finansijskim sredstvima za kvalitetnu realizaciju nastavnih sadržaja, modernizaciju nastavne opreme i nedovoljan opseg praktične nastave.

- Nedovoljan broj izvođača nastavnih sadržaja rezultira preopterećenošću nastavnika u visokoškolskom obrazovanju (veća od opterećenja propisanog važećim propisima). U visokoškolskim institucijama to utječe na sporiju dinamiku razvoja mlađeg nastavnog kadra, koji za dalje napredovanje, pored nastavnih obveza, ima i zakonsku obvezu realizacije istraživačkih, publicističkih i ostalih aktivnosti.
- Postojeći se nastavni planovi i programi u srednjim školama koji se bave edukacijom šumarskih kadrova, značajno međusobno razlikuju, napose kad je u pitanju realizacija praktične nastave. Nastavni planovi iz stručno-teoretske i opće-obrazovne grupe predmeta su preambiciozni.
- Postojeći su nastavni planovi koncipirani na način da je udio praktične nastave i obuke (i u srednjoškolskom i u visokoškolskom sustavu obrazovanja u šumarstvu) nedovoljan, kako u vezi s kvantitetom, tako i u vezi s kvalitetom.
- Sudjelovanje stručnjaka iz prakse u procesu terenske nastave i obuke učenika i studenata je nedovoljno. Mogućnosti suradnje između poduzeća šumarstva (i drugih subjekata) i obrazovnih institucija, nisu iskorištene u dovoljnoj mjeri kad je upitanju izvođenje terenske i praktične nastave.
- Ne postoji cjelovita analiza postojećih nastavnih planova svih srednjih škola koje se bave edukacijom šumarskih kadrova, koja bi omogućila utvrđivanje trenutačnih i budućih potreba privrede za ovim kadrovima na svim razinama u Federaciji BiH.
- Stipendiranje je kadrova u sektoru šumarstva (učenici i studenti) nedovoljno i ne provodi se planski i kontinuirano.
- U koncepcijskom smislu, postojeći su nastavni planovi i programi na visokoškolskim institucijama iz oblasti šumarstva u Federaciji BiH, u znatnoj mjeri kompatibilni s nastavnim programima šumarskih fakulteta u regiji i uvažavaju ključne principe Bolonjskog sustava obrazovanja.
- Evidentne su značajne razlike između sadržaja nastavnih planova i programa i kvalitete njihove realizacije. Pošto je realizacija nastavnih sadržaja u izravnoj vezi s kadrovskom i tehničkom opremljenošću (a tehnički i kadrovski potencijali su nedostatni), neophodno je uskladiti opseg nastavnih sadržaja s realnim mogućnostima njihove realizacije, kako kroz harmonizaciju nastavnih sadržaja u sva tri ciklusa studija, tako i kroz kadrovsko i tehničko jačanje.
- Planiranje obrazovanja kadrova šumarske struke (kadrovska politika) se ne provodi na razini Federacije BiH, već na razini županija. Takva raspodjela nadležnosti povećava rizik neplanskog obrazovanja, hiperprodukcije ili nedostatka potrebnih profila kadrova šumarske struke.
- Kad je u pitanju odnos ponude i potražnje na tržištu radne snage, evidentna je hiperprodukcija šumarskih tehničara (srednja stručna sprema). Županijska šumskoprivredna društva su uglavnom popunjena kadrovima šumarske struke, a prostora za nove uposlenike (pretežno visoko obrazovane kadrove) ima u institucijama javne šumarske administracije (Uprave za šume). Sve navedeno ukazuje na slabosti u dosadašnjem načinu planiranja obrazovanja kadrova šumarske struke i neophodnost primjene drugačijih metodoloških pristupa u kreiranju kadrovske i obrazovne politike u šumarstvu.
- Evidentan je različit pristup i odnos, kako institucija, tako i uposlenika u sektoru šumarstva Federacije BiH u vezi s cjeloživotnim učenjem nakon završetka formalnih edukacijskih

programa. Politika cjeloživotnog učenja ne postoji i ona je u većini slučajeva prepuštena interesima i potrebama pojedinaca (uposlenika). Neophodno je da razvoj i poticanje cjeloživotnog učenja u šumarstvu bude prepoznato kao zadatak poslodavaca i šire društvene zajednice, na temelju utvrđenih potreba privrednih subjekata, javne šumarske administracije i nevladinog sektora.

- Sredstva za financiranje znanstveno-istraživačkih projekata u sektoru šumarstva su neravnomjerno distribuirana, bilo da se promatra aspekt institucija koje su financirale ove projekte, korisnika/realizatora sredstava ili znanstvenih oblasti.
- S obzirom na nepostojanje sustava monitoringa i evaluacije, teško je ocijeniti razinu aplikativnosti financiranih znanstveno-istraživačkih projekata i efekata koje su sektor šumarstva i poduzeća šumarstva imala od istih, u analiziranom razdoblju.
- Iznos izdvojenih sredstava za znanstveno-istraživački rad u šumarstvu je vrlo mali, pogotovo imajući u vidu specifične zahtjeve za eksperimentalnim i laboratorijskim istraživanjima u šumarstvu. Neophodno je pokrenuti dijalog između privrednih i znanstveno-istraživačkih institucija, kako bi se utvrdile prioritetne potrebe u sektoru šumarstva.
- Postojeći sustav financiranja ne osigurava kontinuirano i koordinirano osiguranje financijskih sredstava neophodnih za provođenje znanstveno-istraživačkog rada u šumarstvu. Mali broj institucija i pojedinaca koji se bave znanstveno-istraživačkim radom u šumarstvu Federacije BiH, nedovoljna motiviranost u smislu niskih osobnih primanja i znatna prostorno-tehnička ograničenja, bitno umanjuju međunarodnu konkurentnost znanstveno-istraživačke zajednice iz oblasti šumarstva u Federaciji BiH.

Na temelju prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa prikazani na početku poglavlja 8., kao i strateški ciljevi koji se odnose na problematiku obrazovanja, istraživanja i razvoja u sektoru šumarstva Federacije BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 8.1.1. Uspostava sustava za planiranje i praćenje potreba privrede i društva za šumarskim kadrovima na svim razinama obrazovanja

Imajući u vidu postojeću organizaciju kompletnog obrazovnog sustava, u kome se upisna politika za obje razine obrazovanja (srednjoškolsko i visokoškolsko) kreira pretežno na razini županije, kao i činjenicu da je potrebe za stručnim kadrom neophodno sagledavati minimalno na kompletnom područje Federacije BiH, potrebno je uspostaviti sveobuhvatan sustav planiranja obrazovanja prema realnim potrebama sektora šumarstva i zahtjevima društva. Ovaj bi sustav podrazumjevaio stalno praćenje potreba i zahtjeva društva, u odnosu na šumske resurse, poznavanje trenutačne kadrovske strukture (odnosa potražnje i ponude na tržištu rada), temeljem koje bi se vršilo praćenje i projekcija kadrovskih potreba, kao i kontinuiranu evaluaciju kvalitete uposlenog stručnog kadra.

Strateški cilj 8.1.2. Jačanje kadrovskih i tehničkih kapaciteta za unaprjeđenje srednjoškolskog nastavnog procesa u šumarstvu

Na temelju analize trenutačnog stanja srednjoškolskog šumarskog obrazovanja, utvrđeno je da se nastavni sadržaji realiziraju s nedovoljnim i neodgovarajućim kapacitetima u kadrovskom i tehničkom pogledu. U narednom je razdoblju neophodno unaprijediti ove kapacitete u kvantitativnom i kvalitativnom smislu, počevši od poštivanja važećih standarda i

kriterija za realizaciju nastavnih sadržaja, u vezi s brojem predavača, pa do osiguranja tehničkih uvjeta za izvođenje stručnih i praktičnih nastavnih sadržaja.

Strateški cilj 8.1.3. Uspostava funkcionalnog i cjelovitog sustava visokoškolskog učenja u šumarstvu po principima Bolonjskog procesa

Polazeći od činjenice da sustav visokoškolskog učenja predstavlja važnu komponentu u kreiranju “društva znanja”, realizacija sva tri ciklusa studija šumarstva, sukladno principima Bolonjskog procesa, u znatnoj mjeri opredjeljuje ulogu visokoškolskih institucija. Realizacija ovoga strateškog cilja podrazumijeva niz aktivnosti koje uključuju: uspostavu sustava osiguranja kvalitete nastavnih sadržaja i nastavnog procesa, osiguranje prostorno-tehničkih i kadrovskih (posebno razvoj akademskog podmlatka) preduvjeta na visokoškolskim institucijama, sukladno važećim standardima i normativima za oblast visokog obrazovanja (posebno za izvođenje praktične nastave), zakonsko reguliranje problematike “prepoznavanja” i usklađivanja stručnih kvalifikacija stečenih u pred-Bolonjskom i Bolonjskom sustavu obrazovanja, te razvoj servisno orijentiranog znanstveno-istraživačkog instituta u okviru Šumarskog fakulteta u Sarajevu.

Strateški cilj 8.1.4. Uspostava sustava cjeloživotnog učenja u šumarstvu

Sustav cjeloživotnog učenja podrazumijeva kontinuirano sjecanje znanja i razvoj stručnih sposobnosti i vještina uposlenika u sektoru šumarstva, koja se postižu kroz programe obvezne i fakultativne edukacije, tijekom cijelog radnog vijeka. U duhu globalnog razvoja, te integriranja u „europsko društvo znanja“, neophodno je razviti konzistentan program cjeloživotnog učenja (koji bi uključivao analizu potreba, razvoj odgovarajućih edukacijskih sadržaja i kreiranje organizacijskih pretpostavki za njihovu realizaciju), te uspostaviti kredibilan i zakonski utemeljen sustav licenciranja za obavljanje specifičnih poslova i radnih zadataka u šumarstvu.

Strateški cilj 8.1.5. Unaprjeđenje znanstveno-istraživačkih aktivnosti u oblasti šumarstva i hortikulture

Provedene analize ukazuju na neophodnost unaprjeđenja znanstveno-istraživačkih aktivnosti kroz: (1) definiranje prepoznatljivog profila znanstveno-istraživačkog Instituta u okviru Šumarskog fakulteta, (2) kreiranje stabilne financijske osnove za realizaciju znanstveno-istraživačkih projekata u šumarstvu i hortikulturi, (3) osiguranje povećanja sredstava namijenjenih za istraživanje i razvoj u šumarstvu i hortikulturi, (4) povećanje broja znanstveno-istraživačkih radnih mjesta, a samim tim i broja istraživača (posebno akademskog podmlatka) u oblasti šumarstva i hortikulture, te (5) uspostavu sustava monitoringa (kontinuirano praćenje kvalitete istraživačkog rada i evaluacije istraživačkih institucija), uz prethodno osiguranje naprijed navedenih preduvjeta.

Strateški cilj 8.1.6. Postizanje pune sinergije između školstva, znanosti i šumarske privrede.

Zahtjevi za poštivanjem principa participacije u upravljanju i gospodarenju šumskim resursima kao javnim dobrom, uvjetuju neophodnost aktivnije uloge i sinergije svih zainteresiranih strana u procesu planiranja i odlučivanja, kada je u pitanju razvoj sektora šumarstva. U tom su smislu, u segmentu obrazovanja, istraživanja i razvoja kao najvažniji utvrđeni sljedeći aspekti: (1) aktivno sudjelovanje šumarskih stručnjaka iz prakse u procesima planiranja i realizacije nastavnih programa i sadržaja, (2) organizacija znanstveno-stručnih savjetovanja u cilju razmjene najnovijih znanstvenih i stručnih znanja i iskustava u oblasti šumarstva i hortikulture,

te (3) razvoj nevladinog sektora u cilju afirmacije šumarstva kao specifične gospodarstvene grane i identifikacije aktualnih problema u sektoru šumarstva.

TEMATSKA CJELINA 9. INFORMIRANJE, KOMUNIKACIJA I ODNOSI S JAVNOŠĆU

PRINCIPI:

Kreiranje, prikupljanje i distribucija informacija u sektoru šumarstva se provode strateški, planski i transparentno, uz osiguranje bliske suradnje i koordinacije sa svim interesnim stranama

Efikasno i racionalno korištenje javnih sredstava kod procesa planiranja, implementacije i evaluacije komunikacijskih aktivnosti

Informiranje javnosti i drugih zainteresiranih strana o procesima upravljanja i gospodarenja šumama

Korištenje novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija, uz najviše profesionalne komunikacijske standarde, za osiguranje transparentnosti sektora i ukupne efikasnosti komuniciranja

Komunikacijske se aktivnosti provode sukladno važećim zakonima i etičkim normama

9.1. INFORMIRANJE, KOMUNIKACIJA I ODNOSI S JAVNOŠĆU

Šume pružaju društvu velik broj važnih i različitih koristi koje, osim proizvodnje drva i nedrvenih šumskih proizvoda, uključuju i rekreaciju, očuvanje biološke raznolikosti, turizam, zaštitu tla i voda. Zbog toga postoji potreba da se javnosti pruži potpuna informacija i snažno podcrta diverzitet javnih usluga i koristi koje društvo ima od šume. Konačno - javnost s pravom to i zahtijeva, očekujući da se šumama gospodari, prije svega, na način da one pružaju optimalne društvene i okolišne koristi. Javnost na gospodarenje šumama često gleda s nepovjerenjem, povezujući ga isključivo sa sječom šuma i lovom divljači. Iz toga se može zaključiti da se uloga sektora šumarstva u upravljanju i gospodarenju šumama i šumskim zemljištem u Federaciji BiH nedovoljno razumije. Nerazvijena komunikacija s javnošću i nedovoljna transparentnost u donošenju i realizaciji odluka, predstavljaju ozbiljan problem sektora šumarstva. Iskustva razvijenih zemalja pokazuju da povećanjem standarda življenja raste potražnja i potreba za socijalnim i ekološkim koristima šuma. Procjena je da će, s ekonomskim razvojem BiH, pritisak javnosti na te funkcije šuma isto tako rasti. Analiza trenutnog stupnja razvoja odnosa s javnošću, komunikacijskih praksi i transparentnosti informiranja, unutar i izvan sektora šumarstva u Federaciji BiH, ukazala je na sljedeće:

- Implementacija akcijskoga plana iz studije „Poboljšanje komunikacije i transparentnosti u sektoru šumarstva” (2006), naišla je na niz problema, koji su ograničili njegove efekte i onemogućili implementaciju većine planiranih aktivnosti. Uočeni problemi se odnose na sljedeće: (1) komunikacija je neinstitucionalizirana, neplanska i nesustavna, (2) generalno, resursi za odnose s javnošću u sektoru šumarstva su veoma ograničeni, (3) evidentan je nedostatak unutar-sektorske koordinacije komunikacijskih aktivnosti.
- Ukupna je kvaliteta komunikacije, kako unutar samoga sektora šumarstva, tako i izvan njega (prema općoj javnosti), izrazito niska. Posljedica takvog stanja je i niska razina transparentnosti kompletnog sektora.

- Sektor šumarstva ne uživa visok ugled u javnosti i ona o njemu zna vrlo malo.
- Komunikacijski resursi i aktivnosti unutar sektora šumarstva se ne koriste na efikasan način kako bi podržali provođenje sektorskih aktivnosti.

Na temelju sveobuhvatne analize i identifikacije trenutačnog stupnja razvoja odnosa s javnošću, komunikacije i transparentnosti informiranja unutar i izvan sektora šumarstva definirani su ključni principi, koji su prikazani na početku poglavlja 9., kao i strateški ciljevi, usmjereni unaprijeđenju informiranja, komunikacija i odnosa s javnošću sektora šumarstva.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 9.1.1. Unaprijeđenje komunikacijskih kapaciteta i praksi unutar sektora šumarstva

Da bi se uspostavio mehanizam koordinacije komunikacijskih aktivnosti unutar sektora, neophodno je znatno ojačati kapacitete sektora šumarstva u oblasti komunikacija, osigurati proračunska sredstva za komunikacijske aktivnosti unutar sektora, te razviti i implementirati komunikacijsku strategiju. Potrebno je uspostaviti dinamičan protok komunikacija između svih segmenata sektora, te standardizirati komunikacijske tijekove, slijedeći primjere dobrih praksi iz drugih zemalja.

Strateški cilj 9.1.2. Povećanje transparentnosti sektora šumarstva

Da bi se značajno unaprijedila razina transparentnosti šumarskog sektora, neophodno je poduzeti niz aktivnosti kojima će se građanima i zainteresiranim grupama osigurati slobodan, jednostavan i brz pristup relevantnim, kvalitetnim i ažuriranim informacijama o svim segmentima i aktivnostima sektora šumarstva FBiH. Za to je potrebno stvoriti institucionalne preduvjete, usvojiti standarde i osigurati kapacitete za transparentan rad sektora šumarstva, te omogućiti javnosti pristup informacijama u posjedu javnih institucija, agencija i organizacija šumarskog sektora FBiH.

Strateški cilj 9.1.3. Strateška komunikacijska potpora radu sektora šumarstva

Kako bi se komunikacijske aktivnosti i kapaciteti stavili u službu ostvarenja ključnih ciljeva i programa šumarskog sektora, neophodno je razviti i implementirati niz javnih kampanja kako bi se dobila potpora javnosti za te aktivnosti i programe. Pored izravne potpore radu sektora šumarstva, ove bi kampanje doprinijele i ukupnom unaprijeđenju ugleda sektora šumarstva u javnosti. Sve kampanje se rade isključivo uz angažman stručnjaka, uz prethodne analize komunikacijskih potreba, vezanih za svaki specifičan problem na koji se kampanja odnosi, a evaluiraju se uz zadane mjerljive indikatore uspjeha i efikasnost trošenja sredstva. Provođenje kampanja prvenstveno usmjeriti aktivnostima na sprečavanju požara, pošumljavanju, promociji borbe protiv bespravne sječe šuma, kampanji za promociju šumskih rekreativnih centara, te sprečavanju zagađivanja šuma.

Strateški cilj 9.1.4. Unaprijeđenje ugleda sektora šumarstva u javnosti

Za unaprijeđenje ugleda šumarskog sektora u javnosti neophodno je bitno unaprijediti odnose šumarskoga sektora s građanstvom i medijima. Kroz uspostavu mehanizama za konzultacije s građanima, osigurati adekvatne informacije široj javnosti o aktivnostima šumarskog sektora, upravljanju šumama, šumskim resursima, mogućnostima rekreacije u šumama i slično. Unaprijeđenjem odnosa s medijima, postići kvalitetnija izvješća medija o šumarskom sektoru i, na taj način, smanjiti opseg negativnog publiciteta i senzacionalističkih izvješća.